

CSALÁDI REGÉNYTÁR

KÜZDELMEK

◊ ◊ ◊ ◊ ◊ ◊ IRTA ◊ ◊ ◊ ◊ ◊ ◊

ENRICO CASTELNUOVO

II.

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűen tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölceiket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászonkötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár”-ból

megjelentek :

I. és II. kötet.

Germaine eszménye. Regény. Irta *Montal Mária*. Fordította *Szentannai*. — **D'Arboud ezredes három párba.** Elbeszélés. Irta *Beugny d'Hagerne*. Fordította *dr. Rada I.*

III. kötet.

Utak az életben. Elbeszélések. Irta *Cyprián*.

IV. kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta *C. De Lamiraudie*. Fordította *A. Vilma*. — **Hol a boldogság?** Elbeszélés. Irta *Minna Canth*. Finnől fordította *Bán A.*

V. és VI. kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta *X. . . grófnő*.

VII. és VIII. kötet.

Éliane. Regény. Irta *Graven Agostné*. Fordította *dr. Rada I.*

IX. kötet.

Rajzok a kurucvilágból. Irta *Kincs István*.

X., XI. és XII. kötet.

A vértanú szelleme. Történeti regény. Irta *Filó Károly*.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta *Büttner Julia*.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta *Buol M. Ford. Sziklay János*.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta *Andor József (Cyprián)*.

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította *Jándi Bernárdin*.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta *Csapodi Istvánné*. — **Psyche lámpája.** Elbeszélés. Irta *Léon de Tinsau*. Fordította *A. V.*

XIX. kötet.

Hricz és az úrfi. Elbeszélés. Irta *dr. Franko Iván*. Fordította *Zsátkovics Kálmán*.

XX., XXI., XXII. és XXIII. köt.

A leánymamák fia. Vig regény. Irta *Kincs István*.

XXIV. és XXV. kötet.

A hiábavaló gazdagság. Irta *Jeanne Mairét*. Francia eredetiből fordította *dr. Rada István*. — **Az utolsó betét.** Elbeszélés. Irta *Mrs. Bartle Teeling*. Angolból fordította *G. M.*

XXVI. kötet.

Falusi történetek. Elbeszélések. Irta *Vértessy Gyula*.

XXVII. kötet.

Az ezer tó országából. Finn elbeszélések. Finn eredetiből fordította *Bán Aladár*.

XXVIII. és XXIX. kötet.

Budai históriák. Irta *Tarczai György*.

XXX. kötet.

A Karassó mellől. Elbeszélések. Irta *Neumayer K. Dezső*.

XXXI. és XXXII. kötet.

Két világ között. Regény. Irta *Andor József*.

XXXIII. és XXXIV. kötet.

Masolino. Regény Zsigmond király korából. Irta *Tarczai György*.

XXXV. és XXXVI. kötet.

Küzdelmek. Olasz regény. Irta *Enrico Castelnovo*. Ford. *M. Hrabovszky Julia*.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

KÜZDELMEK

Olasz regény két kötetben

Írta

ENRICO CASTELNUOVO

Fordította

M. HRABOVŠKY JULIA

Második kötet

Budapest

a Szent-István-Társulat kiadása

VIII., Szentkirályi-utca 28.

STEPHANEUM, A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA,
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28/a.

XVI.

Az elutazás napján Odoardo és Mária a kocsig kísérték a két utast.

— Tehát abban marad — mondta Roberto Selminek — mához tizennégy napra itt leszek, de ha történne valami, a mi jelenlétemet előbb szükségessé tenné, írj vagy táviratozz...

— Bizonyára semmi sem fog történni.

— Én is azt hiszem, de minden eshetőségre el kell készülvé lennünk... Isten önnel, Mária! — fordult Roberto Máriához és erősen megszorította a leányka kezét. — Minden jót és a viszontlátásra!

— A viszontlátásra! — felelte Mária meghatva.

Mr. Black újólag köszönt; a kocsis a lovak közé suhintott, a koci kettőt-hármat zökkent és lassan lefelé haladt a lejtőn.

Selmi és a huga mozdulatlanul néztek utána, a míg csak a jármű el nem tűnt egy facsoport mögött. Az utolsó pillanatban Roberto még visszafordult és Mária zsebkendőjét lengette feléje, aztán ugyanazzal a kendővel gyorsan letörölte könyeit.

Mr. Black elhatározta, hogy Arcontival együtt egy napra Bolognában maradnak, a hol Robertot bemutatja egy ott lakó angol mérnök barátjának. Roberto azért, mielőtt hétfőn Valduriából elutazott, azt írta anyjának, hogy kedden este Milanóban lesz. De útközben Mr. Black véletlenül értesült, hogy barátja Nápolyban van s elhatározta, hogy megszakitás nélkül folytatja útját Angolországba.

Robertonak mi keresni valója sem volt Bolognában és örült, hogy huszonnégy órával előbb érkezik haza. Táviratozni akart anyjának, de aztán jobbnak látta meglepni őt.

Piacenzában elvált társától, a ki az alexandriai-turini vonalon utazott tovább, ő pedig behuzódott a vasuti kocsi egyik sarkába és átengedte magát boldog álmodozásának. Minő öröm lesz nemsokára viszontlátni Milanót, anyját, Lucillát! De boldog álmodozásai közé akaratlanul is komor gondolatok vegyültek. Érezte, hogy nemcsak anyja, de főleg Lucilla erősen ellenezni fogja terveit. Koronkint egy ijesztő dilemma nyugtalanította: vagy le kell mondania a leánykáról, ki először dobogtatta meg a szívét, vagy az állását kell elhagynia, a mi pár hó alatt oly fényesen javult. Ha rágondolt, minő régóta szereti már Lucillát, nem tudta elgondolni annak lehetőségét, hogy róla lemondani tudjon; ha azonban eszébe jutott, mennyit küzdött, fáradt egy év

alatt, nem birt belenyugodni abba a gondolatba, hogy minden fáradozása kárba veszszen és ő elől-ről kezdje a küzdelmet. Egy perczben neheztelt önmagára, a miért nem eléggé szereti Lucillát, a másik perczben Lucillára neheztelt, mert a leány nem eléggé szereti őt. Néha azt vélte, a leányka szive már meghült irányában, néha a saját szerelmét találta gyengébbnek. De mire való ez a fölösleges önkínzás? mikor talán nemsokára Lucilla egy tekintete, egy szava eloszlatja minden kételyét.

A vonat a Piacenza-Milanó közti pályatest megrongálása miatt két óra hosszat késett.

Arconti csak este nyolcz óra után érkezett anyja lakására. Idegen cseléd fogadta ott és azt mondta, signora Federica Dal-Bonoéknál van és az egész estét ott tölti.

S mivel a cseléd csak másnapra várta úrnőjének fiát, alig akarta elhinni Robertonak, hogy csakugyan ő a mérnök úr és azért érkezett meg hamarabb, mert úgy tetszett neki.

— Csak holnapra vártuk — zsörtölődött egyre és némi ellenszenvvel vezette őt a szobájába. S mi-alatt Roberto rendbe hozta öltözetét, hallotta kint a cseléd mormolását:

— Csak holnapra vártuk... ha nem a mérnök úr lenne?

Roberto dél óta mit sem evett. De a házban még egy tányér levest, egy darab kenyeret sem talált.

Federica asszony Dal-Bonoéknál ebédelt és így a cseléd meg sem gyújtotta a tüzet a konyhában dél óta. Ki gondolta volna, hogy a mérnök úr egy nappal hamarább érkezik!

És a mérnök úr kénytelen volt a vendéglőbe menni, ott sietve megebédelt és boszankodott, miért is nem jelezte érkezését táviratilag.

Kocsin ment Dal-Bonoékhoz; olyan rosszkedvű volt, hogy nem akart ismerősökkel találkozni.

Dal-Bonoéknál egy régi cseléd fogadta. Roberto a ház úrnője, Lucilla és az anyja után kérdezősködött. A hölgyek öltözködtek és Arcontiné velük volt, de a cseléd ment, hogy kihívja őt.

Roberto az ebédlőben várt rá, az asztalon egy gyertya égett. Mindezek a késedelmek rossz jelnek tetszettek előtte, bár belátta, hogy senki sem hibás, mert nem gyaníthatta senki sem, hogy egy nappal hamarább érkezik... De azért nem küzdhetett le magában egy balsejtelmet. Miért öltözködnek ez órában a Dal-Bono hölgyek? Hová készülnek? Csak egy perczre fogja látni őket?

Pár pillanatig tartott csak e tépelődése, sietve lépett be Federica asszony és gyöngéden megölelte, megcsókolta fiát.

— Mama, kedves mama — szólt Roberto kitörő

örömmel, mert anyjának minden gyengéje daczára nagyon szerette őt és e perczen nagy szüksége volt szeretetére. — Te napról-napra szebb, fiatalabb vagy!... És Lucilla?

— Lucilla mindjárt itt lesz... De hadd nézzelek.

Signorina Federica nagy figyelemmel vizsgálta a fiát, aztán elégedetlenül rázta a fejét.

— Nem — mondta — ezt a szakállt sehogy sem szeretem; elcsufít.

— Csak képzeled!

— De igazán elcsufít... le kell borotváltatnod...

— Azt nem, kis mamám... miért vágassam le, mikor Valduriában úgy is meg kell növesztenem

— Mit? Valduriában? Nem fogsz többé oda visszamenni.

— Azt akarod, hogy odahagyjam az állásomat; félbeszakítsak annyi elkezdett munkát?

— Visszatérsz néhány hétre, azt értem... De ez az állás nem neked való. Nekem van egy eszmém.

— Az én mamám már ismét előáll az eszméivel — mondta tréfásan Roberto, megsimogatva anyjának még sötét, tömött haját.

— Lám, lám, te csufolódó! Csak neved az én eszméimen... Ha reán hallgattál volna... De most az egyszer meghallgatsz, azt biztosan tudom.

Roberto hitetlenül mosolygott.

— Erre még rátérünk. De hol van Lucilla?

— Mindjárt itt lesz.

— Akkor beszéljünk róla legalább. Jól van? Gondol gyakran reám? Hová készül ma este?

— Jaj, mennyi kérdés! Lucilla jól van, nem feledte el a fiacskámat és ma este egy kis mulatságba megy jó ismerősökhöz. Én is elmentem volna, de miután megjöttél, maradok.

— Házimulatság ebben az évadban?

— Mit akarsz?! Osnaldiéknak egy fiatal leány vendégük van, mulattatni akarják... Lucilla díszbe öltöztetve jön... De hisz meglátod...

— Itt van! — kiáltott föl Roberto közeledő léptek és Gipsy csöngettyűs nyakkendőjének neszére és az ajtóhoz sietett.

Lucilla égő gyertyával kezében lépett a szobába, a gyertya fénye megvilágította szépséges arcát. Hosszú, fehér fésülőköpenyt viselt, a mi kiemelte pompás arcbőréjét és fényes, sűrű barna haját, a mi művészileg volt fején elrendezve.

— Roberto! — mondá a leányka a gyertyát az asztalra helyezve és kezét nyujtá az ifjúnak.

— Lucilla! kedves Lucillám! — kiáltott Roberto és a leány felé hajolva, homlokon csókolta őt.

— Lassan, uracskám! — kiáltott egy lépést hátrálva Lucilla. — Először is elrontod a frizurámat s aztán hová gondolsz? Mit szólnának a szüleim, ha

látnák? Gipsynek nem is köszönsz? Nézd, hogy ugrál körülötted!

Gipsy némi habozás után csakugyan csaholva ugrándozott Roberto körül.

— Gonosz Lucilla! — mondta Roberto kellemetlenül érintve. — Tizenhárom hónap óta nem láttuk egymást és azt akarod, a kutyádnak hizelegjek? Mars innét, Gipsy! — és a boszús Roberto ellökte lábával az ebet.

— Igazán goromba vagy! — tört ki Lucilla és ölébe vette a kis kutyát.

— Ne veszekedjete, gyerekek! — szólt közbe signora Federica.

— Szegény Gipsy! — nyafogott Lucilla — Így bánni veled! Roberto igazán elvadult a hegyek között. De csak rá kell nézni... azzal a szakállal.

— Lucilla, Lucilla, jer ide, béküljünk meg... Akarod, hogy bocsánatot kérjek Gipsytől?

— Megérdemelnéd.

Signora Giulia belépte véget vetett a szóváltásnak.

Dal-Bononé nagyon szívélyesen fogadta Robertot s láthatólag örvendett a viszontlátáson, mint mondá, Benedetto is örvendene őt láthatni, de ha az ebédjét emésztí, nem jó őt háborgatni. Robertonak semmi vágyódása nem volt azt a kellemetlen egyént viszontlátni.

Egy félóraig fecseghettek együtt, mikor signora Giulia az óráját nézve kijelentette, hogy öltözködni kell és Lucillának is be kell végeznie a toilettjét. — S te mit csinálsz? — fordult Arcontinéhoz. — Jössz Osnaldiékhoz vagy sem?

— Robertoval maradok — felelte Federica — szívesen mentem volna, de nem hagyhatom Robertot egyedül...

— Oh! ha menni akarsz — szólt Roberto.

— Nem... nem, majd máskor együtt megyünk hozzájuk — vélte Arcontiné.

— Az estélyre, mikor az élőképek lesznek — szólt élénken Lucilla.

— Micsoda élőképek? — kérdezte a mérnök.

— Na az szép! Nem tudod, mik az élőképek? De ezt gondolhattam. Ha az ember csupa kén között él, mindenről megfeledkezik... Meglátod, minő pompás Margit leszek!

— Te ábrázolod Margitot?

— Én hát... szóke parókám lesz...

— És... lesz egy Faust is?

— Természetesen... Moschi marchesino... Nagyön illik Faustnak... De későn van... Várj itt ránk... majd segítsz nekünk a kocsiba fölszállani.

— Ön is várni fog, úgy-e signora Federica?

— Igen... csak menjen most öltözködni.

— Jer, mama... Gipsy, ps, ps.

— Mi bajod? — kérdezte signora Federica, mielőtt egyedül maradt a fiával, a ki izgatottan járt föl s alá a szobában.

— Semmi... De magad is láthatod, hogy nem érkezhettem volna rosszabb pillanatban.

— Nem vártak... Dal-Bonoék már régen eligérkeztek Osnaldiékhoz.

— Lucillának eszébe sem jutott itthon maradni.

— Hogyan tehette volna? Micsoda okot adna? Nem mondom, ha már kimondott vőlegénye lennél...

— Nem vagyok és látom, hogy nem is lehetek. Jobb lett volna Valduriában maradnom és nem zavarni Faustot és Margitot.

— Féltekeny lennél Moschi marchesinóra? Nem ismered őt?

— Nem.

— Igaz... ő csak rövid ideje van itt. Özveggy anyjával Firenzében élt eddig... Ügyes fiú, velem is nagyon szeretetreméltó. Kissé Lucilla körül forgolódik...

— Ah! Igazán?

— Oh! nem komolyan... Lucilla figyelembe sem veszi őt; ő még mindig téged szeret...

— Azt majd meglátjuk... ha kiállta a próbát...

— Neked is ki kell azt állanod. Egy eszmém van. Roberto vállat vont.

— Ne feledd, hogyha sokáig maradsz még Val-duriában — folytatta Arcontiné -- úgy elvadulsz és olyanokat versz a fejedbe, hogy majd a legtermészetesebb dolgokat is elfogadhatatlannak fogod találni...

— Szent Isten! — kiáltott föl Roberto türelmét veszve — képesek vagytok ti nekem itt olyan állást adni, a minőt a bányában elfoglalok, a mi kielégíti becsvágyamat és szép jövőt biztosít számomra?

— Ki tudja? — felelt signora Federica titokzatosan.

Roberto kíváncsian nézett az anyjára.

— És az lenne? — kérdezte.

— Oh! most nem alkalmas a perc, hogy megmondjam... talán holnap... vagy még később...

Az ifjú nem felelt.

Rövid idő múlva aztán Giulia asszony és Lucilla beléptek báli öltözékben. Lucilla kissé kivágott, rövid ujjú fehér kreppruhát viselt; a hajába egy rózsaszínű kamélia volt tűzve és szeméből, egész lényéből véghetetlen báj sugárzott. Robertot lefegyverzete ennyi báj és nem figyelt a benső hangra, a mi azt súgta neki:

— Vigyázz, a leánykának, a kinek te a szivedet adhatod, szerényebbnek, szemérmesebbnek kell lennie és mindenekfölött több szive legyen.

— Addio, Roberto — mondta Lucilla, kecsesen nyujtva feléje esti köpenye alól fehérkeztűs kezét — addio és viszontlátásra holnap!

Robertonak eszébe jutott, hogy rövid idő múlva mások fogják ezt a karcsu derekat tánczközben átölelni, mások szorítják ezt a kezét, másokra fog támaszkodni ez a gömbölyű fehér kar és nem ő fogja annak a hullámos fekete hajnak édes illatát belehelni. Mások fognak a gyönyörű leánynyal a fényesen kivilágított termekben sétálni, megdülnek vele a nyitott ablakoknál és megmámorosodva a nyári est balzsamos levegőjétől, talán szerelmi szavakat suttoznak majd a leányka fülébe. Roberto szíve összeszorult a féltékenységtől és nem tudva tovább uralkodni magán, szenvedélyesen szólt:

— Lucilla, nem akarnád nekem a mai báléjt földozni?

Lucilla negédesen a kezére ütött a legyezőjével.

— Látszik, hogy a bányákból jössz, különben nem óhajtanál ilyet. Hiszen ez lehetetlen! Most, miután már felöltöztem és várnak reám... szó sem lehet erről!

— Akkor tehát — dadogá Roberto — miért ne mennék én is veletek? Mama úgy is készült... és valamikor én is ismertem Osnaldiékat... de ha másképp nem, signora Giulia, úgy-e, lesz oly szives bemutatni?

— Mindenesetre bemutatlak más alkalommal, édes fiam, de ma lehetetlen... Nem látod, hogy vagy öltözve?

Ez helyes észrevétel volt. Roberto megszégyenülve nézte gyűrött, poros utiruháját. De azért nem kapitulált.

— Átöltözhetnék — vélte.

— Persze — szólt közbe Lucilla — mi majd addig várunk reád? Már késő van, sok időbe kerül, míg tetőtől-talpig átöltözöl.

— Önfejű vagy, mint valami rossz gyerek — folytatta Lucilla — reád sem lehet ismerni, úgy megváltoztál, mióta Valduriában élsz... Jó éjt, bányász uram, változzék át ismét városi uracská, akkor elvisszük magát a társaságba... Menjünk... Nem, Gipsy, te itthon maradsz... Leonilda, vegye föl a kis kutyát.

S miután Lucilla a szobaleány gondjaira bízta az érdekes kis dögöt, elhagyta anyjával a szobát. Roberto és signora Federica együtt ment le velük a lépcsőn és a kocsni távozta után gyalog indultak hazafelé.

Roberto kimondhatatlanul szenvedett, de jobb szeretett volna hallgatni, mert tudta, hogy az anyja minden jóakarata mellett sem vigasztalhatja meg, sőt még fokozná fájdalmát. Arcontiné azonban nagyon beszédes volt és komolyan megdorgálta a fiát.

Sajátszerű dolgot kelle Arconti mérnöknek tapasztalnia. Valduriában mindenki elismerte felsőbbtségét; Milanóban azonban mindenki félvállról beszélt vele, kicsi hiján még a cseléd is.

— Eh! Édes barátom — prédikált Federica — minden tekintetben rossz gondolat volt tőled Valduriába menni. A mi az én helyzetemet illeti, azt két szóval megvilágítom neked. Te annyit küldesz nekem, a mennyit csak küldhetsz... de ez mind nem elég, hogy tisztességesen, az Arconti névhez illően éljek Milanóban, úgy, a mint a férjem szoktatott... Folytonos megalázásnak vagyok kitéve... Az ismerőseim helyettem kénytelenek pirulni... Minden perczen ilyeket hallok: Miért nem keressz lakást valami főbb helyen? Miért nem csináltatsz kalapot az utolsó divat szerint? Miért nem bérelsz a színházban?... A kocsiról már nem is beszélek... Ez az áldozat, hidd el, meghaladja minden erőmet...

— Figyelj reám, anyám — felelte a mérnök — ha egy bizonyos terv megvalósul, olyan havi pénzt adok neked, a miből kocsit tarthatsz.

— Valduriához kötne ez a terv?

— Valduriához vagy a közelébe.

— Megörültél? Ezek nem neked való helyek. Olyan évpénzt adnál, a miből kocsit tarthatnék? De mit bánom én! Nekem mindegy; akár van kocsim, akár nincs... Panaszodom talán?

Roberto nem tett megjegyzést erre a furcsa kérdésre és signora Federica folytatta:

— Csak a te érdekedben beszélek... Azt hiszed, üdvös a szerelemre, ha távol vagy Lucillától?

— Ha Lucilla olyan felületes és nem tud hű maradni hozzám — felelte Roberto keserűen — ám iszonyú fájdalmamba kerülne, de lemondok róla.

— Nem, nem, te álmodozó... itt az anyád, a ki öröködik helyetted, a te anyád, a kit nem sokra tartasz, azt jól tudom, de a ki távolléted alatt nem vesztegette el az idejét... És én mondom neked, csak egy lépést kell tenned és Lucilla, a kiről lemondani akarsz, a tiéd.

— Ismét légvárok!

— Nem légvárok... Tiszta, kézzel fogható valóság.

— Magyarázd ki hát magadat, az Isten szerelmére! Mondd el nekem ezt a te nagyszerű eszmédet!

— Tudd meg hát, hogy Dal-Bono Giulíanak s nekem sikerült Benedettot meggyőznünk, hogy a legjobb módja lenne a leányát férjhez adni, ha olyan vőt keresne, a kit a házába fogadna s vagyona kezelésével megbizna. Ilyen módon a helyett, hogy Lucilla hozományát kiadná a kezéből, csak annak kamatait és illő fizetést adna a vejének...

— És ez a jólelkű vő én legyek? — kérdezte Roberto, nem is engedve, hogy anyja befejezze szavait. — Egy személyben én legyek Lucilla férje, a jószágkezelő, a segéd és signor Benedetto vendége?

— Micsoda beszéd ez? Azt hiszem, tiszteletreméltóbb állás lenne, mint a kénbánya olvasztókemenczéi mellett izzadni.

— Lucilla beleegyezne?

— Természetesen... mivel szeret.

— Ah! Mivel szeret engem, azt akarná... Nem... ne beszéljünk erről ma este, nem tudnám hidegvéremet megőrizni. Tizenhárom hónapi viszontlátás után ne zavarjuk az együttlét örömét ilyen véleménykülönbséggel. Engedd inkább, hogy én beszéljek négy szem között Lucillával. Abban a reményben akarom őt felvilágosítani, hogy az én tervemet elébe teszi a tieteknek.

— Roberto, Roberto! — kiáltott föl signora Federica — ha akarod, nem bánom, ne beszéljünk erről az ügyről, de már megengedd, ha megmondom: jó, derék fiú vagy, de házsártos természeted van és nem látod be a javadat!

Federica asszony annyira meg volt győződve szellemi felsőbbbségéről, hogy e szavak után méltóságteljesen elhallgatott.

XVI.

Dal-Bono Benedetto az utolsó időben érzékenyebb és kellemetlenebb volt, mint valaha. Az egészségét megbornolva, a vagyonát a tönk szélén látta. Minden perczen betegnek képzelte magát. Ilyenkor lefeküdt, a feleségét az ágya mellé ültette és prédikált neki. Giulia asszony az ő elnéző jóságával megadólag hallgatta és igen- s nemmel felelt neki. Benedetto szerint a forradalom a küszöbön állt. A nagy kérdés csak az volt, mi módon óvhatná meg vagyonát a forradalom napjai alatt. Dal-Bono vagyonának legnagyobb része házakba volt fektetve, de Benedetto meg volt győződve, hogy a gazdagok házeit mind fölgyújtják s azért más befektetést keresett pénze számára. De ez nehéz volt. A forradalom alatt a földeken mindent elpusztítanak, az állampapírok kamatai alászállnak, az iparvállalatok részvényei megbuknak. Ilyen gondolatok gyötörték Dal-Bonot és elkezdett panaszkodni, félt a koldusbottól és reszketett, hogy ki kell fizetnie Lucilla hozományát, a mit általánosan 200 ezer lírára becsültek az emberek. Lucilla volt az egyedüli lény, a kit Dal-Bono uram igazán szeretett, már a mennyiben a szeretet az ő önző természetével összefért.

Lucilla azonban mindenesetre befolyásolta az apját; nagy szépsége hizelgett a hiúságának. Szép ruhákat vett neki, elengedte a felesége kíséretében néhány bálba, bár szegény Giulia asszony ruhái mindig egyszerűbbek lettek s végre majdnem szobaleánynak nézték a leánya mellett. Benedetto apai büszkeségében persze valami kitünő férjet óhajtott a leányának s ha nem lett volna a hozomány kérdése, grófnál alább meg sem állt volna. De signor Dal-Bono meg volt győződve, hogy egy gróf csak akkor vesz el polgárleányt, ha az gazdag. Ő azonban nem sokat tartott a mágnások vagyoni viszonyairól és nem volt szándékában a kopott nemesi czimereket pénzével megaranyoztatni. S a mennyiben az ő személyes érdekei megengedték, őszintén óhajtotta Lucilla vágyának teljesülését. Nem találta megvetendőnek az olyan vőt, a ki házába költözne és beérné a hozomány kamataival s azért signora Federica igazat mondott, mikor azt állította, hogy Dal-Bono jóakarattal hallgatta meg a felesége és Arcontiné indítványát. Önszántából Dal-Bono bizonyára nem választotta volna Arconti Robertot vejéül. Szerinte Roberto egy álmodozó poéta volt, de miután Lucilla annyira szeretni látszott őt, Benedettoknak nem volt ereje leányát megszorítani és ha Roberto alávetette volna magát a kívánt föltételeknek, talán nagylelkűen bele is egyezik ebbe

a házasságba. Ezért Arcontinénak végtelen diplomáciát kellett kifejtenie, hogy céljt érjen, mert szerinte Giulia asszony egyedül semmire sem menne. Ő azonban apró szeretetreméltóságaival megszeliidította azt a medvét. Helyeselte politikai és társadalmi nézeteit, osztotta félelmét a forradalom elől, vele dicsőítette a gazdagokat a szegények rovására; gyakran kártyázott vele és mindig veszített és e mellett dicsérte Benedetto ritka játék-tehetségét.

Szóval: jóvá tette, a mit Mariano Dal-Bono ellen vétett. Mert Mariano nagyon is nyíltan kimutatta, mi a véleménye Dal-Bono uramról és az ilyen arroganciát a milliomosok nehezen bocsátják meg... De hiába. Mariano minden okossága mellett némely dologhoz nem értett. Még a feleségét sem értette meg; az ő véleménye szerint Federica nagyon korlátolt elméjű volt, pedig Federica igazi Bismarcknak hitte magát ravaszságát illetőleg. Az igaz, hogy ezt a tulajdonát az anyai szeretet fejlesztette ki benne ennyire. Azelőtt kissé könnyen hívő asszony volt és excentrikus eszméi támadtak, most azonban nagyon gyakorlati észjárású lett. Az ő eszméi különben csak egy pontra irányodtak: összeházasítani Robertot Lucillával, befészkelni magát a Dal-Bono-házba és várni nyugodtan, míg a gyöngé egészségtű Dal-Bono elhalálozik és leá-

nyára és vejére hagyja tetemes vagyonát. Ha egyszer Roberto valóban gazdag lesz, könnyen megválasztják képviselőnek, szenátornak, miniszter lehet belőle és az anyja ismét személyiséggé válik, nagy lábon él és ujjal mutatnak rá az utcán az emberek!... Lehetséges lenne-e, hogy Roberto ilyen fényes jövőt visszautasítana? Signora Federica fiának nagyon is határozott nyilatkozata dacára ezt nem hihette. Roberto csak első felforrbanásában beszélt így, időt kell neki hagyni a gondolkodásra — így vélekedett Arcontiné — és ha majd saját szemeivel látja, hogy más mód nincs Lucilla kezéhez jutni, jövő boldogsága miatt bele fog egyezni mindenbe. Azt mondta: neki is van terve! Fantasztikus terv lesz; Federica nem is volt kíváncsi rá. De csak beszéljen négyszem közt Lucillával! Ha az anyjára nem is hallgatott, Lucilla majd helyreigazítja a fejét. Csak egytől félt az okos anya: attól, hogy Roberto nem nyeri meg kellőleg Benedetto bizalmát. Bár Dal-Bononak úgy beszélt a fiáról, mint a ki egészen megváltozott. A komoly banyaélet megnyugtatta kedélyét, szétrombolta idealizmusát. Valduriában nagyon ügyesnek, hasznavehetőnek mutatta magát, ezt főlebbvalói is bizonyíthatták, de azért most belátja, hogy a túlhajtott vakmerőség semmire sem vezet és okosabb a tapasztalt emberekre hallgatni és ő nem jól tette,

hogy atyja halála után nem kért tanácsot a család olyan jó barátjától, mint Benedetto úr volt.

És Benedetto uram, a ki mit sem tett volna az Arcontiakért, ha azok elég ostobán hozzá fordulnak, most büszkén látta, mennyire elismerik az ő tanácsainak bölcsességét, pártfogásának előnyét. És nagy elégtételül szolgált, hogy pártfogói módon bánhat a becsvágyó Mariano fiával, a ki őt soha semmibe sem vette. S végre, ha Roberto csakugyan a veje lesz, majd megmutatja ő, ki az úr a házban!

De első találkozása után Arconti mérnökkel, Dal-Bono mindjárt belátta, hogy Robertoval nem lehet olyan könnyen elbánni és fejét rázva mondogatta magában:

— Beszélhetnek nekem Lucilla, a feleségem, Arcontiné, a mit akarnak, ha az úrfi nem vesz föl más modort irányomban, a házasságból nem lesz semmi.

Az úrfi pedig nem volt vele udvariatlan, sőt ellenkezőleg. Türelmes volt Lucilla apjával, de azért neki is meg voltak a nézetei és ezek nem egyeztek Benedetto nézeteivel. Ő nem volt a haladás ellen, nem látta a társadalom fölfordulását, nem tartotta helyesnek, hogy az ember csupa félelemből semmit se tegyen.

Ellenben dicsőítette a bátorságot, a küzdelmet

a mi megaczelozza az akaratot és szerelmesnek látszott a bányájába. Elragadtatással beszélt a sikeréről és azokról, a miket a jövőben elérni remélt és a legkevésbé sem árulták el szavai abbeli szándékát, hogy pályát óhajtana változtatni.

— Az ön fia — mondta Dal-Bono Arcontinének — még mindig a régi hevülékeny fej. És épen annyi kedve van Valduriát otthagyni, mint nekem odamenni.

— Bizzuk azt Lucillára — vélte Federica asszony teljes bizalommal.

Signora Giulia nem osztotta barátnőjének reményeit, de nem mondott ellent a bőbeszédű Federicának.

Roberto csak megérkezése után két nappal beszélhetett Lucillával. Ebédre volt hiva anyjával Dal-Bonoékhoz és az étkezés alatt házigazdája egyre azzal mulattatta őt, mennyire megdrágultak az élelmiczikkek és mennyire meg kell szorítani a konyhakiadásokat.

A feketekávé után signor Benedetto azonnal morogva visszavonult, a két asszony intett egymásnak és valami ürügy alatt egyedül hagyta a fiatalokat.

— Végre egyedül vagyunk — szólt Roberto — azt hiszem, te is óhajtod, hogy őszintén beszéljünk egymással... Légy oly szives, ülj le és figyelj reám, ne Gipsyre.

— Jaj! Micsoda ünnepélyesség!... Jól van hát... leülök. Hopp, Gipsy.

— De hagyd őt menni...

— Nem, nem, ha az ölemben fekszik, Gipsy csöndes. Ugy-e, Gipsy, nem moczczansz?

A kis kutya a leány ölébe ugrott, összegomolyodott és szundikálni készült.

Roberto türelmetlen mozdulatot tett, aztán megfogta Lucilla egyik kezét és a leány szép szemébe nézve mondá:

— Szeretsz még?

— Hogyne! Nem tudod?

— De olyan édes azt az ajkaidról hallani. Az idő, a távolság nem változtatta meg érzelmeidet?

— És miért változtatta volna meg?

— Annál jobb; így könnyebben meg fogsz érteni.

— Bocsáss meg... mire való ez a sok bevezetés?... Nem értesített anyád egy tervről?...

— Mielőtt arról a tervről beszélénk, kérlek, hallgasd meg az enyémet...

— Légvárak lesznek — szólt közbe vállat vonva a leányka.

— Ne ítéld, mielőtt nem tudod, miről van szó...

— Oh!... azt nem nehéz elképzelni...

— Figyelj reám, Lucilla. Csak egy szavamba kerül és jelenlegi helyzetem gyökeresen megváltozik...

— A te szép Valduriádban?

— Nem Valduriában, de a közelében . . .

— Szinte valami kénbányában?

— Igen; igazgatója lehetek egy kénbányának.

— És oda akarnál vinni engem is?

— Lucilla! Lucilla, hallgass meg . . . Az igaz elhagyott, szegény helyre vinnélek, de hidd el, mindenütt boldog lehet az ember, ha két szív megérti egymást . . . Légy kis türelemmel . . . ne vond vissza kezedet . . . Ne tégy olyan türelmetlen mozdulatokat . . . Hidd el kedvesem, nem ebből a kis körből, a melyben te élsz, áll az egész világ . . . Más örömök is vannak, mint a mikről te álmodozol, más boldogság is létezik, mint kocsikázni a Corson, bevásárlásokat tenni a Vittorio Emanuele gallerián, vagy a Scalában egy másodemeleti páholyból nézni végig az operát. Részt venni a szeretett férfi munkásságán, örülni sikerein, bátorítani őt a küzdelemben, megosztani vele a gondolatokat, házának királynője lenni . . . Igen, te a királynőm lennél, Lucilla és annyi szeretettel vennélek körül, hogy egy napon bocsánatot kérnél tőlem, a miért csak egy perczig is haboztál ilyen föltételek mellett az enyém lenni.

Robertonak sikerült Lucilla figyelmét lekötni, mert eleintén a leány minden pillanatban félbe akarta őt szakítani. Roberto szavainak őszinte, me-

leg hangja nem téveszthette el hatását a tizen-nyolczéves leányra, bárminő távol állt is Lucilla természete a lelkesedéstől. Arcza gondolkodó kifejezést öltött, a mi csak növelte szépségét, könny tolult a szemébe és talán meg is adja magát, ha hirtelen nem jelenik meg előtte Roberto képe, bányászöltönyben, széntől feketén, kénsszagot lehelve, egy csomó piszkos bányász között. És fölmerült képzeletében egy üres, dísztelen ház is, kéngőzzel környezve, a hol hosszú napokat fog tölteni egyedül és hosszú, egyhangú estéket. És föllázadt arra a gondolatra, hogy neki, az elkényesztett városi delnőnek ilyen jövőt mernek ajánlani. Heves, türelmetlen mozdulatot tett, kiszakította kezét Robertoéból és még Gipsyre sem ügyelve, fölugrott, úgy hogy a kis kutya nem szokva az ilyen bánásmódhoz, végig hentergett a földön.

— Édes barátom — szólt Lucilla — bolondok vagyunk mindketten; te, hogy ilyen ajánlatot teszesz nekem és én, a miért meghallgatlak.

— Oh! Lucilla!

— Igen... ismétlem neked... örültség, a mit kívánsz. Ha neked kedved van fiatalságodat egy vad országban, egy állati foglalkozásnak fölládozni, ám tedd... de én nem utánaözhatlak. Elég szomorú, hogy ezeket a szeszélyeidet elébe teszed szerelmednek...

— Kegyetlenül beszélsz, Lucilla. Te is, mint az anyám, a szeszélyeimet emlegeted. Szeszélyből tettem el magamat talán a kénbányákban? Szegényen, árván maradtam vissza, barátaim, családom barátai és a ti barátaitok is csak hiábavaló ígéretekkel biztattak . . . Csak Valduriából kaptam komoly ajánlatot, csak ott találtam meg a mindennapi kenyeret. Visszautasíthattam-e a felém nyújtott segítő kezet? S miután elfogadtam a nagylelkűen fölajánlott állást, nem volt-e kötelességem annak minden igyekezetemet, kitartásomat, tehetségemet áldozni? Hibámul rovod föl sikeremet és hogy nem tudom gyűlölni, megvetni azt, a mi sikeremhez vezetett. Ma már biztos kilátásom van, hogy ott, a mit vad országnak nevezel, azon a pályán, a mit állati foglalkozásnak hívsz, tiszteletreméltó, nagy fizetéssel járó állás biztosítsa a jövőmet, a függetlenségemet, jólétemet és te fölháborodol, mert ezt nem utasítom vissza, sértésnek veszed, mert így szólok hozzád: «Jer velem, légy társnőm, feleségem . . . Van annyim, hogy eltartsalak és ne törődjem a hozományoddal».

— Nem . . . nem . . . hiába beszélsz. Sohasem fogsz meggyőzni. És miért utasítod vissza a mi ajánlatunkat?

— De tudod-e te, tulajdonképen mit kínáltok nekem? . . . Függetlenség helyett rabságot; a küz-

delem helyett, a mi megaczélozza a testet és a lelket, megalázó munkát; a saját munkám után járó jólét helyett olyan fizetést, a mire csak mint a férjed, atyád veje tarthatok jogot... De hiszen, ha ezt meggondolod, pirulnod kellene miattam!... Nem érted-e meg, hogy a ki szeret, annak szent kötelessége a szeretett lény önérzetét megóvni?

— Szóval — felelte fölháborodva Lucilla — én mit sem értek és nem ösmerem a kötelességemet. Ostoba teremtés vagyok; derék leányokat csak Valduriában lehet találni.

— Minő igazságtalan vagy, Lucilla!

— Persze, hogy az vagyok, minden rossz tulajdonom megvan ön szerint — folytatta hevesen a leány. — Máshol teremnek az okos leányok... Főleg Valduriában, azok, a kik francziául tanulnak...

— A valduriai leányok — szólt közbe Roberto — akár tanulnak francziául, akár nem, mindig többet érnek bizonyos piperkőcz marchesinóknál, a kiket némely leány nagyon is dicsőít.

— Nos, gyerekek megegyeztetek? — kérdezte a hirtelen belépő Federica asszony, kíváncsian az eredményre.

— Tökéletesen! — kiáltották a fiatalok együttesen, de olyan hangon, hogy még a vérmes reményű Arcontiné is megdöbbsent.

XVII.

Mindenek daczára a két anya, a ki szívéen viselte tervét, nem tekintette magát legyőzöttnek. Roberto bolondsága — mert közösen annak nevezték — nem tarthat sokáig; előbb mintsem Lucillát elveszteni, belé fog nyugodni abba a szerencsétlenségbe, hogy gazdag legyen. Főleg Federica bizott a sikerben; s azért minden meggondolás nélkül hagyta fia és a saját önérzetét lábba tiporni. Szerinte erről szó sem volt. Mert ha a Dal-Bonoknak több pénzük is volt, az Arcontiak Mariano érdemei folytán előkelőbb állást foglaltak el a társadalomban és ez kiegyenlítette a helyzetet.

Signora Federica fáradhatatlanul ismételte ezeket a dolgokat Robertonak és annyira optimista volt, hogy fiának legcsekélyebb ingadozását már győzelemnek vette. Mert Roberto bár meg volt győződve, hogy igaza van és el volt határozva a saját útján haladni, néha mégis támadtak kételyei.

Szerette volna szívéből Lucilla képét száműzni és nem tudta. Felületesnek, számítónak találta őt, látta, mennyire hiányzik nála a női kedély poézise, a mi nélkül minden női erény hidegen hagy; de egyszersmind szebbnek, csábosabbnak találta, mint valaha. A leány szavai sokszor elidegenítették, de

ha Lucilla ránézett, rámosolygott, ha kezeik összeértek, Robertsonak minden vére az agyába tódult, fölizgatta érzékeit, megzavarta lelkét. Nem így szeretne ő azelőtt Lucillát, nem is így óhajtotta szeretni és mégsem szerethette másként. Valduria magányában anakorétaként élt; fiatal, erős testalkatában most fölébredtek a vágyak, jogait követelte a vére.

Múzsája, a ki első verseit sugalmazta, eltűnt, az angyal, a mit szárnyakkal és dicsfényvel varázsolt eléje képzelete, leszállt a földre, vészes démonná vált, csábjainak nem tudott ellentállni.

«Ne szeresd az asszonyt csupán szépségeért» — mondta halála előtt az apja; szent igazságként csengtek e szavak Roberto füleibe. S mégis pirulva vallotta be önmagának: Lucillát csupán szépségeért szereti.

Féltékeny volt. Egy napon Dal-Bonoéknál találkozott Moschi marchesinóval; ez a találkozás mód fölött fölizgatta. A két fiatal embert bemutatták egymásnak, de egyikök sem tudta az ösztönszerű, kölcsönös ellenszenvet eltitkolni. Roberto vetélytársat látott a marchesinóban, a kivel Lucilla örömet kaczerködött. Tudakozódásaira azt felelték, hogy a fiatal arisztokrata szegény és szép külsejénél és sima modoránál nincs egyéb előnye. De Roberto még sokkal rosszabb véleményt alkotott meg róla

magának. Nem azért, mert szép vagy csunya, de egyedül mert páratlan volt a cotillonok rendezésében, azért kedvelték Moschit a leányok. Hozomány után vadászott, a Lucilláé megfelelt volna neki, de az öreg Dal-Bono nem egykönnyen adta azt oda.

De kétségen kívül állt, hogy Moschi a hozomány kamataival is beérte volna és csak Lucilla fölbátorítását várta. De Lucilla mindaddig, míg reménye volt Roberto makacskodását megtörhetni, nem bátorította őt, mert Robertot jobban szerette, mint bárki mást. Ha azonban Roberto sokáig makacskodik, a helyzet könnyen változhatna.

Ezek az érvelések sok igazat foglaltak magukban és logikájuknál fogva inkább lehűtően mint gyújtólag kellett volna Roberto szívére hatniok. De a logikának semmi köze a szerelemhez, ha pedig van, a szerelem valóságában kételkedhetünk.

Arconti már gyermekkorától megszokta Lucillát magáénak tekinteni és megremegett arra a gondolatra, hogy más felesége is lehet. Dühbe jött, ha rágondolt, hogy Moschi marchesinónak engedje át a tért. Ezzel ijesztgette őt folyton Federica asszony is. Még barátai közül is tanácsolták neki néhányan, fogadná el Dal-Bonoék ajánlatát:

— Túlérzékeny vagy — mondogatták — a te érdemeiddel végre is ki van az zárva, hogy bár-

kinek is szolgája légy. Ha bele is egyezel, hogy Dal-Bono házában lakjál és az ügyeit vezesd, rövid idő múlva mégis csak telennél ott az úr. S ha egyszer Lucilla a feleséged, ki akadályozhat abban, hogy más állást keress, olyat, a mi nem ellenkezik homlokegyenest nőd izlésével. A te tehetségeddel, tanulmányaiddal tágasabb hatáskört érdemelsz, mint a milyet egy kénbányában találsz. Ha itt maradsz Milanóban, minden lehet belőled. És ha egy napon gazdag leszesz, könnyen elfeleded az apró kellemetlenségeket, a miket e vagyonért elszenvedtél.

Ezek az érvék nem győzték meg Robertot, de elkeserítették, elijesztették. Láttá, csak egy elhatározás lehet méltó hozzája: örökre bucsút kell mondani a leánykának, ki nem érti meg őt; el kell válnia hiú illúziókban élő anyjától és vissza kell térnie az egyszerű, becsületes emberekhez, a kik tisztelik és szeretik őt. Irni fog mr. Blacknak, hogy elfogadja az új bánya igazgatóságát, dolgozni fog, előre megy a kötelesség útján.

Így kell cselekednie, ez volt a meggyőződése, de a szerelme, féltékenysége gátolták a cselekvésben. Azelőtt könnyen el tudta magát határozni életbevágó dolgoknál; de most egy bölcs tanácsadóra lett volna szüksége. De senkije sem volt; régi barátaitól részben elhidegült, részben azok el-

hagyták Milanót. És ő haragudott szülővárosára, a hol annyi kiábrándulást szenvedett el; idegennek érezte magát saját otthonában.

De általánosságban úgy van az, hogy bár édes a hazát hosszú távollét után viszontlátni, de a fájdalmas oldala is megvan e viszontlátásnak. Mikor eltávozunk, azt hisszük, pótolhatatlan ürt hagyunk magunk után sokaknál, de mikor visszatérünk, látjuk, milyen könnyen lettünk pótolva a legtöbbször. Új szokások, új rokonszenvek léptek nyomunkba és a visszatérő, mikor újra helyet akar foglalni a régi körben, látja, hogy el kell valakit zavarni helyéből. Talán átadjuk nekik az egykor elfoglalt helyet, de nem mindig szívesen és a szomszédok sem örvendenek mindig e csere fölött. Az igaz, a távollevő is más emberek közt élt azóta s talán kevésbbé bántotta a honvágy, mint azt előre föltételezte; de azért a távolban elhagyott otthon mégsem vesztette el számára a varázst. Beletörődött a száműzetésbe, de az otthonát nem tudja más képen elképzelni, mint a hogyan elhagyta s ha aztán nem úgy találja, az az oka, hogy sok kényeszerült száműzöttből önkéntes száműzött lesz.

A kimagyarázás Lucilla és Arconti mérnök között nem idézett elő nyílt szakadást a fiatalok között. Ők maguk sem akarták volna ezt. Roberto és Lucilla mindennap látták egymást; néha bizalma-

san beszélgettek, máskor különösen éles megjegyzésekkel boszantották egymást, de óvatosan kerültek a tárgyat, a mi jövőjük fölött döntött volna. — Majd észre tér — gondolta a leányka és várta, mikor borul szerelmese bűnbánóan a lábai elé. Roberto azonban nem igen remélt Lucilla akaratának megváltozásában. Szomorúan tért haza e látogatásokból. Otthon az anyja egyre prédikált, hogy miért olyan különcz, miért nem tudja önérzetét és túlhajtott érzékenységét legyőzni; a séták, kávéházak, színházak untatták, annyira megváltozott az izlése e tizenhárom hónap alatt. Még az olvasmány sem érdekelte őt többé, a kontemplatív életmód már nem elégítette ki: tevékenység után vágyott. Vágyott Valduriába! . . .

Miért, miért nem akarta őt Lucilla követni? Lucillának más volt a fejében. Az élőképek minden gondolatát elfoglalták. Közeledett az előadás napja és Lucilla naponkint néhány órát töltött tükre előtt, tanulmányozva, miként ábrázolná leghivebben Margitot a nagy és fényes közönség előtt. Azonfölül próbákat tartottak Osnaldieknál is, Moschi marchesinóval és a többi szereplővel.

Robertot végtelenül bántotta Lucilla szereplése az élőképekben, de bármennyire is kérte, ne ábrázolja Margitot Moschi-Fausttal, Lucillának hiába beszélt. Először is nem szeghette meg régen tett

ígéretét; másodszor semmi értelme sem lett volna visszavonulásának; s végre is mi joggal vár Roberto másoktól áldozatokat, mikor ő semmient sem akar hozni?

— Eh! édesem, ha befolyásodat akarod érvényesíteni — mondta Federika — Lucilla vőlegényének kellene lenned. És még akkor sem lenne igazad, mert a férfi soha se legyen zsarnok, de akkor legalább jogod lenne rá. De a te magatartásod semmire sem jogosít föl és még örülhetsz, ha Dal-Bonoék egyáltalán elfogadnak.

Az előadás előestéjén signora Federica hosszú prédikációt tartott a fiának:

— Osnaldiék biztosan számítanak rád holnap; megigértem a nevedben, hogy ott leszel. Ha nem mégysz el, megsérted Lucillát és meglátod minő bájos Lucilla, mint Margit, Moschi is csinos Faust... bár nem tagadom, kissé komor... nincs meg benne az a chic... az a chic, a mi egyszer bened is meg volt, mielőtt még nem temetted el magadat a valduriai hegyek között... A többi élőkép nem sokat ér... hiába, ritka a szép ember. Például Osnaldiék vendége, a fiatal leányrokon, a ki Juditot ábrázolja, midőn Holofernes fejét levágja, nem volna épen csunya, a szeme gyönyörű, de közönséges megjelenés és ezer mértföldről meglátszik rajta a vidéki. Vimercaté-ből való mint az Osnal-

diak, de azok is, bár már 1860 óta Milanóban laknak, mégsem nagyvárosiak. És mióta azt a nagy örökséget elnyerték, még jobban kirí belőlük az egykori parvenu. Szórják a pénzt... szórják, csakhogy írjanak róluk az ujságok... csupa hiúságból élnek. Majd olvasni fogjuk a lapokban az ünnepély és a lakosztály magasztalását, de tudom, sok kifogásolni való lesz ott. De nekünk mi közünk hozzá. Ha mi gazdagok leszünk, ügyesebben rendezzük a dolgainkat.

— Csakhogy mi nem leszünk gazdagok édes mamám és az ilyen dolgokat sem jól, sem rosszul nem fogjuk megcsinálni.

— Tartsd meg a feleletedet holnapra — felelt ünnepélyes hangon Federica asszony. — Ha majd meglátod Lucillát mint Margitot, be fogod látni, hogy csak te lehetsz az ő Faustja. És készülj a tánczra, fiam... mert táncz is lesz. Én majd iparkodni fogok egy régi ruhát összeütni erre az alkalomra. Mire jutottam én Istenem! Ha meggondolom, hogy azelőtt minden hónapban új ruhát csináltattam!

XVIII.

Az előadás estéjén Osnaldiék nagy szalonja zsúfolva volt meghívottakkal.

Az ablakok felé kis színpadot emeltek, a terem

másik részében a nézőközönség helyezkedett el, elől székeken a hölgyek, hátul állva az urak. Ha a helyszűke miatt sikerült karjaikat megmozdítani, legyezőikkel legyezték magukat a hölgyek, klakkjukkal az urak. Általánosan mondogatták, hogy juniusbán nem való házimulatságokat adni; de ezt csak nagyon halkán ismételték, mert a mozgékony, fürge háziasszony mindenütt jelen volt. Majd két szék között siklott át; vagy a szűk utacskán, a mi elválasztotta a székeket a falaktól, a mikhez kis padokat támasztottak a gyermekek számára, vagy sikerült neki a férfiak sűrű tömegébe furakodni, a hol kézszorításokat, mosolyokat, köszöntéseket váltott meghívottaival.

Signora Osnaldi nem volt sem szép, sem fiatal, de alacsony, sovány termete, élénk mozdulatai fiatalnak tüntették föl, főleg magastermetű, vaskos férje mellett, a ki éppen annyira szerette a nyugalmat, mint felesége a mozgalmat.

Signor Osnaldi Amilcare, azon ürügy alatt, hogy elsőnek fogadhasa vendégeit, ez estén az előszobában tartózkodott és egy nádszékben hintázta magát. A felesége, signora Elvira, minden perczben kint termett mellette és néhány szót sugott a fülébe.

Éppen egy ilyen perczben érkezett meg Arconti mérnök az anyjával s így egyszerre üdvözölhette a ház urát és asszonyát.

— Siessen... siessen a terembe — mondta signora Elvira — és iparkodjék jó helyet találni, mert borzasztó sokan vannak... nagyon sokan... Nem is hittem volna, hogy annyian leszünk. És ön, signora Federica, kérem, jöjjön velem. Azt képzelem, jelen szeretne lenni Margitunk öltözködésénél... A kedves leányka! Nem váratott magára. Már nyolcz óra óta itt van az anyjával. Kérem, jöjjön, signora Arconti...

— Ah! bocsánat, midjárt az öné leszek...

És a kis mozgékony asszony nagy szivélyességgel ment egy méltóságteljesen belépő egészen fiatal ember elé.

— Bravo signor Dalla Noce, szép, hogy megtartotta a szavát... Osnaldi, köszöntsd Dalla Noce urat... Jó helyet rezerváltam önnek, nagyon alkalmas hely... mindent láthat onnan és kényelmesen jegyezhet... Mindjárt odavezetem... Nagyon jól tudom, hogy az újságíró urak iránt kiváló figyelemmel tartozunk...

Signor Dalla Noce levette orráról a csiptetőjét és nagyon komolyan meghajolt.

De ekkor eszébe jutott a háziasszonynak, hogy előbb Arcontinét kell a Dal Bono hölgyekhez vezetnie és egy percnyi türelemre kérte a szabad-sajtó egyik bajnokát. De Arcontiné otthonos lévén a házban, azalatt már egyedül elment a hölgyek

öltözőjébe és signora Elvira késedelem nélkül elvezethette helyére a komoly ujságíró. Dalla Nocenak, mikor elhelyezkedett, első dolga volt föltenni csíptetőjét és öntudatosan körülnézni a teremben. Aztán levetette a keztyűit, nagy figyelemmel összehajtogatta és kabátja zsebébe tette. Már néhány ünnepélyes alkalomkor szolgáltak e keztyűk és még szerepelniök kellett egy banketten is, a mit a milánói sajtó egy átutazó külföldi politikai nagyság tiszteletére készült adni s a hol minden lap képviseltette magát szerkesztője vagy tudósítója által. Della Noce pedig tudósító volt, ezt könnyen ki lehetett találni abbeli törekvéséről, hogy minden áron el akarta magával személyiségének fontosságát hitetni, hogy ezáltal igazolva legyen önmaga előtt, a miért mindenüvé ingyen befurakodik.

Ezalatt Arconti mérnök belépett a terembe és elvegyült a meghívottak között. Miért jött Osnaldiékhoz? Maga sem tudta, de érezte, hogy nagyon szenved, a miért eljött és még jobban fog szenvedni, ha megpillantja Lucillát, kitéve a nagyközönség indiszkrét, kíváncsi tekintetének, egy olyan ember oldalán, a kit ő gyűlölt és megvetett. De azért mintha valami láthatatlan hatalom szegezte volna őt helyéhez.

— Arconti — szólítá őt szomszédja, egyik régi ismerőse — nem is köszöntöd a régi barátaidat?

— Oh, bocsáss meg — felelt Roberto — nem láttalak.

— Több ideig maradsz Milánóban?

— Már csak rövid ideig.

— Visszatérsz a bányádba?

— Igen...

Ez a rövid beszéd eszébe juttatta Arconti mérnöknek, hogy 15 napos szabadsága a vége felé jár és ő még mindig nem jutott végleges elhatározáshoz. Az anyja és Dal Bonóék remélték, hogy előbb-utóbb mégis ráveszik Robertot az ő akaratuk szerint cselekedni s mivel a fiatal ember hallgatott, ezt jó jelnek vették. Nem... tovább ez nem tarthat így... Mindjárt holnap, vagy ha lehet, még ez este, egy utolsó kísérletet tesz Lucillánál, és ha most sem ér célzt, tudja, mi a kötelessége. Ha bele is hal fájdalmába, visszatér Valduriába és széttepi a kötelékeket, mert önérzete kívánja ez áldozatot.

A teremben hirtelen mély csönd állott be, a mi mindig meg szokta előzni a nagy eseményeket. A háziasszony, miután néhány szükséges fölvilágosítást adott Dalla Nocenak, elhagyta az újságíró és egy zsámolyra állott, hogy a cselédség láthassa őt, és tapssal jelt adott.

A termet világító gázlámpások hirtelen elsötétedtek. Várakozásteljes ah! lebbent el a nagyok ajkairól a gyermeksereg pedig örömteljes türelmet-

len hangokat hallatott. A függöny felgördült és a villanynyal, világított szintéren látható lett Kain, a mint Ábelt agyonüti. De a villamvilágítás nem engedelmeskedett az első képnél, eleintén szétsugárzott, aztán majd vakított, majd elsötétült s végre a helyett hogy Kaint és Ábelt világította volna meg, azokat egészen sötétben hagyta és a közönséget árasztotta el, úgy hogy az legyezővel, keztyűvel, zsebkendővel védekezett a vakító sugarak ellen.

Az első élőkép azért nagyon közepes hatást tett. A másik Egyiptomban játszódtott, a nagy rómaiak idejében. Cleopátra haldoklott. A büszke királynő egy nyugágyon feküdt és kinyújtotta kezét a viperát rejtő gyümölcskosár felé, a mit egy rabszolganő nyújtott át neki. Cleopátrát egy érett koru, testes úrhölgy ábrázolta és a közönség azt találta, Antoniusnak rossz izlése volt, mikor belé szeretett. De azért erősen tapsolt, mikor a függöny legördült és signora Osnaldi fölhasználta az alkalmat és befurakodott a székek közé, hogy a gratulációkat fogadja.

— Ime Cleopátra viperája — jegyezte meg róla egy élcelő.

Harmadizben maradt a nézőtér sötétben és mikor a függöny újra felgördült, Holofernes szomorú esetét szemlélhette a nézőközönség.

Együgyű dolog tette ennek az élőképnek a sikerét tönkre. Holofernest egy háromszorosan boldog családapa ábrázolta és mikor a jelenlevő gyermekei látták, hogy Judit hajánál fogva tartja apjuk fejét és másik kezével a karddal sujt feléje, a gyermekek kétségbeesve ordítottak:

— Ne ölje meg!... ne... ne — és lábaikkal dobbantottak hozzá.

Holofernes, gyermekeinek kétségbeesett kiabálásaira fölemelte a fejét és megkérdezte Juditot, mi történt? A függöny gyorsan legördült, hogy elrejtse a jelenetet, a mi nem fordult elő a bibliában.

Signora Elvirát kissé kihozta sodrából ez a váratlan felsülés és hogy ellensúlyozza a hatást, azonnal Faust és Margit találkozása következett.

Margit szemlesütve állt, hosszú szőke hajfonatai leomlottak a vállán, kezében imakönyvével, elfordult a karját nyújtó Fausttól. Egy elrejtett zongorán a perczen fölhangzott Gounod operájának jól ösmert áriája: «Megszóltásomért bocsánat, szép kisaszszony». Óriási tapsvihár tört ki, a függönyt két izben föl kellett még húzni, a közönség újra s újra látni óhajtotta ezt a képet. A siker teljes volt. Margit szebb már nem lehetett volna, szőke parókája kiemelte finoman rajzolt fekete szemöldeit, szobor-szerű formáit bámulatosan tüntette elő az egyszerű

égszínkék öltöny. Faust is jó alak volt, de persze Margit mellett nem őt nézték. Ki nem adná a lelkét az ördögnek az ilyen Margitért? — suttozták maguk között a férfiak.

Roberto nem kevésbé bámulta őt a többieknel, de bámulatába mennyi fájdalom vegyült!

Fájt neki a színpadon látni őt egy ostoba, nevetéses fiatal emberke mellett, a kit legszivesebben megleczkéztetett volna. Roberto átérezte, hogy Lucilla hajlamainak méreg ez a tapsvihar, mert meg-részegeti őt és még inkább eltávolítja a szerény háziasság örömeitől, a mi a sorsa lenne, ha Roberto-val egyesül.

Még néhány élőkép következett, de ezekre senki sem figyelt és az előadás után mindenki csak a csábító Margitról beszélt. A szereplők jelmezeikben vegyültek a nézőközönség közé. Ábel kibékülve Kainnal, Holofernes megmenekülve Judit kardjától, Cleopátra meggyógyulva a vipera csipésétől, föl s alá sétált a teremben, hogy barátai és rokonai gratulációit fogadja. A háziasszony az est királynőjét, Lucillát vezette körül a teremben.

És Lucilla érezte, hogy ő az est királynője, boldogan, büszkén haladt a vágyakozó szempillantások kereszttüze között, a hizelgő megjegyzések közepett, a mik sohasem tévesztik el kártékony befolyásukat az asszonyra.

Mindenki be akart nála mutatkozni, mindenki elragadtatott bókokat intézett hozzája.

Signora Elvira kötelességének tartotta Dalla Noce urat is bemutatni Lucillának és a fontoskodó ujságíró lekötelező mosolylyal adta értésére a leánynak, hogy a sajtó másnap foglalkozni fog vele.

És Lucilla, a ki büszkén bánt mindenkivel, rendkívülien szives volt a jelentéktelen írócskával. Képzetben már olvasta Dalla Noce dagályos báli-tudósítását, mikor Roberto közeledett feléje.

— Ah! — szólt a leány. — Arconti úr végre mutatja magát! — és signora Elvira felé fordulva folytatta: — Ez a mi vad emberünk, Norvégia jeges-medvéje. Az év nagyobb részét a föld alatt tölti, szökik a világosság és a civilizált emberek elől.

A fiatal mérnök megdöbbenve hallgatta a leányka szavait és kellemetlenül érintette, hogy Lucilla — bár igaza volt — magázta őt. De azért így szólt:

— Elfogadná karomat, szép Margit, hogy egyet járjunk a teremben?

— Nagyon szivesen — felelte Lucilla — ha signora Elvira megengedi.

Signora Elvira megengedte.

— Megyek — mondta — hogy kiürítsem ezt a termet; aztán ismét visszatérhetünk.

Osnaldiék lakosztálya nagyon tágas volt és a tömeg hamar eloszlott a mellékhelyiségekben.

— Minő szép vagy! — suttogta Roberto, gyöngéden magához szorítva a leány karját.

Lucillát meglepte ez a bók és tréfás hangon folytatta:

— A vadember is észrevesz ilyesmit?

— A vadember, Lucillám, jól tudod, sohasem talált más nőt szépnek, csak téged. És a világon mindent odaadna, ha az övé lennél.

— Egy hegycsúcson?

— Te mindig tréfálsz!

— Beszélj halkán, ne hallják, hogy tegezel.

A fiatalok e közben egy üres szobába léptek és kihajoltak a nyitott ablakon, a hol virágillat szállt be a kertből.

— Emlékezel gyermekkorunkra — kérdezte Roberto — mikor mindig együtt játszottunk? Akkor a Porta-Venezia felé laktunk és sokkal nagyobb, szebb kertünk volt, mint ez. Szinte hallom lépteid alatt a kavicsos utak ropogását... Kergettelek, elfogtalak és nem eresztettelek el többé. S akkor megesküdtünk egymásnak, hogy csak a halál választ majd el egymástól; emlékszel?... Elutazófélben vagyok... hétfőn lejár a szabadságom és ha így válunk el, annyi, mintha örökre elbucsúznánk.

— Kinek a hibája folytán?

— Hallgass meg még egyszer, Lucilla...

— Most nem lehet... vissza kell térnünk a terembe...

— Nem most mondom... de még ma este... későbbben hallgass meg. Ne maradj sokáig az estélyen, kérd meg anyádat, hogy gyalog menjetek haza... Én elkísérlek... Az éj gyönyörű...

— Ne maradjak az estélyen? De hiszen ez lehetetlen!...

— Mi gátol benne?

— Majdnem minden tánczra eligérkeztem...

— Találj valami kifogást... Mondd, hogy rosszul érzed magadat...

— Nem... nem... ez lehetetlen, nem hinnék el és rossz benyomást tenne. Mit játszanak most?

— Nem tudom, polkát, waltzert, mit bánom én?

— Ez polka... Moschi marchesino keresni fog.

— Vele tánczolsz?

— Vele és a füzértánczot is.

— Nem bánom, tánczold vele ezt a polkát, de ha még kissé szeretsz, a füzértáncz alól fölmenteted magadat.

— Miért? Hogy alkalmad lehessen még ma este prédikálni nekem? Nem jöhetsz hozzánk holnap? De ha nem változtattad meg szándékodat, úgy sajnálom, de hiába beszélsz nekem.

— Lucilla — szólt szenvedélyesen az ifjú — «a szerelem vak», ez a mondás nagyon igaz. Nem

kellene, hogy szeresselek, és mégis annyira szeretlek?

— Mi ez? Bók vagy sértés?

— A való, te kegyetlen. Nem látod, mennyire szenvedek kínzásaid alatt?

— Nem hallgathatlak tovább. Vezess vissza a terembe, vagy egyedül megyek. És elhagyta az ablakot.

— Azonnal visszavezetlek — felelte Roberto a leányt visszatartva. — De ígérd meg nekem, hogy távozol a füzértáncz előtt.

— Szívesen tenném, ha nem ígérkeztem volna...

— Épen azért kérlek.

— Azért?

— Igen... mert a te Moschid ellenszenves, gyűlöletes előttem, nem akarom, hogy vele tánczolj.

— Nem akarsz? Minő jagon?

— A férfi jogánál fogva, a ki gyermekkora óta szeret téged...

— És a ki visszautasítja az egyedüli lehető módot, hogy a feleségévé tegyen.

— Nem az egyedülit, nem az egyedülit...

— Az egyedüli lehető, ismétlem neked.

— Hallgass meg, Lucilla...

— Majd holnap... most menjünk...

— Még egy utolsó szót... Ha ezután a polka után még egyszer tánczolsz a marchesinóval, es-

küszöm neked, hogy kihívom ezt a nevetséges bábot.

— Botrányt akarsz?

— Azt.

— Tégy, a mit akarsz... Én azonban semmit sem hagyok magamnak előíratni.

A leány olyan hidegen ejtette ki ez utóbbi szavakat, hogy Roberto elsápadt. Lucilla, mintha megbánta volna a mit tett, sajátos behizelgő módon, a mi legfőbb vonzerejét képezte, folytatta:

— Menj, te gyerek!

Roberto nem felelt, szótlanul nyújtotta karját és bevezette Lucillát a terembe, a hol nyomatékos «ah»-al fogadta őket a háziasszony, Moschi marchesino pedig sietett Lucillát tánczra hívni.

Lucilla habozott egy pillanatig és Robertora nézett; de Arconti komolyan, mozdulatlanul nézett maga elé és Lucilla tovaröppent tánczosának karján.

— Ime, Faust és Margit — suttozták körülöttük és kedvtelve néztek az elegáns pár után.

Lucilla több ízben meg akarta mondani tánczosának, hogy nem tánczolhatja vele a füzértánczot, mert mielőtt az megkezdődne, hazamennek; de legyőzhetetlen nehézségekbe ütközött. Először is az okát tudakolták volna távozásának, signora Elvira udvariatlanságnak vette volna, ha az estély

legszebb dísze oly gyorsan távozik, sőt még a más-ként engedékeny anyja sem egyezett volna bele a távozásba a nélkül, hogy kérdéseivel ne ostromolja leányát. De a fődolog abban rejlett, hogy a siker megrészegítette Lucillát és nem volt hajlandó diadalának színhelyét oly gyorsan elhagyni.

S aztán miért ne legyen neki is önérzete? Mikor Roberto minden perczen az övét emlegeti. Minő színben tűnne föl, ha engedne? De ha Roberto csakugyan kihívná a marchesinót? Lucilla el akarta magával hitetni, hogy Roberto csak rá akart ijeszteni. S aztán ki tudja, nem hízelt-e hiuságának az a gondolat, hogy miatta két férfi vívni fog? És az ujságokban elégszer olvasta, hogy az ilyen párvialatok ártalmatlan karczolásokkal szoktak végződni.

XIX.

A nyári idény daczára Osnaldiék házibálja eléggé élénken folyt le. Lucilla majdnem folytonosan tánczolt. A rövid szünetek alatt udvarlói seregétől körülvéve leült anyja, Federica asszony vagy a háziasszony mellé. Signora Federica nem tudta megérteni fia magaviseletét. Roberto egész éjjel hátul a teremben egy ajtóhoz dült s néhány komoly úrral beszélgetett, valószínűleg a bányájáról. Az előbb látta őt, a mint Lucillával vitatkoztak, de

nem kérdezhette meg sem tőle, sem a leánytól vitatkozásuk okát. Most anyai önérzetében meg volt sértve. Miért tartja magát Roberto távol? Az igaz, hogy sohasem volt szenvedélyes tánczos, de egy négyest, egy polkát mindenki eltánczolhat szűkségből. Miért nem szólította föl egyszer sem Lucillát? Ha féltékeny volt, miért nem ébresztette föl viszont ő is a leány féltékenységet, miért nem udvarolt másoknak? Vagy elfelejtette már a társadalmi modor legelemibb részeit, ő, a ki egykoron a milánói fiatalság legkiválóbbja ígérkezett lenni? Egy év a kénbányákban ennyire befolyásolta? És még vissza is szándékozik térni arra a borzasztó helyre és elvinné oda Lucillát is, ha az elég naiv lenne és menne! És signora Federica azt a megjegyzést tette önmagában, hogy a világ ítéletére mit sem lehet adni. Mert míg mindenki tehetséges embernek itéli Robertot, őt gyöngé fejűnek tartják; pedig az csak kétségtelen, hogy neki sokkal több esze van, mint a fiának.

Arconti mérnök tovább folytatta többnyire tudományos vitatkozásait az urakkal, de azért nem tévesztette szem elől Lucillát. A leány észrevette ezt és nem mert feléje nézni, de azért folyton magán érezte Roberto kutató tekintetét és ez nyugtalanította. Vígágában, élénkségében volt valami erőltetett; beszélt, hogy elbódítsa magát és maga

sem tudta, mit beszél. De egy szép s fiatal nő beszéde mindig szellemesnek tetszik.

Éjfél után két óra volt. A kritikus pillanat közeledett, mert Osnaldiék nem akarták, hogy házibáljuk reggelig tartson.

Megadták a jelt a füzértáncz sorakozásához és a tánczosok igyekeztek székeiknek jó helyet biztosítani.

Alig hogy a füzértánczhoz gyülekeztek, a komoly férfiak csoportja oszladozni kezdett; csak a fiatal mérnök maradt helyén egyik barátjával, egy nálánál néhány évvel idősebb tűzértiszttel.

De a keringő első ütemeire a tiszt is távozni készült és búcsúra nyujtotta kezét Arcontinak.

— Nem maradnál még a kedvemért? — kérdezte Roberto.

— Miért maradjak? Nem tánczolok és nincs kedvem az egész éjet állva tölteni. A társalgásunk is egyhangúbb lesz egyre, szórakozott vagy, folyton a tánczolókat nézed.

— Igaz; de szükségem lehet reád.

A tiszt elkomolyodott.

— Az már más — felelte — de mi történt? Párbajra készülsz?

— Talán.

A tánczosok siettek hölgyeiket fölkeresni; néhány pár karonfogva föl s alá sétált a teremben. Moschi

marchesino meghajtotta magát Lucilla előtt; a leány fölállt, az anyjára bizta legyezőjét és elfogadta a marchesino karját.

Arconti mérnök nagyon sápadt lett; idegesen fölborzolla a bajúszát és eltolva maga elől a széket, a mi útjában állott, egyenesen arrafelé sietett, a merről Faust és Margit közeledtek.

De alig tett Arconti néhány lépést, mikor valaki ismételtén nevén szólította őt.

Signora Osnaldi értesítette a mérnököt, hogy az előszobában a táviratkihordó várja. Roberto kénytelen volt azonnal indulni.

Csakugyan a távirda szolgálja volt, a ki már ott-hon kereste Robertot és ide hozott utána egy táviratot.

Élénk kíváncsisággal szakította föl a fiatal mérnök a borítékot és szeme az aláírást kereste. Selmi volt aláírva. A távirat Valduriából érkezett és ezt tartalmazta:

«Munkáslázadás és strike. Jelenlétedre égető szükség. Könyörgöm, jer azonnal».

Roberto visszatért a táncsterembe. A tűzértiszt, a kit előbb maradásra szólított föl, még mindig a küszöbön állt és kérdően nézett rá.

— Felelj nekem — kezdte Roberto — mihez kell több bátorság: párbajban megverekedni, vagy szembeszállni egy föllázadt munkássereggel?

— A munkásokkal szemben állni, az kétségtelen.

— És mit gondolsz, melyik vállalkozás szükségesebb, méltóbb az emberhez?

— Még kérdezheted? A második. De várj kissé. A kihívás nem történt meg?

— Nem. Lemondok arról és elutazom a bányámba, hová táviratilag hívnak. Mikor indul az első vonat Piacenzán és Bolognán át?

— Hat óra tíz perczkor.

— Helyes; ezzel utazom.

Lucilla figyelmét Robertsonak egy mozdulata sem kerülte el. Mikor elszántan látta őt az előbb közeledni, nagyon megijedt és kénytelen volt magának bevallani, hogy ő lesz felelős, ha valami történni fog. Mikor azonban Roberto hirtelen megfordult és a termet elhagyta, a leány vállatvonva gondolta: Tudtam, hogy szalmatűz az egész. Félelme elmúlt; de egy kis boszúság is vegyült a nyugalmába.

De bármiként volt is, mikor Arconti újra megjelent a teremben, Lucillán, ki tánczosával már egy figurában vett részt, újra erőt vett előbbeni nyugtalansága. De legnagyobb meglepetéssel, majdnem megszégyenüléssel látta, hogy Roberto nem törődik többé vele. Arconti mérnök egy alkalmas perczben átment a termen és anyjához közeledett, ki néhány érettebb korú hölgynek egykori fénykoráról regélt.

A szavak, a miket Roberto a fülébe susogott, rendkívülien megdöbbsentették, hirtelen fölállt s bocsánatot kérve környezetétől, Robertoval félrevonult.

— De hisz ez örökség — mondta — el akarsz még ma reggel utazni, a nélkül, hogy valamit határozta volna...

— Nincs már semmi határozni valóm — felelte Roberto — és a kötelesség hí.

— Micsoda kötelesség? A szabadságod csak három nap múlva ér véget.

— Az mindegy; szükség van reám és én egy perczig sem habozhatom. — És az óráját kihúzza folytatta:

— Két óra elmúlt. Jobb, ha azonnal eltűnünk és nem háborgatjuk a háziakat.

— Nem, ez lehetetlen... illetlenség lenne... Tudatni akarom Dal-Bono Giuliával is... Istenem, Istenem, minő ember vagy! Nem várhatsz legalább holnaputánig, vagy holnap estig, vagy egy későbbi vonatig?

— Lehetetlen, mama; jobb, ha nem is beszélünk erről.

Roberto olyan határozottan szólt, hogy signora Federica belátta, semmire sem fog menni a fiával. De azért még egy kísérletet tett:

— És így akarod itthagyni Lucillát? Egy búcsúszó, egy kézszorítás nélkül?

— Irni fogok neki elutazásom előtt — felelte a fiatal ember. — Jobb lesz, mintha beszélnék vele. Lucilla nagyon el van foglalva... ne zavarjuk őt.

Arcontiné most már látta, minő komoly a helyzet és a házasság, a mire annyi fényes légvárat épített, mindig valószínűtlenebbé válik.

Roberto el van határozva az anyját és önmagát megvetésre méltó közepszerűsége kárhoztatni.

— A fiamat táviratilag hívják vissza a bányába és az első vonattal kénytelen Piacenzába utazni — mentegette magát Arcontiné Osnaldi Elvira előtt. Aztán intett Dal-Bono Juliának és közeledve, néhány szóval elmondta neki a történeteket. — Ha te vissza tudnád őt tartani... — mondta halkan barát-nőjének.

De a flegmatikus signora Giulia semmi befolyással sem bírt Robertora.

— Fogadja, signora Giulia, legnagyobb köszönetemet jószágáért, a mivel irántam mindenkor viseltetett — mondta neki Roberto, szívélyesen megszorítva Dal-Bonné kezét. — Köszönöm, a miért pártfogolta és előmozdította a terveket, a mik az én s valakinek a jövőjét illetik, a ki önnek kedves. S ha azok a tervek nem is valósulhatnak meg, azért mindig hálás leszek ön iránt. Legyen boldog és lássa boldognak a leányát is.

Ez a beszélgetés a ruhatárban folyt le, a hol Fe-

derica asszonyra egy inas ráadta a köpenyét és fejkendőjét.

Lucilla látva, hogy az anyja signora Federicával és Robertoval távozik, nagyon kíváncsi lett és fölhasználva néhány szabad perczet, a mi a füzértáncznál kínálkozik, odasietett az ajtóhoz, a mi a teremből a ruhatárba vezetett.

Mikor signora Giulia észrevette Lucillát, elhagyta Arcontit és a leányához sietett.

— Mi történt? — kérdezte Lucilla.

— Robertot táviratilag hívják Valduriába s néhány óra múlva elutazik — felelte Dal-Bononé.

— Elutazik? — kiáltott föl a hír által lesujtva Lucilla.

Arconti belátta, hogy lehetetlen a magyarázatot elkerülnie és engedelmet kért signora Giuliatól, hogy néhány szót válthasson a leányával.

— Csak néhány perczedet fogom igénybe venni — kezdette, a mikor Lucillával félrevonult — azonnal visszatérhetsz a füzértánczhoz. Letettem arról a szándékomról, hogy párbajra hívjam a te együgyű marchesinódat. Hasznosabb cselekedet is létezik ennél ezen a világon és nekem épen e perczen nyílt alkalmam olyanra.

Lucilla kissé hitetlenül nézett rá.

— Olvasd ezt — szólt Arconti és kivonva zsebéből a táviratot, átnyujtotta azt Lucillának s míg

a leány átfutotta a néhány sort, Arconti folytatta: — A veszély, a mi elé megyek, nagyobb annál, a mit elkerülök. Itt egy gyámoltalan divatbábbal állnék szemben, ott lenn veszélyedzett emberekkel, a kik mindennap maguk előtt látják a halált, nézek farkaszemet. És köszönöm a végzetnek, hogy ezt az alkalmat még idejében szolgáltatta nekem. Ha csak egy perczzel késik, most egy úgynevezett becsületbeli ügybe lennék bonyolulva, mert mikor Osnaldiné tudatta velem, hogy a táviratkihordó vár reám, ama szándékkal közeledtem felétek, hogy valami nagy sértést mondok a lovagodnak. De jobb az így, ezerszer jobb.

Lucilla erőltetett gúny alá akarta rejteni fölindulását.

— És Valduriában még egy hölgyet is kell megvédned. Egy francziául tanuló kisasszonyt... Máriát, ha nem csalódom...

— Mária — felelte Arconti — komoly leány és gyerekkora óta rá van szoktatva kötelességének teljesítésére. Nem szép s alig művelt, de érzéke van minden szép és nemes iránt és irigylésreméltó lesz a férfi, a kit ő valaha szeretni fog. Én nem szeretem őt, nem vagyok neki senkije, de azért tudja, hogy számíthat rám, valahányszor veszély fenyegeti.

Az élénk, heves Lucilla elnémult.

Roberto kivette kezéből a táviratot és folytatta:

— Isten veled, Lucilla! Nem tudom, megérdemled-e még szerelmemet, de azt tudom, hogy a szív nem tud egyszerre megváltozni és egy nap alatt nem feledjük el a multat. Lehet, eljő a nap, a mikor nem fogok többé gondolni rád, de ma még nem tudok közönyösséget tetetni irántad. Érzem, még szeretlek és a világ legboldogabb embere lennék, ha veled küzdhetném meg az élet nehézségeit. De még egyszer ismétlem neked, más föltételek alatt nem teszek magamévá.

Addio, Lucilla... térj vissza a terembe, a hol várnak reád. Holnap, ha a tánczestély mámore már eloszlott, gondolataid vissza fognak térti gyerekkori barátodhoz... Tudod, hol találhatnak meg soraid... Addio... Addio!

Roberto félve, hogy elérzékenyülése erőt vesz rajta, megragadta anyja karját és távozott, mielőtt Lucilla felelhetett volna neki.

A bálteremben ezalatt a füzértáncz előtánczosa, mint a csatavezér, a ki rendet csinál megfutamodott csapatja között, teli torokkal kiáltotta: *À vos dames et à vos places. Grande ronde.*

Lucilla fölhasználta az általános zűrzavart és elfoglalta helyét. De jókedve eltűnt és Moschi marchesino hiába fáradozott, az nem tért vissza többé.

S mialatt ez a fényesen megkezdett estély ilyen

szomorúan végződött számára, Roberto lemondott arról, hogy fölingerelt anyját lecsillapítsa. Miután Roberto minden érvelése daczára mindig jobban meg volt győződve, hogy fia helytelenül cselekszik, a fiatal ember nem mondott többé ellent és hallgatagon végezte uti előkészületeit.

— Nem is tudnék a szemeidbe nézni — szolt Federica a búcsú pillanatában — ha nem lennék meggyőződve arról, hogy mihelyt megérkezel a te átkozott Valduriádba, bocsánatkérő levelet irsz nekem és könyörögni fogsz, engeszteljem ki a Dal-Bono-családot.

Roberto nem akarta anyját ettől az illúziójától megfosztani.

XX.

Gondolatban térjünk vissza Valduriába ama nap-hoz, mikor Roberto Mr. Blackkal elutazott. Mária, a ki, mint tudjuk, az utasokat egészen a kocsig kísérte, hazatérve egy parasztot talált, a ki sietve hívta őt Regoli Gertrudehoz. Az öreg már napok óta rosszul volt; állapota az éjjel hirtelen rosszabbra fordult és most végperceit élte.

Mária szokása szerint most sem váratott magára, mert, a hol szükség volt rá, ő oda mindig készségesen elsietett. Mikor Mária megérkezett, Gertrude

már nem tudott beszélni; de szemei még értelmet fejeztek ki és Mária láttára szokatlan fényben fölragyogtak. Intett a leánykának, hogy közeledne.

Mária letérdelt az ágy előtt, háta mögött, az ágy fejénél Cipriano állt nagy bánatosan, az ágy végében a plébános mondta a haldoklók imáját.

Gertrude intett Ciprianonak is, a ki a beteg minden mozdulatát aggódva figyelte. Végtelen elővigyázattal felültette Cipriano a beteget és megigazította feje alatt a párnát. Aztán ő is térdre borult az ágy előtt. A haldokló végtelen erőmegfeszítéssel fölemelte karjait és kezeit áldólag helyezte a fiatalok fejére. Tágra nyílt szemei előbb Cipriano fájdalomtól eltorzult arcán, majd Mária sápadt, szomorú fején pihentek meg. Ez a tekintet óhajt, kérelmet látszott kifejezni, a mit az ajk szóval már nem bírt tolmácsolni. Ideges reszketés járta át a haldokló egész testét, hosszas panaszhang tört ki melléből, ősz feje lehanyatlott az erőteljes bányász vállára. Cipriano karjai közé szorította Gertrudet és kétségbeesve szólította:

— Anyám! Anyám!

— Meghalt — mondta csendesén közeledve a pap.

Cipriano fölordított.

— Nem igaz! — és kétségbeesve kiáltotta: — Anyám! Anyám!

— Bátorság, Cipriano — suttogá Mária, lágy, résztvevő hangon.

A leány hangjára a fiatal ember halásápadt arczát halvány pír öntötte el; arcza földérült. Megengedte, hogy anyjának élettelen testét a vállairól visszahelyezzék a párnákra; s mialatt Mária az elhunyt-nak nagy kegyelettel lezárta a szemeit, a fiatal bányász lelógó karokkal, összekulcsolt kezekkel mereven, egyenesen állt és képzeletében fölmerült gyermekkorra, mikor az anyja megfeszített erővel dolgozott gyermekéért s míg mások és önmaga iránt kérlelhetetlen volt, egyedül fiára pazarolta szívének összes gyöngéd érzelmeit. Cipriano is sokáig csak az anyját szerette; később azonban anyja mellett még valakit szeretett. És ettől a valakitől függött egész jövője. Ez a valaki boldoggá vagy szerencsétlenné, jóvá vagy gonoszsá tehetné őt. De bár ebben a komoly perczben mellette volt a leány, megosztotta fájdalmát, a mint megosztotta az utolsó anyai áldást, a mi őket egyesítette; Cipriano mégis távol érezte magától Máriát és úgy tetszett előtte, hogy szép álmai örökre csak álmok fognak maradni. De nem tudott ebbe megnyugodni, a vére fölpezsdült, erei kidagadtak arra a gondolatra, hogy Mária talán más férfit szeret.

— Csak bátorság! — ismétlé a leány búcsúzáskor.

Cipriano szenvedélyesen ragadta meg a kezét és égő ajkaihoz emelte.

Végtelenül leverten távozott Mária.

Szerette Gertrudet, a ki néhány év előtt szeretettel ápolta őt veszélyes betegségében és leányaként bánt vele. De a halottnál is jobban szánta Cipriant, a kinek előbb-utóbb olyan nagy bánatot fog okozni.

Mert tudta, hogy Cipriano szereti őt és nőül akarja venni, ő pedig el volt határozva soha sem választani őt férjül és aggódva látta közeledni a perczet, mikor az ifjút az utolsó reménytől is meg kell fosztania. Visszaidézte maga elé a multat; vajjon mindig így gondolkozott-e és vajjon nem bátorította-e föl viseletével Cipriant? Úgy hitte, nem; de még sem tagadta, hogy nagy változáson ment keresztül és ama elhatározása, hogy soha sem megy férjhez, újabb keletű.

Igen; leány akar maradni; szívének titka még csak ebben nyilvánult.

Gertrude temetése másnap délután ment végbe. Az öreget nem szerették a környéken. Nyers modora, nagy elfogultsága, a mivel fiát mindenki fölé helyezte, elidegenítették tőle az embereket. Azért csak kevesen kísérték koporsóját a temetőbe.

A kevesek között volt Mária, a ki mikor a koporsót lebocsátották a sírgödörbe, néhány virágot dobott

utána, aztán elgondolkozva, egyedül ment hazafelé. Még a féluton sem volt, mikor valaki a nevéen szólította.

Cipriano volt, a ki a távolból követte őt és most egy keresztútnál utolérte.

Mária nem óhajtott vele e perczben találkozni, de azért barátságosan nyujtotta kezét feléje és részvétteljejesn mondta :

— Hogy van, Cipriano ?

Az ifjú Mária mellé szegődött.

Sápadt volt, öltözéke legelhanyagoltabb volt mint valaha, haja és szakálla vadul fölborzolva.

— Köszönöm mindazt, a mit a szegény anyámért tett! — mondta. — Oh! Az anyám annyira szerette önt!

— Tudom, Cipriano.

— Utolsó szavai ezek voltak: Mária nem jön el?

— Mihelyt értesítettek, azonnal jöttem...

— Oh igen, de az anyám akkor már nem tudott beszélni... De még magánál volt, gondolatait a szemeiből lehetett kiolvasni... S mikor megáldott mindkettőnket, tudja mit jelentett ez, Mária?

Mária kiérezte, hová akar jutni Cipriano és összeszedte minden erélyét.

— Azt — felelte Mária s lehajolt, hogy az útszélről leszakítson egy virágot — hogy maradjatok

mindig jóbarátok. És azok is maradunk, úgy-e Cipriano?

— Nem, nem — felelte a bányász hévvel — anyám mást gondolt... azt, hogy többek legyünk jó barátoknál...

— Kérem, Cipriano, ne folytassa... Beszéljünk az anyjáról, alig néhány pillanat előtt temették...

— Igaza van, signora Mária, nem ez a percz való arra, hogy szóljak, de a szívem túlrad... Két éve már... tudja meg, két éve, hogy küzdök, szenvedek és nem merem ön előtt föltárni lelkemet... De nem titok ön előtt... nem mondhatja, hogy titok...

Mária hallgatott. Nem akart hazudni.

— De bármint van is, ma végtelen fájdalommal erőt adott nekem, a mi eddig mindig hiányzott, hogy nyilatkozzam... Szeretem Mária, örültem szeretem...

Mária félbe akarta szakítani őt, de Cipriano folytatta:

— Nem titkoltam magam előtt az akadályokat. Hányszor gondoltam: «Mi vagy te Máriához hasonlítva? Ő egy kisasszony, te egy durva munkás, ő angyali jó, te rossz vagy»... Igen, rossz vagyok... a természet rossz hajlamokat oltott belém, érzem, gonoszsgot tudnék elkövetni... és jaj nekem, ha nem tudok tovább uralkodni a démonon, a mi bennem

lakozik... Lássa, nem szépítem magamat... hipokrita nem vagyok... Szóval, elégszer mondtam magamban, hogy nincs jogom önt szeretni és mégis szerettem... És mikor beláttam, hogy a szerelmemet nem tudom legyőzni, taktikát változtattam; föltettem magamban, hogy méltóvá teszem magam önhöz... A mit csak tudtam, megtanultam, minden akaraterőmet megfeszítettem, hogy kiemelkedjem alárendelt helyzetemből és célzt értem. Már nem vagyok az egykori tudatlan bányász, jövőm van és ha nem is végeztem el a műegyetemét, egy napon én is, mint annyi más, egy bánya élén állhatok. De nem ez volt egyedüli erőlködésem. Legyőztem hajlamaimat, a haragot, a gyűlöletet, iparkodtam természetemet uralni... s mindezt önért... önért... De ha le kell önről mondanom, Mária... a legyőzött vadember újra fölébred bennem...

— Né mondja ezt, Cipriano. Erényünket, bűnünket nem szabad más embertől függővé tennünk.

— Igaza lehet, önnek mindig igaza van... de én nem az erény kedvéért akarok erényes lenni, hanem az ön kedvéért... Csak egy szót szóljon, Mária, csak egy kis reményt... vagy nem... ha még nem győzte le habozását, úgy hallgasson inkább, hagyjon időt magának a felelettel... Várni fogok... Annyit vártam már!...

Mária átérezte, hogy a dolog olyan pontra jutott,

hogy egyszer s mindenkorra véget kell annak vetni. Tudta, hogy nagy fájdalmat fog okozni Ciprianonak, ő, a ki sohasem okozott életében senkinek és ez fájt neki, de nem tehetett másként. Nem... senkinek sincs joga tőle azt kérni, hogy a szívét föláldozza. Mély tekintetű szemeivel szeliden nézett Ciprianora és reszkető hangon kezdte:

— Isten látja lelkemet, Cipriano s talán most elhunyt anyja is látja már, mennyire fáj nekem, hogy e napon meg kell önt még jobban szomorítanom... Nem én akartam...

— Én akartam... én... beszéljen — kiáltotta Cipriano fájdalmasan eltorzult arcczal erre a balvégzetű bevezetésre.

— Ne kérjen tőlem többet — folytatta Mária — mint a mennyit önnek adhatok; tisztelem önt és barátilag szeretem...

— De nem szeret, sohasem szeretett — szólt közbe hevesen az ifjú — ezt akarja mondani.

— A mint a szeretetet ön értelmezi, nem.

Cipriano arczán meglátszott, mennyire igyekszik uralkodni magán.

— De nem, ez nem igaz!... egykoron más-képen volt — szólt a bányász.

— Magyarázza ki magát... nem értem.

— Miért fogadta el a virágaimat? Miért tűzte a hajába? Miért? Miért? Jobb lett volna akkor láb-

bal taposni azokat a virágokat, mint a hogy most lábbal tapossa a reményeimet.

— Ha azért, mert féltem önt megsérteni, ha visszautasítom virágait, ha őszinte rokonszenvem ön iránt meggondolatlanságot követtetett el velem, úgy bocsánatot kérek... Örömet bűnhödnék hibámért... És ha akarná, megbűnhödnék... Fogadjon el bizalmasának, barátnőjének... De miért nézz rám olyan fenyegetőleg?

— Mert... mert... tudom, hogy ki áll közöttünk... Valaki eljött messziről, hogy meggátolja az ön szerelmét... Már régen tudom ezt.

— A világba beszél, Cipriano — felelte Mária. — Az, a kire ön céloz, e perczben a menyasszonyánál időzik.

— Mit tesz az? Az az ember szerethet más nőt, de azért elrabolta tőlem az ön szívét Mária és én gyűlölöm őt!

— Szégyelje magát, Cipriano... gyűlöletről beszél a mai napon!

— Az anyám is gyűlölte őt... és az anyám ösztöne nem csalt... Ha rosszat tennék neki, az anyám ujjongna örömében a föld alatt.

— Ön káromkodik...

— Hagyjon káromolni, hiszen nem szeret... Mit törődik többé velem?... Az anyám meghalt... és ön Mária? Ez az utolsó szava hozzám?...

— Nyugodjék meg, Cipriano...

— Nem, nem, feleljen. Ez az utolsó szava? Nem akar a feleségem lenni?

— A felesége nem — felelte Mária határozottan.

Mária tekintete találkozott Ciprianoéval; vészes villámokat szórt a bányász szeme. Cipriano hirtelen elfordította a fejét, mintha félt volna azoknak a szelid, de határozottan néző szemeknek a befolyásától, amik be akarták hegeszteni a szavak által ejtett sebeket. Mária nem szerette őt és ő csak a leány szerelméért tudta volna elfojtani vad természetének hajlamait.

— Addio — suttogá haragtól elfojtott hangon.

— Valaki meg fogja ezt keserülni!...

— Mennyire szánom önt, Cipriano!

— Oh! szán?!

— Igen, szánom, mert belátom, hogy igaza volt...
Ön nem jó...

— Ontól függött, hogy jó legyek... De elég...
Önnek egy hajaszála sem fog meggörbülni... ne féljen...

— Én félnék? — kiáltotta Mária büszkén. —
A félelmet nem ösmerem.

— Az asszony minden gyöngédsége a férfi erélyével egyesül benne — gondolta Cipriano. — És ne legyen az enyém?

Újra közeledett a leányhoz, mintha folytatni

akarná a vitatkozást, de Mária meggyorsította a lépteit és letérve egy mellékútra a kezével intett neki, hogy ne kövesse őt és szólt — Addio!

Ciprianonak nem volt bátorsága ellenszegülni és más úton távozott.

XXI.

Máriának minden lelkierője mellett sem sikerült elpalástolni a fölindulását, a mit ez a találkozás okozott neki. S mikor Odoardo sápadtan, izgatottan látta őt megérkezni, azonnal kitalálta, hogy valaminek történni kellett és kérdésekkel ostromolta a hugát. Mária ki akart térni kérdései elől és Gertrud temetésének izgalmaira hárított mindent, de nem sikerült megcsalni bátyját, a ki szokva volt őt minden alkalommal nyugodtnak, derültnek látni. Odoardo ismételt sürgetésére végre elbeszélte beszélgetését Ciprianoval, de a mennyire tehette, szelíd színekkel ecsetelte és kérte Odoardót, ne vegye a történeteket figyelembe, mert most már úgy is mindennek vége közöttük.

De Selmi nem volt ezen a véleményen és bánta, a miért olyan elnéző volt a multban.

— Igazi barom vagyok! — mondta. — Már jó ideje észrevettem annak a fiúnak a szándékát és mégsem szóltam semmit. Más körülmények között

nem lett volna szükséges, mert megbízhatom benned. Neked helyesebb ítéleted van nálamnál és tanácsaim nélkül is tudod, miként kell viselkedned...

Tárt karokkal fogadnám azt, a kit te választasz és nem tudnám jó szívvel nézni, a kit visszautasítasz... De a jelen esetben, tekintve Cipriano heves természetét, meg kellett volna gátolnom, hogy a dolog idefejlődjék.

Mária bánkódva, a miért Odoardót elhirtelenkedve beavatta ez ügybe, mindent elkövetett, hogy rávegye őt a semleges viseletre, de Odoardo semmit sem akart megigérni. S csakugyan még azon este nagyon erélyesen kijelentette Ciprianonak, hagyja békében a hugát. Odoardo várakozása ellenére a heves ifjú nem fogadta e kijelentést sem haraggal, sem néma fenyegetéssel.

Vadságát, büszkeségét sikerült egy pillanatra megfékeznie és ajkai kérelemre nyíltak meg.

— Ne taszítsanak el így... Annyira szereti Máriát, hogy boldoggá tenné. Az ő kedvéért leszokna hibáiról, egyedül Mária lehet az ő mentőangyala. Tegyék próbára egy évig... kettőig, a meddig akarják... Várni, hallgatni fog, titkát eltemeti szive mélyébe, csak ne foszszák meg minden reménytől!

Odoardo jóakarólag szólt hozzá; megmondta,

hogy elismeri jó tulajdonait és Mária iránti szerelmét nem rója föl bűnül neki; de mivel ez a szerelem semmire sem vezethet, okvetlenül szükségessé azt elfojtania.

Cipriano könyes szemei hirtelen fölszáradtak, arcvonásai megkeményedtek, felső ajkába harapott és szótlánul távozott.

Néhány napig semmi változás sem volt észlelhető rajta, kivéve az anyja utáni bánat; de lelkében iszonyú vihar dúlt.

Minden rossz indulat, a mit a szerelem nemes, tiszta érzése elfojtott benne, egyszerre fölébredt szívében és jogait követelte.

Keserű gúnynyal súgta neki: Mit érsz vele, ha megzabolázod szenvedélyeidet, ha szíved megnyitod a szelíd érzéseknek, ha türelmes, elnéző vagy? Azt, a mit a vipera, ha megfosztaná magát mérgétől. A kit nem félnek, nem is szeretnek. A természet arra teremtett, hogy imponálj; ne igyekezz más lenni. Ha nem lehet részed a szerelmi kájben, szerezd meg magadnak azt, a mit a gyűlölet nyújt; ha nem lehetsz a boldogok között, boszuld meg magadat rajtuk, kínozd meg azokat, kik miatt szenvedsz.

Ezek a hangok csengtek a fülében, bárhol járt; akár a bányák mélyében, magányos sétáin a hegyek között, üres házában, hol senkiről sem kellett gon-

doskodnia s róla sem gondoskodott senki sem, barátságos megszólítás nem fogadta, búcsuszó nem kísérté.

De azért még ellentállt a kísértésnek, a mi rosszra buzdította, mert a ki már a kristálytisza pataknál oltotta egyszer szomját, undorral fordul el a posványos víztől; a ki az ég kékjéhez szokott, fél a sötétségtől.

Álmaiban ő is megízlelte a tiszta boldogság örömeit. Képzetele gyakran varázsolt eléje egy szerény szobát, a mit a hűséges hitves szeretete ragyog be. Ez a nő bátorította őt gyenge óráiban, az ő keblén talált pihenést, tiszta, ártatlan tekintetéből akarta ellesni a jószág és elnézés titkát.

Ezt a világos tünetényt hagyta maga után, mint egy fénysugárt, a mi bevilágította a mélységet, hová őt a gyűlölet és boszú gondolata sodorta. Ha ellent birt volna állani! Ha béketúrással tudta volna elviselni a sors és az emberek igazságtalanságait!

Ha szorgalmas, türelmes, csöndes magaviseletével legyőzhette volna a kérlelhetetlen leányt, a ki őt eltaszította!

De nem! Ezek hiábavaló remények; gyáva elodázás! Valaki meg fogja ezt keserülni — mondta volt Máriának; — a fenyegetése ne legyen hiábavaló! De hogyan? Ki keserülje meg? Azt még

maga sem tudta; csak a vágy volt meg benne, kárt tenni valakiben.

És el akarta magával hitetni, hogy ezer oka van gyűlölni Selmit, Arcontit; ezer oka van a bánya romlását kívánni. Nem becsülték meg őt eléggé; éveken át a munkástömeg között synylódott és ha Arconti mérnök őt kitüntette a többi fölött, azért tette, mert szüksége volt rá; ha a Társaság elkésve igazságot is szolgáltatott neki, csak félig jutalmazta meg szolgálatait. Örökké függő helyzetre utalták és ő nem akarta fölebbvalóinak szellemi felsőbb-ségét elismerni. Semmire sem becsülte Selmit és nem tartotta magát kevesebbnek Arcontinál, bár az utóbbinak tanultsága, tehetsége nagy benyomást tett rá a multban. De oka volt gyűlölni őt; ő rabolta el tőle Mária szivét; haragja leginkább ellene fordult. Fel fogja lázítani ellene a munkásokat, meghiusítja munkáinak sikerét, megtesz mindent, hogy jó hírnevének ártson.

Valduriában nem hiányoztak az elégedetlenek és lázadók. Selmi Odoardo mindjárt az elejétől fogva figyelmeztette Robertót néhány rosszhírű bányászra, kikre az emberölés bűne nehezedett. Vad, lobbánakony természetű férfiak voltak, könnyen nyúltak bicskájuk után, nem sokba vették mások s önönmaguk életét. Megszelidült fenevadaknak nevezte őket Odoardo, a kik akkor fenik a fogukat, mikor

az ember nem is álmodja. És barátja kérdésére, kell-e ilyen embereket a bányában megtérni, Odoardo azt felelte, hogy miután büntetésüket már leülték, kegyetlenség volna tőlük a becsületes keresetmódot megvonni. Ha nem alkalmazza őket senki, utonállók lesznek, míg így, ha megvan a mindennapi kenyérük, nincs kizárva, hogy megjavulnak. A fődolog az, hogy sohasem kell előttük meghunyászkodni.

Robertónak mindeddig nem adtak panaszra okot; kezdettől fogva tisztelték őt s mivel Roberto szigorú, de igazságos volt, jó szemmel nézték.

Cipriano nem vonzódott ezekhez az emberekhez; csak a nyers erőt látta bennük és ő az erőt az értelmiséggel szerette egyesülve látni. S mivel eddig céljai a rendes életviszonyok medrében vezették előre, nem iparkodott őket eszközül fölhasználni. Sőt ő lett volna az első, a ki lenyomja őket, hatalmát először is rajtuk gyakorolta volna. De ezek az emberek sem szerették őt. Ők sem, a többi munkás sem tudta Ciprianónak megbocsátani, hogy önerejéből küzdötte föl magát. Közönséges munkásból lassan-lassan haladt följebb, míg végre fényes álláshoz jutott és nagyobb fizetésével gögje is növekedett. A Valduriában beállt módosításokból a többi munkásnak semmi előnye nem támadt, ők dolgoztak, fáradtak és Cipriano húzta a hasz-

not. S így a többi bányász előtt Cipriano is irígylésreméltó nagyság, természetes ellenség volt.

Ennek daczára, mikor Ciprianót megszállta a boszuállás ördöge, érezte, hogy ebben az alantás rétegben kell mozognia. Megvető visszatartása megszűnt s azon ürügygyel, hogy anyja halála folytán borzasztóvá vált az otthona, a legveszélyesebb köröket kereste föl, hogy kipuhatolja a hangulatot. Eleintén gyanakvólag fogadták, de Cipriano azért meggyőződött, hogy a pillanat nagyon alkalmas a lázadás szítására. Mit bánták a munkások a bánya nagy jövőjét, ha munkabérüket nem emelték föl? Az igazgatóság megjutalmazta a főnököket, de a munkásokat csak szép szavakkal biztatta! S aztán megkezdte a szokásos rábeszéléseket, hogy iratkozzanak be az egymást kölcsönösen segélyező egyletbe, takarékosagra buzdította és ellátta őket hipokritikus, önző tanácsokkal, hogy minél inkább hatalmába kerüljenek.

A mint látjuk, a szocializmus eszméje és módszere Valduriában is rést tört már magának ama vad, nyugtalan nép között, a ki apáról fiúra bányász volt. Cipriano józansága sohasem hajolt a fantasztikus tanok felé; természetesnek találta az egyenlőtlenséget az emberek között, talán azért, mert ő is feljutni akart. S csakugyan föl is jutott, bár véleménye szerint nem az őt megillető

helyre. De bármint volt is, Cipriano nem azért szította a lázadás tüzét, mintha a szocializmus tanai előtt meghajolt volna, de mert saját céljaira akarta fölhasználni a munkások gyulékony tömegét. A szenvedély elvakította. Nem látta, hogy a mások pusztulása mellett ő is tönkremegy. Vagy talán nagyon is látta és elszántan rohant az örvénybe. A kár, a mit másoknak okozni fog, megvigasztalta önszenvedése miatt.

— Te a megjutalmazottak között vagy — mondták neki — saját érdeked ellen beszélsz és úgy látszik, nem jóhiszeműleg. Külön céljaidnak kell lenni.

Cipriano igyekezett tisztára mosni magát és kimutatni, hogy valamennyi munkás kaphat az ő béréhez hasonló, ha a Társaság takarékoskodnék, nem dobná ki pénzét haszontalanságra és a részvényesek kevesebb osztalékkal beérnék. Két igazgató van most és egyikre sincs többé szükség...

— Arconti mérnök nélkül a bányát beszüntették volna — jegyezte meg valaki.

Cipriano ezt nem tagadta, de azért megmaradt állítása mellett, hogy jelenleg sem Arcontira, sem Selmire nincs szükség.

— Szeretnél te lenni az igazgató — morogták az eszesebbek.

— Nem, nem! — kiáltották mások — ne legyen

senki állandó igazgató, csak a felügyelők fölváltva, egyik a másik után igazgassanak.

— Mi az ördög! — ordították a radikálisok. — Csak a felügyelők? Jó gusztus annyi főnököt kívánni magának! Valamennyi bányász igazgasson sorrendben, minden héten másik!

— És a bánya legyen a miénk! — folytatták dörgő hangon a legmerészebbek. — Nem koczkáztatjuk érte az életünket? Nem mi izzadunk, fáradunk? Minek gazdagítsa a mi fáradságunk gyümölcse a londoni urakat, csupán azért, mert hetenként egyszer egy jól befűtött teremben kissé tanácskoznak.

— Le kell szállítani a munkaórákat — javasolta valaki.

— És a munkabért fölemelni!

— Legjobb lenne a rendes fizetést és a külön munkáért járó fizetséget beszüntetni.

— Hogyan?

— Nagyon egyszerűen... az osztalékok lennének a miénk.

— És ha osztalék nem lenne?

— Kell, hogy legyen... A tőkepénzesek valamennyien az osztalékokból gazdagodtak meg. Tehát osztalékoknak kell lenniök.

Ciprianót gondolkodóvá tette a munkásnép növekvő vadsága és előre látta, minő nehéz lesz majd

neki a tüzet eloltani, a mit ő maga támasztott. Igyekezett a kedélyeket megnyugtatni. Nem lehet mindent egyszerre elérni. Ha az igazgatóságnak nyíltan hadat üzennek, a rövidebbet húzhatják.

Mentül jobb fizetést húz a munkás, annál függetlenebb a főnökeitől, annál többet félretehet és a jövőben aztán majd ő diktálhatja a föltételeit.

Ez a sugalmazás gyakorlatibb volt a többenél és általános tetszésben részesült.

Cipriano azt is mondta, hogy neki nem illenék a munkások követeléseit a mérnökkel tudatni, mert ezáltal könnyen kompromittálná az ügyet; ha azonban véleményét kéri, kétségtelenül védeni fogja társai ügyét. S ha czélt nem érnének, majd együtt fognak a teendők fölött tanácskozni.

— Kihúzod magadat a bajból – mormolák többen.

— Biztosságban akar maradni!

— Nem lehet hinni neki!

De az elvetett mag azért kezdett kicsírázni és a fizetés-fölemelés eszméje nemcsak a lázadók, de a jó munkások között is terjedt. Ők is azt vélték, hogy az igazgatóság küldöttének nem egyedül a főnökök, hanem valamennyi bányász sorsát kellett volna javítania. Nem gondolták meg, hogy néhány hó előtt még komolyan szó volt a munkaerő jelentékeny megszorításáról és nagyobb részük ke-

nyerét vesztette volna; ők azonban most nem az elkerült rosszra, de az elmaradt javításra gondoltak. Az emberi természetben fekszik, hogy elfeledi a bajt, a mit kikerült és csak a jóról emlékezik meg, a miben része lehetne. Az eszélyesebbek meg akarták várni Arconti megjövetelét, számítottak igazságérzetére és bíztak pártfogásában.

De a türelmetlenek kisebb csoportja leszavazta az eszélyesek tömegét s mint többnyire, most is a kisebb, de erélyesebb csoport győzött.

Cipriano mindent elkövetett, hogy a dolog Arconti megjövetele előtt meginduljon, mert ismerte Arconti befolyását a munkásokra. S bár látzólagosan félrevonult, mindent elkövetett, hogy a mozgalom mielőbb kitörjön, mert bárminő lesz is annak kimenetele, egyaránt előmozdítja céljait. Mert vagy meghallgatják a munkások kérelmét s ezáltal az ő befolyása a munkásokra növekedik; vagy visszautasítják követelésüket és akkor kihasználja az elégedetlenek lázadását.

XXII.

Selmi Odoardo nagy szellemi tunyasága, a mi erős ellentétben állt testi tevékenységével és a veszély perczében kifejtett bátorságával, meggátolta őt, hogy észrevegye a bányászok mozgalmát. Nem

kerülte ugyan el figyelmét, hogy egynémely munkás félve elkerüli, meg hogy a közeledtére sietve feloszlanak a csoportosulások; azonban nem tulajdonított e tüneteknek semmi különös jelentőséget. Egy napon mégis nevetve megkérdezett egy munkást, a kit nagyon fölhevülve látott beszélgetni egy csoportban, nincs-e valami összeküvés a levegőben? De a munkás ügyesen kivágta magát és Odoardo nem törődött többé vele.

Selmi folytatta szokott életmódját; eljárt a bányába, esténként ivott és pipázott, vagy valami futólagos szerelem után szaladgált a völgyben.

Mária azonban tele volt aggodalommal.

Nem akart Ciprianóról rosszat gondolni és mégis félt a fenyegetéseitől. Gyakran kérdezte bátyját félénken:

— Láttad Ciprianót?

— Természetesen, hogy láttam.

— Minő a kedélye?

— Nem figyeltem meg. Mit törődöl vele?

Az ember azt hihetné, hogy érdeklődöl iránta és sajnálod, hogy kikoszaroztad.

Mária nem felelt, nem akart egy embert, a kit szerencsétlenné tett, vádolni; de azért nem nyugodott meg és főleg nyugtalan lett, ha arra gondolt, mi fog történni, ha Arconti, kit Cipriano annyira gyűlölt, hazaérkezik. Egyrészt óhajtotta a mérnök

visszatértét; Roberto nélkül a ház olyan üres volt, Roberto megvédte volna; másrészt azonban, ha veszély vár rá Valduriában, ha neki kellene megkeserülnie, mert tudtán kívül szerelmet ébresztett egy leányban, a kit legfeljebb barátilag szerethet! Mit kellene tennie? Megírja neki, halaszsa el javaslatát? Azt tanácsolja, a mit Roberto nem követne el s a mit Mária nem is óhajtana, hogy elkövessen: gyávaságot?!

A leány nem merte aggodalmait bátyjával közölni. Odoardo kitalálta volna a titkát és Mária mindenki előtt el akarta azt rejtteni.

Mária aggodalmai közben a bomba kipattant.

Egy reggelen Odoardo annyira földúlt arczczal tért vissza első körútjáról a bányában, hogy a leány ijedten kérdezte, mi történt. Odoardo azonnal elbeszélte, hogy egy bányász-küldöttség memorandumot nyújtott be az előbb, a miben fizetésemelést és lényeges változásokat kérnek.

— Nem tiszta dolog — vélte Selmi — valami fölbujtó van a háttérben. De csalódnak, ha azt hiszik, megijedek.

— Szegény emberek — szólt Mária, jó szive sugalmát követve. — Nem szabad őket elítélnünk azért, mert helyzetüket javítani akarják... Nem lenne mód kérelmüknek legalább részben helyt adni?

— Ilyenek az asszonyok! — kiáltott föl Odoardo boszúisan. — Még a legokosabbak is értelmetlenek bizonyos tekintetben.

A munkásokat sehol sem fizetik úgy, mint Val-duriában s ha egy bányász távozik, száz kínálkozik a helyébe!

— Tagadó választ adtál nekik?

— A mi a fizetésemelést illeti, nyílt és határozott nemet mondtam, a többi miatt Londonba táviratoztam.

— És addig?

— Egyelőre csönd van, a munka folyik.

— Ki tudja, nem tesznek-e Londonban engedményeket?

— Nem fognak tenni, nem szabad tenniök... A fő, hogy sürgősen határozzanak, mert nincs rosszabb, mint ha időt hagynak az elégedetlenség szítására. Nem tudom magamnak megbocsátani, a miért így meglepetni hagytam magamat. Először is a vezetőket kell megsemmisíteni, de előbb ismerni kellene őket. Azonban fogadni mernék, Cipriano keze dolgozik ebben a piszkos dologban... De vigyázzon magára...

Mária nagyon is meg volt győződve, hogy bátyjának Ciprianót illetőleg igaza van és az ifjú helytelen magaviselete igazolta őt maga előtt, a miért nem hallgatta meg házassági ajánlatát; de azért

mégis bántotta őt a gondolat, hogy talán az ő tagadó válasza volt annyi bajnak indító oka.

Eddig büszke volt arra, hogy jelenléte szükséges Valduriában; most kétségbeejtette az a gondolat, hogy a kevés jó, a mit tett, nem ellensúlyozza a sok rosszat, a mi jönni fog.

Nyugtalan, szomorú napot töltött és a távirat, a mi este Londonból Odoardo számára érkezett, nem volt olyan jellegű, hogy megnyugtassa. Ez állt benne: «Munkások kérelmét utasítsa vissza erélyesen. Naponkénti tudosítást kérünk».

— Ezek legalább nem inognak — kiáltott föl Selmi helyeslőleg.

— Könnyű hősködés — vélte Mária — távol vannak!

— Eh!... hamar végzünk a munkásokkal, ha látják, hogy nem engedünk. Holnap keményen megleczkéztetem őket és ha még akadnak lázadók, ők bánják meg... elkergetem őket... Persze, ha Roberto itt lenne, jobb volna... ő jobban beszél nálamnál és hamarabb végezne... De mit sem tesz... megmérkőzöm velük én is.

Másnap reggel azonban meggyőződött, hogy nem fog minden olyan simán menni, mert miután közölte a küldöttséggel a londoni táviratot, a munkások zúgolódni kezdtek s délben mindenütt, a bányában s bányán kívül, beszüntették a munkát.

A tagadó válaszra el voltak készülve, az elvitáztatatlan tény volt és sztrájkkal feleltek. Az előbbeni küldöttség újra jelentkezett Selminél és kijelentette az összes munkások nevében, hogy a munkaszünet mindaddig, míg kérelmüknek helyt nem adnak, tartani fog.

Odoardo figyelmeztette a küldöttséget az ilyen komoly lépés következményeire és kijelentette, hogy a mint most nem ijed meg a fenyegetésektől, később nem fog hajlani a kérelemre és hajthatatlan marad azokkal szemben, a kik e mozgalmat előidézték. Gondolják meg a dolgot jól és huszonnégy óra alatt jöjjenek el a válaszszal.

Aztán megkísérlette külön beszélni néhány munkással, a kiket erélyesebbeknek ismert, de ezek is kitérő válaszszal feleltek.

Látszott rajtuk, hogy nem örömet járultak a mozgalomhoz, de miután már részesei annak, nem tudnak alóla kibujni. Egynémely becsületbeli ügynek tartotta társait el nem hagyni, mások félelemből a többi elől támogatták az ügyet.

Cipriano nagyon természetesen nem vett részt a sztrájkban. Ő a megjutalmazottak között volt, mint a többi bányász mondta, s így mit sem kérhetett maga számára. De a szenvedély által elvakítva, társait olyan útra terelte, a minek a végén örvény állt és a mi őt is elnyeli.

Dicsekedett Mária előtt, hogy ő nem képmutató, mindeddig nem is volt az, de viselete ez alkalommal meghazudtolta a szavait és előéletét. Odoardo előtt gáncsolta a munkásokat s legfőlőbb apró engedmények megadását tanácsolta a mérnöknek, a mi — szerinte — megnyugtatóná a kedélyeket. Ha azonban a bányászokkal volt, hévvel biztatta őket, lennének kitartók, mert Londonban előbb-utóbb engedni fognak. Selmit azonban, minden korlátoltsága daczára, Cipriano nem volt képes elámítani és a mérnök csak várta az alkalmat, hogy Ciprianót sujthassa.

A huszonnégy óra lefolyt s az alatt a bányászok legkisebb jelét sem adták engedékenységüknek, de rendzavarás még nem történt. Ez rendesen így van eleinte; a vérmes remények vígságra, könnyelműsége hangolnak. A sztrájkolók merészsége szembeszáll a sorssal és ebben valami részegítő rejlik. A tudat, hogy nagy tömegben, együttesen küzdenek egy eszméért, fokozza erejüknek tudatát és már maga a munkaszünet előnyösen hat a kedélyekre. Még nem a tunyaság élvezete uralja őket, csak a fáradoalmak szünetelése esik jól nekik.

A munkások összegyűltek Valduria két csapshéjében, a hol régóta nem fogyasztottak annyi bort. De a korcsmárosok azért nem örültek, hitelbe kellett adniok az italt és kevés reményük volt pén-

zűkhöz jutni, ha a sztrájk még egy darabig tart. Másrészt azonban hogyan utasítsák vissza ezeket a csoportosan jelentkező vendégeket, a kik szükség esetén hamar végeztek volna a korcsmárossal.

S mialatt a völgy visszhangzott a zajtól, a bányák mélyében a legnagyobb csend honolt. A kemen-czék kialudtak, mert nem volt a ki fűtse; az emeltyű és gőzkazán nem működött, a szekerek a fölhalmozott anyaggal nem közlekedtek; nem szállt föl a nagy kémény fekete füstje, nem hallatszott a szivattyúk zakatolása, a robbanás dőreje a bányák mélyéből. Csak a lakatos- és asztalos-műhelyekben, a hová az izgatók befolyása nem hatott el, folyt csöndesen, kedvtelenül, a bizonytalan jövő félelmében, a napok előtt megkezdett munka.

Odoardo második táviratára, a mi a sztrájk kitörését jelezte, a londoni igazgatóság ezt felelte:

«Semmi engedmény. Ha a munkások nem engednek, helyettesítse őket».

Ezt szándékozott tenni Selmi is, de mivel tudta, hogy a helyettesítés nem mehet végbe zavargás nélkül, értesítette a hatóságot, a mitől Valduria függött és segítséget kért a munkások megfélemezésére, mert a néhány valduriai csendőr nem lett volna elegendő.

De vagy Odoardo nem indokolta eléggé kérését vagy a hatóság nem vette elég komolyan az

ügyet, tény az, hogy a küldött segítség nem volt elegendő a rend helyreállítására és csak a kedélyeket izgatta. Így aztán mikor a munkaszünet harmadik napján megjelent a Selmi által nagy fáradsággal toborzott, összesen 38 személyből álló munkáscsoport, a lázadás kitört és a sztrájkolók olyan fenyegetőleg léptek föl az új munkásokkal szemben, hogy azok bőrüket féltve, kereket oldtak. A kis számú csendőrség nem birt meg a tömeggel és nem lévén képes a legvadabbakat elfogni, arra szorítkozott, hogy a bányát védje meg a munkások romboló dühétől. Vészes hírek kezdtek keringeni: a halálfenyegetések. Szó volt, hogy a levegőbe robbantják a löporraktárt, fölgyújtják a mérnök házát és elrabolják a pénzt, a minek a pénztárban lennie kell; lerombolják a kemenczét stb. Kétségbeesett erőlködések voltak ezek, a munkások — mint mondani szokták — maguk alatt akarták elvágni a fát, mert ha a bányát földulják, mi ad nekik kenyeret? De ki nem tudja, hogy a szenvedély elvakít és a tömeg elvesztve ítélőképességét czélt téveszt és a rossz tett, a mi csak eszköz volt, egyedüli céljává válik.

Ha Selmiben hiányzott is az előrelátás, de bátorsága annál több volt. Mindenütt megjelent, a hol veszélyt gyanított és maga körül gyűjtve néhány hű emberét, a ki nem vett részt a lázadásban, drá-

gán készült eladni életét. A csendőrök szóltanul alávetették magukat parancsainak, mert Selmi egyedül ismerte a helyzetet és tudta, minő oldalról kell védelemre készülni.

Cipriano helyzete mindig kényesebb lett. Odoardo nem titkolta előtte gyanuját s mivel házában nem akart ellenséget, valami ürügy alatt eltávolította őt. A munkások nyíltan kétkulacsosnak nevezték és fölszólították, vesse el álarczát és tartson nyíltan velük. A nyugodtabbak, a kik a többiek által vezetetni hagyták magukat, nem bocsájtották meg neki, hogy elhitette velük a sztrájk szükségességét és jó eredménnyel kecsegtette őket. De hol késik az a jó eredmény? Miként fog mindez végződni? Minő módon fogják ezt az időt kivárni?

Cipriano most már tisztán látta, minő óriási hibát követett el. Az igaz, hogy végtelen sok bajt okozott másoknak, de mennyi hullott az ő fejére is!

Ha vége lesz mindennek, nem a tekintélye fog növekedni, de elveszti az állását, a mit lassan, véres verejtékkel, megfeszített igyekezettel nyert el; elismerés helyett megvetés várja, gyűlölni fogják őt, a kiket megcsalt, gyűlölni, megvetni fogja őt Mária...

Ez az utolsó gondolat gyötörte őt leginkább. Máriát még mindig szerette. És kétségbeesett, elkeseredett lelke iszonyú boszúgondolatban kéjel-

gett. Meg akarta volna semmisíteni az egész bányát, halált kívánt mindenkinek, Máriát kivéve. Őt egyedül akarta volna megmenteni, megvédeni minden és mindenki ellen, megmenteni önmaga számára.

Őrült gondolatok! Cipriano esze még nem homályosult el annyira, hogy az ilyen beteg gondolatok képtelenségét be ne látta volna. S tudta, ha minden sikerülne is, Mária sohasem egyezne bele, hogy az övé legyen. S ha igen, most, mikor már ő is vakon követte kicsapongó társainak vad ösztönét, azt a szelid leánykát csak szerencsétlenné tenné!

Különböző érzések által ösztökélve, igyekezett megnyugtatóni azokat, a kiket fölbujtatott s látva, mint tűnik népszerűsége, inogni érezte maga alatt a talajt.

De bármint volt is, Selmi Odoardo erélyes, elhatározott magaviselete imponált a munkásoknak és a lázadást követő éjjelen már semmi támadást sem intéztek a bánya ellen. A legvadabb elemek (körülbelül negyvenen) kényszerítették a korcsmárosokat, hogy az ivókat egész éjjel nyitva tartsák és borukat rendelkezésükre bocsássák. — A londoni igazgatóság majd megfizeti — mondták.

De a hasadó hajnallal véget ért a vígság. Az újabb rendzavarások hírére az illetékes hatóság

erélyes intézkedéseket tett és reggel egy század lovasság érkezett Valduriába. Később megérkezett a kir. főügyész, a vizsgálóbíró is és miután Selmit és a helység jegyzőjét kihallgatta, több elfogatást rendeltek el. A helység polgármestere, Ludovici, eltűnt. Meg akarva őrizni eszélyes semlegességét, a sztrájk kitörése után azonnal eltávozott Valduriából. — Nem nyer senki, ha ilyen körülmények között marad — jegyezte meg nagy bölcsen. S mivel signor Ludovici nem akarta helységének polgármesterét veszélynek kitenni, ily módon mentette meg őt Valduriának.

De a mennyire kedves volt a semlegesség signor Ludovicinak, annyira nehezére esett Máriának tétlenül maradni e zavaros napok alatt. Odoardónak majdnem kényszeríteni kellett őt, hogy otthon maradjon, mialatt ő kitette magát a veszélynek. Mária éjjelenként soha sem hunyta le szemét s a legkisebb vészjelre kész volt odarohanni, hol hasznát vehetnék. S a reggelen, mikor a katonaság megérkezte megnyugtatta őt, mert bátyját immár biztonságban tudta, jó szíve ellágyult a többiek szerencsétlenségén. A szerencsétlen családokra gondolt, az asszonyok, a gyermekekre, a kiket ez a krízis nyomorba döntött, a kik a férjek s apák bűnéért bűnhődni fognak. Minő kétségbeesés lesz azokban a kunyhókban, a hová ő annyiszor elláto-

gatott s a vigasz angyalaként bátorságot öntött a szivekbe egy szavával, mosolyával.

Jó szive ösztönét követve, a nélkül, hogy Odoardo véleményét kikérné, megkezdte körútját a völgyben. Ki tudja, nem fog-e jótékonyan hatni, ha a béke apostolaként megjelenik? Őt talán meghallgatják; neki elhiszik, hogy csak a javukat akarja.

És csakugyan mindenütt szeretettel, tisztelettel fogadták. Némely családban várták is és boldogok voltak e szomorú napok alatt láthatni őt. A legtöbb házban nemcsak az asszonyok, gyermekek, öregek, de a munkakeresők is otthon voltak. A férfi, a ki máskor ilyen időben dolgozott, keresett, a többiekért fáradt, most komoran, leverten, lelógó karokkal, lecsüggesztett fejjel ült egy sarokban. Az első napok örömteljes izgatottsága megszűnt, most már szenvedett övéinek nélkülözése miatt vagy kikelt a sors ellen, a mely így sujtotta őt.

Mária igyekezett az asszonyokat s férfiakat meggyőzni, ne vesztegetnék idejüket makacs ellentállással. A londoni urak gazdagok, várhatnak; ők azonban, a szegény munkások, mit fognak tenni, ha végleg el lesznek bocsájtva a szolgálatból?

Figyelmeztetése nem talált süket fülekre; s ha még nem is adtak igazat neki, ha nem is akartak lemondani a fizetésemelés jogairól, bevallották, hogy elhamarkodva cselekedtek és el hagyták ma-

gukat a zavarosban halászók által csábíttatni. A mi a kapitulációt illeti, sokan késznek nyilatkoztak arra, de nem tudták, miként kezdjenek hozzá. Szavukat lekötötték társaiknak s csakis együttesen cselekedhettek.

Elszorult szívvel tért haza Mária e látogatásokról. Miután látta a hideg tűzhelyeket, a kiaszott arcú férfiakat, beesett arcú nőket, éhes gyermekeket, a kik könyeiken át mosolyogtak rá, szeretett volna egy ugrással Londonban teremni, berontani a bányarészvényesek palotáiba és így szólni hozzájuk: «Legyetek nagylelkűek, könyörületesek, áldozatok valamit a fölöslegből s adjatok egy darab kenyérrel többet a szegénynek». Mária sohasem törődött a társulatok üzleti dolgaival, jóhiszeműleg gondolta, hogy a részvényesek mind gazdag emberek és fogalma sem volt arról, hogy a munkabér és kiadásnak összhangban kell lennie.

Látogatásai alatt folyton egy nevet hallott Mária, gyűlölettel, megvetéssel emlegetni: Cipriano nevét. Hol volt Cipriano? Miért bujt el, miután a többi fölbujtatta?

A főbűnösök le voltak tartóztatva, de nem ezek után indult a tömeg; e romlott, beteg agyú embereket senki sem vette volna számba Cipriano nélkül... Cipriano biztatására kaptak vérszemet a jók... Cipriano ígért sikert nekik... Cipriano azon-

ban megcsalta, elhagyta őket... de ezt meg fogja fizetni!

Mária nem kételkedhetett többé. Csakugyan Ciprianótól indult ki minden; ő gyújtotta föl a vészes szikrát. Mária tudta, mi indította Ciprianót e lépésre és azért megvetése mellett végtelen szálnalmat is érzett iránta. Tudta, hogy a fiatal bányász végtelenül szerencsétlennek érezheti magát.

Valami titkos hatalom vezette lépteit hazamenőben a fiatal felügyelő lakása felé. Talán találkozni óhajtott vele? S mit mondana neki? És ha Cipriano kétségbeesésében megfeledkezne magáról vele szemben?

Mária nem titkolhatta el aggályait e tekintetben s azért még sem tért le útjáról. Az alkony félhomályában már kibontakozott messziről a fehér kis ház, a hol annyiszor meglátogatta Gertrudot; a magas jegenyefa komolyan ingott, levelei titokzatosan susogtak az esthomályban, Mária visszafojtott lélegzettel közeledett a házhoz. A kapu be volt zárva, az ablaktáblák betéve.

Félénken szólalt meg Mária:

— Cipriano! Cipriano!

De senki felelt. A ház üres volt.

Ugyanezen napon küldötte Selmi Odoardo Arconti mérnöknek a táviratot, a miről már tud az olvasó. A legnagyobb veszélyben nem hívta őt,

de most érezte, hogy nem lehet meg tovább tanácsa, segítsége nélkül.

A század lovasság Valduriában meggátolta ugyan a zavargásokat, de nem vethetett véget a sztrájk-nak. A munkásokat nem lehetett erőszakkal a bányába hurczolni.

Meg kellett nyugtatni, ki kellett békíteni a kedélyeket és azonfelül még nagyon sok kérdés várt megoldásra. Néhányat ki kellett küszöbölni, másokat visszahelyezni.

De miként töltsék be az üresedéseket?

Arconti ezt a föladatot mindenesetre ügyesebben oldaná meg s azért Selmi okosan cselekedett, mikor őt sietve visszahívta.

Roberto, mint tudjuk, egy perczig sem habozott. A sürgöny vétele után azonnal elhagyta Milanót és elutazása előtt táviratilag értesítette barátját megérkezéséről.

Mikor Mária Roberto jöveteléről értesült, az első perczben kimondhatatlan örömet érzett. De öröme hamar ijedelemmé változott. Cipriano teljes lelkéből gyűlölte Robertót és bizonyára nem mondott le arról, hogy Arcontin álljon boszút kiállott szenvedéseiért. Ideiglenesen eltűnt ugyan, mert érezte, hogy mindenki ellene van és félt a letartóztatástól is, de hogy boszúját kielégíthesse, meg fogja találni a módját, miként hagyja el búvóhelyét.

Mária fölfedte aggályait bátyja előtt. Odoardo megdöbbsent kissé, de aztán vállat vonva felelte:

— Mit tegyünk? Vigyázni fogunk. Egy ember fölér a másikkal és Arconti nem fél senkitől.

Nyugtalan lélekkel fogott hozzá a fiatal lány Arconti mérnök szobájának rendezéséhez. De nemcsak a rettegés — Roberto élete miatt — nyugtalanította őt, hanem egyéb sötét gondolatok is szomorították.

— Ő visszatér — mondogatta magában — hogy megoszsa velünk a veszélyt, otthagya szeretett Milánóját, anyját, menyasszonyát. De mennyi ideig marad majd nálunk? Most, miután viszontlátta szülővárosát, imádott Lucilláját, a valduriai tartózkodás még sokkal szomorúbb, tűrhetetlenebb lesz ránézve. A kedves leányka képe lebeg szemei előtt, szíve telve szerelemmel és ő ebben a fészekben a sztrájk izgalmai közé kénytelen magát temetni! Oh minő vágy fog ébredni benne, hogy gyorsan szökjék innen!

— Bizonyára nemsokára összekelnek — szötte tovább gondolatait Mária. — Roberto előnyös állást talál majd valami városban... ő könnyen eléri, a mit akar... De ha ellenben idehozná a feleségét? A főváros eleganciájához, élvezeteihez szokott leányt? Hogyan tudna az ide szokni?... S ha mégis eljönne?

Erre a gondolatra Mária szemei megteltek könnyekkel. Lealázva, megsértve érezte magát a gőgös, városi szépség által, a ki Roberto barátságától is megfosztaná őt. Ösztönszerűleg nyitotta föl a fénykép-albumot, a mely ott feküdt a mérnök asztalán és hosszasan nézte Lucilla fényképét. Igen... ő szép... nagyon szép és Robertónak igaza van, hogy szereti. De vajjon valóban boldogítja őt e szerelem? Akkor miért nem beszél soha, mint ígérte volt, Lucilláról? Miért ejti ki olyan ritkán a nevét? Kitalált volna, megértett volna valamit?

Máriának minden vére az arcába szökött. Nem... ez lehetetlen... Roberto nem sejthet semmit. Mit gondolna felőle, ha kitalálná? Minő merésznek, nevetségesnek tartaná?... Nem... ha Roberto nem beszél Lucilláról, azért teszi, mert nem mondhatja el róla a sok jót, a mit gondol... Talán Lucilla nem szereti őt eléggé... nem szereti, mint azt Roberto megérdemelné... Pedig Roberto annyi szerelmet, annyi boldogságot érdemel!...

Mialatt Mária ekként töprengett, Roberto olyan kedélyhangulatban utazott Valduria felé, a mit könnyű elképzelni. Most már csak nagyon gyöngye kötelék fűzte őt a multhoz: a remény, hogy Lucilla megbánva, magaviseletét, levélben kér tőle bocsánatot. Oh! Ha megtalálná a szívből jövő hangot, minő örömet bocsátana meg neki mindent! Ha

olyan hangon szólna hozzá, a mi meggyőzné őt Lucilla igaz szerelméről, még azt is megbocsátaná, hogy nem akar Valduriában jönni! Nem fogadta volna el ugyan a megalázó állást Dal Bono házában, de bízva a jövőben, más állás után nézne. Mert hiszen nem az bántotta őt annyira, hogy a leányka vonakodik a bánya-vidék elhagyatottságában élni, mint inkább Lucilla felületessége, szívtelensége és ezért félt ő, hogy ügye jóra nem fordulhat többé. Nézeteink megváltozhatnak, ösztöneink sohasem.

De ama meggyőződése, hogy Lucillával szakítania kell, a legkevésbé sem volt vigasztaló.

Ha annyi éven át beleéltük magunkat egy kedvencz eszmébe, ha az életet csak úgy tudtuk szépek elképzelni, ha egy szeretett lénynyel megoszszuk, keservesen hat reánk az a fölfedezés, hogy csalódtunk és a szeretett lény nem hozzánk való.

Ezalatt a szomorú visszautazás alatt Roberto egyedüli vigasza a rá váró nehézségek voltak. A küzdelem, a veszély menekülés volt számára, a mi elfelejteti majd szive bűjét.

Azért inkább boszankodott, mint örült, mikor a Valduriával szomszédos állomáson azt hallotta, hogy a zavargások megszűntek.

De mégis fölvidult Odoardo és Mária szives fogadtatása által. Mária nagyon meg volt hatva,

keze reszketett, mikor kezét szorított Robertóval, halvány arcát élénk pir borítá el, egész lénye mintegy átszellemült és megszépítette szabálytalan arcvonásait.

Mária különben sokat változott, mióta először találkozott Arconti mérnökkel. Rövid haja megnőtt és fürtökben környezte nemes formájú fejét. Gyöngé vállai, vékony karjai kigömbölyödtek és jóságos, értelmes arczkifejezéséhez még bizonyos érdekes búskomorság is járult, a mi azért hatott, mert nem volt mesterkélt.

— Megbocsájtssz, a miért időnek előtte félbeszakítottam milánói boldog napjaidat? — kérdezte barátjától Odoardo.

— Ne beszéljünk erről — felelte Roberto elkomolyodva és bizonyos sietséggel térve ki, a mi nem kerülte el Mária figyelmét. — Beszélj el nekem inkább részletesen mindent.

Selmi elmondta a történeteket, különös súlyt fektetve Cipriano magaviseletére. A felügyelő hirtelen eltűnése különben elég bizonyíték volt, hogy nem alaptalan vádakkal illetik.

— Oh! Vigyázzon, vigyázzon — szólt Mária esdeklő hangon Arcontihoz — Cipriano jobban gyűlöli önt, mint bárkit és mindenre képes!

— És miért gyűlöl engem annyira?

Mária elpirult és nem felelt.

— Gyülöl — szólalt meg Odoardo — mert akadályt lát benned Máriával való házasságára... Ostobaság! Ha Mária visszautasította, nem idegen befolyás folytán cselekedett, de mert belátta, hogy Cipriano nem neki való férj.

És igaza volt.

Roberto megjegyezhetné volna, hogy volt egy idő, mikor ő inkább védte Mária előtt a fiatal bányász ügyét, de nem akarta ezzel a felelősséget elhárítani magáról.

— Cipriano gondolhat rólam, a mit akar — felelte Arconti büszkén — törhet ellenem, én nem félek tőle.

— Az Isten szerelmére kérem — kiáltott föl Mária összekulcsolt kezekkel — legyen elővigyázatos. Ha szerencsétlenség érné, soha életemben nem bocsájtanám meg magamnak.

— Ne izgassa föl magát ennyire jó Máriám — felelte Roberto. — Meglátja, semmi sem fog történni... Nem minden fenyegetésnek kell hinni! Most gondoljunk inkább egyébre.

Napközben a két jóbarát megvitatta a teendőket.

S másnap reggel falragaszok hirdették Valduriában, hogy mindazok, kik huszonnégyszer órá alatt jelentkeznek, az előbbi föltételek alatt beléphetnek a bánya szolgálatába, de a kitűzött idő leforgása után senkinek sem fognak megkegyelmezni.

Tizenkét bányász azonban ki lett utasítva örökre és a lázadás e főkolomposainak nevét minden falragasz hirdette.

Ciprianóról nem volt említés téve.

Selmi és Arconti elhatározták ugyan eltávolítását, de mit sem tehettek ellene a londoni igazgatóság beleegyezése nélkül, mert Regoli rövid idő óta lett csak előléptetve.

Jelentést akartak azonban tenni Londonba Cipriano gyanús magaviseletéről a sztrájk kitörése alatt; a közvélemény nyilvánulásáról, a mi bűnösnek mondta s végre titokzatos eltűnéséről.

A szövetségesek önbizalma már nagyon megcsappant. Még sohasem jött létre sztrájk ilyen meg gondolatlanul, minden alaptőke nélkül, minden lehetősége nélkül annak, hogy a bányászok máshol találjanak majd alkalmazást. Az igazgatóságot akarták megfélemlíteni és nem gondolták meg, hogy az erőszak ritkán biztosítja a munkások fizetés-főlemelését. A győzelemhez hosszú ellentállás kifejtése szükséges, félretett garasok, hogy a hosszú munkaszünetet kibírják, vagy olyan tőkepénzes, a ki a sztrájkot föntartja a bányászoknak. Mindez hiányzott Valduriában.

Ebből könnyen megérthető, hogy sokan készek voltak munkába lépni, még mielőtt a falragaszok megjelentek volna és azért már a huszonnégyszáz óra

lefolyása előtt háromnegyed része a munkásoknak jelentkezett a munkára. Az üresedéseket könnyű volt betölteni a tömegesen jelentkező idegen bányászok által, a kiket most már megvédett a század lovasság.

Roberto megérkezése után a negyedik reggelen minden baj el volt már simítva.

De azért mielőtt megkezdték volna a munkát, Arconti mérnök maga köré gyűjtötte a munkásokat a bánya lejárata melletti térségen és okos, jószágos szavakat intézett hozzájuk:

— Félreértés volt közöttünk — mondotta — felejtsük el. Folytassuk a mindennapi küzdelmet az elemek ellen. A bánya javában találjuk föl a mi javunkat is, valamennyien, nagyok és kicsinyek, kezdve a leggazdagabb részvénytől egészen a legszegényebb munkásig. S ha a részvényes, az a fősvény részvényes, a ki eddig mindig csak veszített, majd nyerni kezd, akkor a munkások is remélhetik fizetésjavításukat. Ellenkező esetben a bánya föl lesz adva és nem tudom, mi hasznát látná belőle az, a kinek a bánya ad kenyeret. Oh! kedves barátim, az összhang a tőke és a munka között gyakran csak álom és nem elegendő a boldogság titkának megfejtésére, de elhihetitek, hogy minden más teória, a mit nektek a fejetekbe vernek és olyan nagy hangon hirdetnek, még sokkal káro-

sabb és nem vezethet célhoz sohasem, ha a munka föllázad a tőke ellen, de biztosan dönti a szegény munkást a nyomorba.

Nem mernénk állítani, hogy Roberto érveinek helyességét minden hallgatója elismerte, de Arconti azt vélte kiolvasni az arczokból, hogy igazat adnak neki. S minden szónoknak legyen az a meggyőződése, hogy hallgatóságát meggyőzte.

Ha azonban Arconti elvegyült volna a tömegben, ilyeneket is hall főnhangon mormolva: Minden zsoltár dicsőítéssel végződik: Nyugodjatok meg, legyetek jók; nincs panaszra okotok! — Vagyis a beszéd veleje ez: Gyöngék vagytok s azért nincs igazatok. — S végre: Ne búsuljatok, nem lesz az mindig így... Szóval, a mestert megfizették, fordítsuk hasznunkra a leczkét.

De csak a kisebbség gondolkozott és beszélt így, a többi őszintén tapsolt a mérnöknek és sokan mondták:

— Ha Arconti jelen lett volna az elmúlt napokban, semmi sem történt volna meg a történetekből.

XXIV.

A valduriai bányában minden a rendes kerékvágásba jött. Szabályszerűen jelezte a harang a munka kezdetét, végét és a munkáscapatok föl-

váltását, szüntelenül tüzeltek a kemenczék, a gőzkazán működésbe hozta a szivattyúkat és az emeltyűt, sűrű füst szállt föl a kéményekből és szeszélyes karikákban oszlott szét a légben; az ásványnyal megrakott szekerek szüntelenül közlekedtek, a bánya mélyében egymást követték a robbanások; a lemenet lépcsőin, a gallériákon jártak-keltek a munkások, misztikusan világítottak a bányaszlámpások.

Szóval, minden úgy volt, mint annakelőtte, csak Cipriano nem tért vissza, talán mert fülébe jött az általa cserben hagyott munkások fenyegetése, talán mert újabb boszúterven törte a fejét, mint Mária rettegve gondolta.

Köztudomású volt, hogy a sztrájk kitörése után két nappal, elhagyta a bányát, hazament, ott néhány óráig tartózkodott, aztán elment és nem tért vissza többé.

Néhányan látták őt a környéken bolyongni, de Cipriano mindenki elől kitért és senkivel sem beszélt. A londoni igazgatóság intézkedése folytán azonban kihirdettetett, hogy Cipriano el van kergetve a bányából.

Máriát rossz előérzetek kínozták.

— Vigyázzon, vigyázzon — ismételte egyre Robertónak, valahányszor az távozott.

A mérnök távolléte alatt borzasztó aggályok

nyugtalanították s mikor már távolról visszatérni látta őt, olyan öröm vett rajt erőt, a mit alig tudott palástolni. De alig távozott újra Roberto, előbbeni félelme ismét visszatért. A szív jól jósol és Mária előérzetei nem csaltak.

Egy napon, midőn Arconti mérnök elgondolkozva, egyedül tért haza a téglavetőből, hol bizonyos téglákat vizsgált meg, mire szüksége volt némely építkezésnél, szokatlanul búskomorság szállta meg. A béke, a mi segítségével a bányában helyreállt, távol maradt tőle, sőt éppen mivel már nem volt, a mi gondolatait komolyan elfoglalja, a búskomor gondolatok tömegesen lepték meg. Mint a ki szétdúlt hazájának romjai között kóborol, képzelete úgy csapongott földúlt boldogságának romjainál. Úgy szerette volna végzetes szerelmét gyökerestül kitépni szivéből, de nem sikerült neki.

Koronkint levelet vett ki zsebéből, átfutotta a sorokat és fájdalmas, boszús kifejezést öltött az arcza. Illatos, monogrammos levél volt, arisztokratikus jellegével nem igen illett Roberto kezeibe, mert Roberto már nem volt többé az elegáns városi uracs, hanem minden ízében bányász. Federica asszony üres, haszontalan fecsegését írta e papírlapra; de anyjának felületessége Robertót nem lepte meg többé, csak az fájt neki, hogy anyja és Lucilla lelkivilága olyan nagyon egyenlő.

Federica ebben a levelében is azon óhajának adott kifejezést, hogy kérne Roberto mielőbb bocsánatot, mert szó sincs róla, hogy ő hibázott és csak veleszületett fejessége nem engedi azt beismerni. De mihelyt jóváteszi hibáját, Lucilla, mint már máskor is, most is meg fog neki bocsátani; Giulia asszony pedig szintén Roberto pártján áll. Legnehezebb lesz signor Benedettót meggyőzni, de mivel ez az úr erősen ragaszkodik leánya hozományához, ha ezt meghagyják neki, vele is könnyű lesz elbánni. Egy csomó üres megjegyzés kísérte ezeket az érveléseket. Signora Federica megemlékezett Lucilla új ruháiról, Gipsy bravourjairól s egyéb haszontalanságról. Csak a veszélyről, minek Roberto Valduriában elébe ment, hallgatott s a bányáról csak néhány gúnyos megjegyzéssel a «tudákos kisasszony»-ra emlékezett meg.

— Szegény nők! — gondolta Roberto. — Menynyivel több szive és esze van annak a tudákos kisasszonynak, a kiről ti olyan felsőbbbséggel beszéltek, mint nektek!

Hogy rövidítse az utat, sűrű bokrok között vezető, tekergő ösvényre tért. Elhagyott, csöndes hely volt; csak a bogarak zümmögése hallatszott és az esti szellő zizegett a lombok között. De Robertónak úgy tetszett, mintha zajt hallana, mintha valaki elővigyázatosan közeledne feléje. Figyelt...

de ismét minden elcsöndesedett. Kémlelőleg nézett körül, de mit sem látott. De azért nem volt megnyugtató, eszébe jutottak Mária figyelmeztetései, Cipriano féktelen, heves természete, fenyegetései, eltűnése és támadástól tartott. De nem az az ember volt, ki szökésben keresne menedéket, aztán arra már idő sem volt. A támadó, ha Roberto hallérzéke nem csalt, már csak néhány lépésnyire lehetett. Elhatározta, hogy bátran szembeszáll vele, kezébe vette revolverét, a mit mindig magával viselt és arra indult, a merről zajt hallott, igyekezve, a mennyire lehetett, a galyak és ágakkal takarni magát.

Alig tett két lépést, mikor egy kétcsövű revolver villogott eléje a bokrok közül és e perczen kettős lövés dördült el. Két golyó fűtyült el Roberto feje fölött és belefuródott a mérnök háta mögött egy fatörzsbe. Dühös, fájdalmas kiáltás hallatszott és egy eltorzult arcú, bozontos hajú és szakállú férfi, vérben forgó szemmel ugrott ki a bokorból. Cipriano volt, vagyis inkább Cipriano képmása. Mert a virasztás, éhség, a nélkülözések, a gonosz szándékú gondolatok más embert csináltak belőle. Egykori férfias szépségéből alig maradt valami, arcza gonosz kifejezést öltött, egész lényében volt valami vad, ijesztő, rémes. Első pillanatban mintha Roberto akarta volna vetni magát, de megpillantva a

rászegezett fegyvert, látta, hogy hiábavaló lenne minden támadás, hirtelen eldobta kilőtt fegyverét és mozdulatlanul várta a halált.

— Mért nem lő? — kérdezte keresztbefont karokkal Roberto elé állva.

Roberto nem felelt e kérdésre, csöndesen lebo-
csátotta fegyverét és mondá:

— Nem tartottam volna gyilkosnak!

— Meg akartam ölni — felelt Cipriano sötéten. — Ha párbajra hívom, szemembe nevet és nem áll ki velem... Csak ez a mód maradt meg számomra... Ha eltalálom, gazembernek mondtak volna, eltévesztettem, most ostobának fognak csúfolni... Kérem, végezzen velem... lőjjön; jobb így meghalni, mint az akasztófán.

— Szerencsétlen ember! Miért akart engem megölni?

— Nem tudja? Mert önben látom minden szerencsétlenségemnek forrását... Talán nem az ön hibája, de az mit sem változtat a dolgon... Aztán senki előtt sem titok... én gonosz vagyok... Ezen a világon csak egyetlen lény birt volna engem megváltoztatni, de ő nem akarta... És ki miatt? Ön miatt... Igaz, hogy ön semmit sem tett ellenem; a kedvese, a menyasszonya Milanóban van; ön nem törődik velünk, de ez nem számít! Ha nem jött volna Valduriába, Mária idővel megszeret,

Máriama talán már a feleségem!... De ő visszautasított és ez megzavarta az agyamat... Pompás állást nyertem el a bányában és elvesztettem mindent; ha jelentkezném, főnökeim becsapnák orrom előtt az ajtót, alárendeltjeim megköveznének... Semmi sem kötött többé az élethez, csak ez a boszú-terv és ez is dugába dült és örökre megbélyegez... Büntényt, alávalóságot követtem el, nem tagadom... meg kell érte bűnhődnöm. Lőjjön... jótétéményt tesz velem.

Roberto körülnézett, aztán komoly hangon felelt:

— Igaza van; az élete kezeim között van, elvehetem és felőlem senki sem fogja föltenni, hogy gyilkoltam; följelenthetem és senki sem fog rágal-mazással vádolni... De ha sem ezt, sem azt nem tenném?

— Mit akar tenni?

— Megmondom: senki sem látott minket, a mi történt, maradjon a mi titkunk, ama föltétellel, hogy azonnal elhagyja ezt a vidéket, örökre eltávozik és nem zavarja meg nyugalma annak, a kit, esküszöm önnek, meg fogok minden ármány ellen védeni... Mit határozott?

— Öljön meg, vagy jelentsen föl, én maradok.

— Hány éves maga, szerencsétlen?

— Huszonhat. Mi köze hozzája?

— És huszonhat évvel az élet nem nyújt számára mást, mint boszút és gyűlöletet? És inkább közönséges gonosztevéként akarna a börtönben sinylődni, semhogy lemondana vad szándékairól... maga, a kit a sors jobb dologra szánt?

Cipriano habozott egy pillanatig. Arconti észrevette ezt és melegen folytatta:

— Ön még fiatal, Cipriano, még más ember válhat belőle; erélyét, tehetségét szentelje nemes, gyümölcsöző czélnak, még megnyerheti a jók tiszteletét, szerethet és szerelmet élvezhet. Lássá, én jobban hiszek önben, mint önmaga; eltévelyedettnek tartom, de nem rossznak. Hallgasson reám, a szabadulás útja nyitva előtte, lépjen rá, mielőtt még késő lenne... Mert esküszöm, ma még hajlandó vagyok szökését elősegíteni; ha szükséges, anyagilag is támogatom, hallgatók és elfelejtem a szomorú tényt, a mi önt nekem kiszolgáltatja... de holnap... holnap kérlelhetetlen leszek... Valduria nyugalmaát ne háborgassák útonállók!

Mialatt Arconti beszélt, Cipriano agyán százféle gondolat cikázott végig, a mit mozgékony, kifejező arcjátéka híven adott vissza. Az ellenség nagylelkűsége bámulatra ragadta, de a gyűlölet csak annál hevesebben, vadabban ébredt föl benne, mert ez a nagylelkűség megalázta őt; a hevesen föltámadt életösztönt kétségbeesett lemondás kö-

vette, ama meggyőződés, hogy neki már nincs jövője. A megkísérlett büntény szégyenérzete küzdött benne a kielégítetlen boszú fájdalmával; a nemes föllobbanás, bocsánatot kérni az embertől, kit megölni akart, legyőzetett Cipriano veleszületett gőgje által, a mi nem ismert megalkuvást.

A gőg győzött összes érzései fölött. Csak Roberto utolsó szavaira felelt sötét, visszafojtott dühvel:

— Holnap... azt mondta, holnap... Jó... még ma hírt hall felőlem.

Gyorsan lehajolt, fölemelte az eldobott pisztolyt és villámgyorsan távozott.

Arconti egy pillanatig habozott, ne kövesse-e Ciprianót, hogy kieroszakolja belőle homályos szavainak értelmét, de aztán jobbnak látta, időt hagyni Cipriánónak. Csak gondolkodjék egyedül alávaló tette és a szabadulás fölött, a mit Roberto neki nyújtani akar; lehetetlen, hogy értelmes lelkében föl ne ébredjen az ösztön a jó, a helyes iránt.

De ha újabb büntényen törné a fejét? Ki ellen? Másodszor is ő ellene? Jó... Védni fogja magát. Mária ellen? Ez a gondolat sajátyszerű módon megzavarta Arcontit és megfogadta, hogy nagyon fog örködni másnapig a leánya fölött. S másnap, ha Cipriano nem adja bizonyítékát, hogy komolyan, örökre elhagyja Valduriát, megteszi ellene a följelentést. Nincs joga hallgatni, nemcsak róla volt

szó. Itt voltak Mária, Odoardo, a kiket nem tehet ki egy erőszakoskodó dühének.

Hazatérve egy szóval sem tett említést a történekről és Mária fürkésző tekintetét is nyugodtan állta ki. De e napon nem akart többé a bányába lemenni s azon ürügy alatt, hogy számadásokat kell átnéznie, vacsoráig dolgozósobájában maradt. Az estét Odoardo és Máriával töltötte. Odoardo ingujjban, felgombolt mellénnyel pipázott, ivott, szundikált, közbe nagyokat nyújtózott és hatalmasan ásított. Mária szótlanul vett ki a fiókból egy francia könyvet és ez által mintha azt mondta volna Robertónak: Mikor folytatjuk újra tanulmányainkat?

Roberto elérte és kérdé:

— Tehát egyedül folytatta tanulmányait és most már érti, a mit olvas?

— Azt hiszem, igen.

— Próbáljuk meg, olvasson nekem valamit.

Mária olvasni kezdett, de a hangja remegett.

— Miért fél ennyire? — kérdezte Roberto mosolyogva. — Annyira ijesztő vagyok? — Mária vöröslött.

E perczben hevesen kopogtak és az ajtó keretében megjelent egy fiatal munkás, kit gyakrabban használt föl Mária apróbb szolgálatokra.

— Mi baj, Luigi? — kérdezte a leány barátságosan.

— Semmi, signorina — felelte az ifjú halotthalványan. — Szeretném...

S intett a két férfinak, jönnének ki egy percze.

— Szent Isten! Valami szerencsétlenség történt a bányában! — kiáltott föl Mária elsápadva.

Odoardo és Roberto egyszerre ugrottak föl helyükről.

— Maradj a hugoddal — szólt Arconti — majd megnézem, mi történt. Azonnal itt leszek. — És kiment Luigivel az előszobába.

A fiatal munkás nagyon zavarosan kezdte elbeszélni, hogy estefelé, Cipriano háza mellett elhaladva meglepetéssel látta, hogy az ajtó és ablaktáblák nyitva vannak. Az egyik szobában, a hol Gertrude meghalt, gyertya égett. Első pillanatban nagyon megijedt és futni kezdett, de találkozott a korcsmáros fiával és mivel az az óriási fiú semmitől, még az ördögtől sem fél, meg akarta nézni, csakugyan az öreg Gertrude kísért-e?

— Még hagyján, ha egyedül ment volna — folytatta Luigi — de megragadta a karomat és magával vonszolt. A vér elhűlt ereimben.

— Tovább... folytatd...

— A házhoz érve, beléptünk. Reszkettem, mint a nyárfalevél...

— Végezd... Kit találtál? Az öreg Gertrudét?

— Nem, nem. Gertrude a temetőben pihen és holnap a fia is mellette lesz.

— Cipriano meghalt?

— Meghalt... Borzasztó állapotban találtuk! Vértócsában feküdt a földön... Markában még mindig a pisztolyát szorongatta. Az asztalon egy gyertya égett és ez a két levél feküdt...

— Nekem szólnak?

— Az egyik — felelt Luigi, a leveleket átnyujtva — a másik a signorínának.

Odoardo és Mária nyugtalankodva megjelentek a küszöbön.

— Nos? Robbanás történt?

— Nem — felelte Roberto — nem a bányáról van szó.

— Akkor tehát?

Arconti visszament a szobába, nem akart Mária előtt szólani, de a leány kényszerítette, hogy feleljen.

— Mondja meg az igazat — kezdte — Cipriano valami gázságot követett el?

— Nem gázságot... kétségbeesett cselekedetet. Szóval... az a szerencsétlen megölte magát.

— Öngyilkos lett? — kiáltották Odoardo és Mária egyszerre.

— Igen... s két levelet hagyott hátra. Egyet nekem, egyet önnek, signora Mária.

— Adja ide gyorsan — szólt a leány és idegesen bontotta föl a levelet. Ezalatt Roberto is elolvasta az övét. Csak ezt a néhány szót tartalmazta:

— Nem fogadok el jótéteményt attól, a kit gyűlölök. Nem akart megölni... tehát nekem kell megölnöm magamat. Más nem marad hátra számomra. Engemet tönkre tett, igyekezzék, hogy ne tegyen szerencsétlenné még valakit.

Mária levele hosszabb volt és olyan vallomást tartalmazott, a mi megfagyasztotta a leány ereiben a vért.

— Néhány óra előtt — írta Cipriano — kétszer lőttem Arconti mérnökre, a ki öntudatosan vagy öntudatlanul szerencsétlenségem okozója. A szemem és a kezem elhibázták őt. Életem az ellenségem kezei közt volt, de ő nem vette el és megígérte nekem, hogy hallgat azon esetre, ha örökre elhagyom e helyet. Nem vagyok hálás iránta. A legnagyobb megalázás lett volna számomra ezt az ajánlatot elfogadni. A mit ő nem akart megtenni, megteszem én. Mikor ezt a levelet olvasni fogja, Cipriano megszűnt élni. Akadályoztam a boldogságát... az akadály megszűnt. Kérem, gondoljon reám néha jóakarattal. Mások véleményével nem törődöm, az Önével igen. Gondolja meg, hogy szerettem önt! Az életben anyám és Önön kívül nem szerettem senkit!

— Istenem! Lehetséges? — kiáltott föl Mária az első sorok elolvasása után. Es mikor bevégezte a levelet, izgatott hangon kérdezte: — De csakugyan igaz? Miért nem szólt nekem semmit?

— Nyugodjék meg, Mária -- felelte Roberto. — Lásza, megigérttem, hogy egyelőre hallgatni fogok és ha az a szerencsétlen ember követi tanácsomat, örökre hallgattam volna... De, kérem, nyugodjék meg, nem vagyok többé veszélyben és Ciprianón sem segít többé senki sem... Szegény fiú!

— Mit, szegény fiú? — pattant föl Odoardo, a ki kikapta Mária kezéből a levelet, elolvasta volt azt. — Cipriano örült volt és gazember, okosabbat nem is tehetett volna, mint hogy megölte magát...

— Odoardo! — kiáltottak föl szemrehányóan Roberto és Mária egyszerre.

— Igen... igen... úgy van. Én nem osztom a ti nevetséges érzélgésteket. Ameddig Cipriano él, nem lett volna nyugalom Valduriában. Halála igazi jótétemény neki is, másnak is. Az olyan jellemű ember nem boldogul a világon.

— Talán igazad van, de azért Ciprianót mégis inkább szánni, mint elítélni kell. Meg volt benne az anyag valami kiválóbbra s ha talán más körülmények közt születik, sokra viszi... De sokszor olyan csekélység határoz az ember sorsa fölött!

Odoardo hihetetlenül rázta a fejét. Mária ellenben olyan tekintettel nézett Arcontira, a mi azt mondta:

— Mennyire igazat mond! Teljesen osztom a nézetét.

XXV.

Cipriano halálával az utolsó nyugtalanító ok is megszűnt Valduriában.

Arconti mérnök és Mária, bár Cipriano boszúvágya leginkább rájuk irányult, volt mégis az egyedüli két lény, a ki őszinte részvétet érzett a bányász tragikus vége iránt. Nem örömet viseljük el a tudatot, hogy halálát okoztuk valakinek és bármennyire tisztának is érezte lelkiismeretét a két fiatal, mégsem tagadhatta részét a katasztrófában.

Ez a körülmény nagyon zavarólag hatott egymáshoz való viszonyukra.

Cipriano fejét ama rögeszme zavarta meg, hogy Arconti rabolta el tőle Mária szívét; Mária tudta, Arconti pedig kitalálta, hogy ez a rögeszme nem volt egészen alaptalan.

A leány most már meg volt győződve, hogy szereti Robertót, Roberto tudta, hogy szeretik, de Mária nem vallotta volna be szerelmét és Arconti is érezte, hogy nem tudná azt még viszonzni.

Lucilla képét nem tudta száműzni szívéből; beismerte, hogy szerelmére érdemetlen s talán közel volt a pillanat, mikor e szerelem megszűnik, de Roberto még így okoskodott:

— Ha nem szerethetem őt, inkább senkit sem fogok szeretni.

De az ilyen föltevések ritkán válnak be.

De bármint volt is, a helyzet mindkettőjükre nézve kellemetlenül nehezedett, s főleg Robertot bántotta, mert ő jobban ismerte annak veszélyeit. Igazat jósolt volna-e Cipriano levele? Csakugyan arra rendelte őt a végzet, hogy vesztét okozza egy lénynak, ki tökéletes boldogságot érdemelt, s kit saját élete árán megóvni szeretett volna minden rossztól? A végzet üzné játékát vele? Ha használni akar, árt; ha szerelmet keres, közönyt talál; és szerelmet akkor, mikor a barátsággal is beérné?

S most még ezt a barátságot sem élvezheti, meg van fosztva annak vigaszától, mert hogyan beszéljen Máriával arról, a mi a szíven fekszik? Hogyan mondja neki (a ki szereti őt), hogy képtelen más valakit szeretni? Hogyan beszéljen neki elvesztett illuzióról? Hogyan kérjen tanácsot tőle, eltépje-e az utolsó szálát is, a mi őt még életének egyedüli szerelméhez fűzi?

Mialatt Arcontit ilyen gondolatok gyötörték, nagyon alkalmas pillanatban érkezett mr. Black levele.

Az angol kérte őt, válaszolna, mit határozott azon ajánlatot illetőleg, a mit neki egy hónappal előbb Valduriában tett.

Az alkudozások a rignanói bánya megvételére már majdnem be vannak fejezve, csak az ő határozatát várják, elfogadja-e az igazgatói állást? Mert egy jó igazgató nélkülözhetetlen, s Arcontinál jobbat nem találnak; az ügyet már nem kell titkolni.

Mr. Black Selminek is írt, s nagyon kérte őt, használja föl befolyását Robertónál és beszélje rá az állás elfogadására. A valduriai bányában már nincs szükség olyan képességű mérnökre, mint Arconti, az ügyek a rendes úton haladnak és egy egyszerű hivatalnok is elegendő lesz Selminek a számadásoknál segíteni. Rignanóban ellenben mindent át kell alakítani, szervezni s erre tehetséges ember, találékony ész kell. A londoni igazgatóság azonban nem távolítja el Arcontit egészen Valduriából, sőt fölhatalmazza, hogy évenként néhány-szor e bánya ügyeit fölülvizsgálja és szükség esetén tanácsaival támogassa. Mr. Black ezenfölül kissé élesen kifejezte csudálkozását Roberto előtt, a miért az olyan sokáig habozik saját előnyét megragadni. Minden tehetsége mellett mégis látszik, hogy nem angol. Lehet azonban, hogy az anyja befolyásolja őt, de bár tisztelnünk kell szüleink akaratát, mégsem észszerű a jövőnket emiatt fölláldozni.

Mr. Black ékesszólása fölösleges volt; Robertót nem kellett többé megtéríteni. A rignanói állásban szabadulását látta. Az igen, a mit mr. Blacknak mondani fog, megvédi őt minden gyengeség ellen Lucilla iránt, s eltávolítja őt Valduriából, a hol a jó Mária lelki nyugalját zavarja.

Új küzdelmek, új fátadalmak várnak rá, megfeszített, kettőzött munkaerővel kell az akadályokat legyőznie s ez a tevékenység lesz a legjobb orvosság lelki bánata ellen. Úgy látszik, a sors folytonos küzdelemre jelölte ki őt. De ez nem bántotta; már megszokta, hogy fiatalságának, az életnek erős lüktetését csak a küzdelemben érezze.

S mégsem határozta volna el magát ez állás elfogadására, ha azáltal bánatot okozott volna Selminek, mert őszinte barátságáért, vendégszeretetéért mindig lekötelezettjének érezte magát. De Selmi minden fölületessége, nembánomsága, korlátolt észjárása mellett aranyszívvel bírt és távol állt kicsinyes irigykedésektől. Természetes dolognak tartotta, hogy barátját többre tartják nálánál, s a mint ő volt az első, ki Robertót dicsőítette, úgy most is ő örvendett leginkább a sikerén. S azért boldogan olvasta mr. Black levelét és melegen rábeszélte Robertót, fogadná el azonnal az ajánlatot.

— Te nem való vagy alárendelt állásra — mondta — sőt arra sem, hogy mással osszad meg

a hatalmat. S ha fáj, hogy elhagysz, csak az vigasztal: nem messze mégysz tőlünk. S aztán nem válunk el egészen, te a mi felügyelőnk vagy és nehéz kérdésekben tanácsadónk... Nem megmondtam-e előre, hogy nemsokára igazgató lesz belőled?

És Mária? Mária nagyon szenvedett, de mindent elkövetett, hogy bánatát elrejtse és belenyugodjék sorsába. Hiszen nem is lehetett másképen! Föltehető volt-e, hogy Arconti örökre Valduriában maradjon?

És előnyös lett volna-e maradása?

A bizalmas beszélgetések már egyidő óta megszűntek; Roberto kitalálta a való egyrészét és ez mindkettőjüket ferde helyzetbe hozta. Jobb tehát, ha megy... jobb, ha nem látják többé egymást.

S ő ismét úgy fog élni, mint annakelőtte, mikor még nem ismerte Robertót.

Megtesz mindent a bátyjáért, támogatni fogja a szegényeket, ápolja a betegeket s szeretni fogja a szegény gyermekeket a völgyben. El volt határozva, hogy vén leány marad és soha ez életben más férfira nem gondol. Örültség volt tőle szemeit olyan magasra fölemelni; az ő hibája volt és nincs joga panaszra. Néha látni fogja őt, ez volt egyedüli vigasza. Hiszen talán Roberto is vágyani fog koronként a társasága után? Eddig családias életet foly-

tatott... Rignanóban egyedül lesz... Egyedül?... És Lucilla? Nem, Lucilla nem fog eljönni, Mária biztos volt ebben. És erre a biztos érzésre építette a leány félénken, önkénytelenül legszebb légvárait. De ezek a légvárak olyan bizonytalan körvonalakban rezegtek, hogy egy percz mulva már összeomlottak...

Arconti minden oldalról rábeszélve olyasmire, mit már maga is elhatározott, nem habozott többé. S néhány nap mulva megjött a válasz Londonból. A «Sulphur Society» megvette a rignanói bányát, Arcontit kinevezte öt évre igazgatójává 10.000 lira évi fizetéssel, a mi 12.000 liráig emelkedhetik, ha a bánya ügyei javulnak. A szerződés még a hónap folytán meg lesz kötve a két társulat meghatalmazottjainak közbenjárása által.

Arcontira volt bízva a bánya személyzetét megtartani vagy változtatni. Rundberg Max semmi nehézséget sem tett, mert a bánya előbbeni tulajdonosaival már egyezsége jutott, hogy visszavonul Bajorországba. A mi az új munkálatokat, reformokat illeti, Arconti mérnök annak idején adja be indítványait az igazgatóságnak.

A bánya eladásának hírért nagy örömmel fogadták a rignanói munkások, mert meg voltak győződve, hogy ha erélyesebb kezek nem vezetik a bányát, azt be kell egészen szüntetni. De Arconti

mérnök új életet hoz majd az ügyekbe s miként fölemelte Valduriát, Rignanót is megmenti.

Roberto fölgyújtotta maga után a hidat. Legalább is öt évig nem térhetett vissza Milanóba vagy más városba. S nagyon is átlátta e lépésének következményeit. Lucilla szerelme nem volt elég erős, hogy a bányai életet elviselje, nem volt elég kitartó a megpróbáltatásokat kiállani.

De mialatt Roberto azon gondolkozott, miként tudassa a dolgok állását anyjával, sürgöny érkezett Federica asszonytól.

Roberto megdöbbsent. Arcontiné sürgősen beszélni óhajtott fiával s azért személyesen jön, nem Valduriába, de az oda legközelebb fekvő városba. Ezzel s ezzel a vonattal érkezik s kéri Robertót, várná őt az állomásnál.

Mi indíthatta ezt a kényelemhez szokott, elkényeztetett asszonyt, hogy hajnalban fölkelve, ezt a sietve tett utazást megtegye? Roberto nem tudta, mit gondoljon. Adósságokat csinált talán az anyja? De miért nem szólt erről neki néhány hét előtt, mikor találkoztak? S miért nem írta meg? Vagy talán már a végrehajtó fenyegeti? Vagy mégis a házasságról lenne szó?

Kíváncsian, nyugtalanul sietett Arconti mérnök K. város vasuti állomásához. Mária ajánlotta, hogy elkíséri őt, azon esetben, ha talán signora Federicá-

nak hasznára lehet, de Roberto nem akarta a szegény leányt anyja büszke megvetésének kitenni. Mária nem erőltette a dolgot, de fölajánlotta saját szobáját azon esetre, ha signora Arconti néhány napot Valduriában akarna tölteni.

— Mi hoz ide, anyám? — kérdezte Roberto nyugtalanul, kinyitva egy elsőosztályú szakasz kocsiajtáját és lesegítve Federica asszonyt.

— Azonnal — felelt Arcontiné ünnepélyesen, miközben elsimította elegáns úti ruhájának ránczait és illatos zsebkendőjével megtörülte fölhevült arcát. — Meg fogod érteni, hogy fontos okaim lehettek, ha ilyen hőségben erre az utazásra vállalkoztam.

— Minden bizonynyal... s ezeket az okokat óhajtanám tudni... Valami szerencsétlenség történt?... Lucilla?

— Lucilla viruló, mint a rózsza.

Roberto föllélegzett.

— Akarsz Valduriába jönni velem? Jó kis szobád lesz.

— Valduriába? — kiáltott föl elszörnyűködve signora Federica — Isten mentsen!... Reméllem, lesz errefelé egy vendégfogadó?

— Meghiszem azt. Oda hajtunk.

És fölsegítette anyját egy kocsiba.

— Gyönyörű kocsi, mondhatom! Nincs ennél

különb ebben a szerencsétlen városban? Elképzelem, minő lehet Valduria!

— Ebbe bele kell nyugodni — jegyezte meg mosolyogva Roberto. — Nos... és az okok?

— Azért utaztam ide, hogy elmondjam, de engedj előbb lélegzetet vennem...

— Minő öltönyben vagy! — folytatta, fejét rázva. — S ha meggondolom, a fiam Milanó első dandyje lehetne. Nem tudom, képzelődés-e, de nekem úgy tetszik, kénszagú vagy...

— Meglehet. Pedig elhiheted, hogy nem gázdálkodom a vízzel.

Federica asszony egy elegáns úti necessaireből kölnivizes üvegcsét vett elő és szagolgatta.

A kis város első vendéglője éppen olyan hatást gyakorolt Arcontinéra, mint a bérkocsi.

— Ez a legjobb szálló? — kérdezte orrfintorítva a fiától.

— Eltaláltad.

Arcontiné mélyen fölsóhajtott és belépett a vendéglőbe, hol mély hajlongással fogadta előkelő vendégét a vendéglős. Még a fehérsapkás szakács is kidugta a fejét, hogy megbámulja a méltóság-teljesen haladó idegen dámát.

Signora Federica minden szobát végignézett, de egyet sem talált jónak; végre mégis rászánta magát a legkevésbé rosszra.

— Félóra múlva lejövök — mondta a fiának — rendeld meg addig az ebédet.

Bezárkózott szobájába, de mivel minden perczben másra volt szüksége, örökös csengetésével föllármázta az összes szolgaszemélyzetet.

Csak egy órai öltözködés után jelent meg az étteremben. Roberto tűkön ült és unalmában galacsinokat gyúrt a kenyéréből. Az ebéd a hosszas várakozás folytán elromlott, elhült. Signora Federica mindent rossznak talált és elszörnyűködött a teríték fölött.

— S ha meggondolom, minő lehet még minden Valduriában! — mondta.

Roberto elvesztette a türelmét.

— Anyám — kezdte összekulcsolt kezekkel — kímélj meg kérlek s mondd el, mi hozott ide?

— Mi hozott ide? Azonnal elmondom, de kérlek, ne szakíts félbe, mert ez szokásod...

— Igérem... beszélj...

— Tehát figyelj. De hozass előbb lámpát, már egészen besötétedett.

XXVI.

— Tehát tudd meg — folytatta signora Federica, miután a pinczér egy petróleum-lámpát helyezett az asztalra — hogy néhány hét óta

Moschi marchesino hevesebben kezd udvarolni Lucillának.

— Az ostoba! — tört ki Robertóból akaratlanul a szó.

— Nem ostoba — felelte signora Federica komolyan. — Moschi marchesino jól nevelt fiatal ember és irántam is nagyon figyelmes, bár tudja, hogy megfigyelem lépteit és megakadályozom terveit. De ez nem lényeges. Tény az, hogy az előképek estélye óta gyakoribb vendége a Dal Bononak és signor Benedetto kegyeit is megnyerte.

— Nemkülönben a galambszelidségű Lucilla kegyeit is — jegyezte meg gúnnyal Roberto.

— Te tudod — folytatta Arcontiné — mennyire bizalmas irántam az a kedves gyermek. Lehet mondani, bizalmasabb, mint az anyjával. Ez alkalommal is nyíltan szólt velem. Moschi marchesino — mondta — kellemes, derék fiatal ember, mágnás és tekintélye van a társadalomban, szóval jó párti, de én nem rajongok érte és minden hóbortja dacára (bocsáss meg, de így mondta) jobban kedvelem Robertót. De egy dolgot nem szabad figyelmen kívül hagynunk (bámulatos, mennyi józan ész van abban a leányban) azt, hogy Moschi komoly szándékkal van és már kinyilatkoztatta, hogy kész szüleim házában lakni és a hozomány végett is

atyám föltételeibe belenyugodni, míg Roberto nem tágit bolondos eszméitől, nem mond le gőgjéről és megveti azt, a mit egy marchesino elfogadhatónak talál. Erre bennem is fölforrt a vér, megmondtam, hogy az Arcontiak nem tartják magukat kevesebbnek másoknál, s ha az archi-vumokban kutatnának, ők is fölfedezhetnék nemes-levelüket...

— Ezt mondtad?

— Ezt... és nem beszéltem a levegőbe, mert egy tanár, a ki Dal Bonoékhoz jár, beszélte nekem, hogy már a Sforzák idejében is voltak nemes Arcontiak... és Mariano kétségtelenül ezekből származik...

— Kérlek, térj a dologra.

— Neked már semmi érzedek sincs a társadalmi előnyök iránt.

— Lehet, de beszéld el a dolog végét.

— A dolog vége ez: Lucilla kijelentette, hogy nem tánczolhat folyton a te szeszélyeid után és mivel nincs kedve vén leánynak maradni, férjhez megy Moschi marchesinóhoz, ha te nem akarsz megokosodni...

— Vagyis hagyjam el azonnal állásomat és könyörögjek Dal Bono uramnak, szerencsétlétne abban a kegyben, hogy vejének és alárendeltjének elfogadjon.

— Te teszesz kegyet vele...

— Nagyon helyes — felelte Roberto, uralkodva magán. — És te mit feleltél?

— Azt gondoltam, itt nem beszélni, de tenni kell. S azt mondtam magamban, személyesen kell beszélnem veled, hogy meggyőzzek.

— Szegény anyám!

— Huszonnégy óra alatt határoztam el erre magamat... Még utiruhám sem volt... hiszen szegény atyád halála óta nem mozdultam ki Milanóból... De Mme Chaillon csodát művelt... Egy nap alatt ezt a kis remek ruhát szállította nekem... hiába, csak ennek a francia szabónőnek van chicje. Szóval, ma fölkeltem hajnalban, sürgönyöztem neked és útnak indultam... Jaj nekünk, anyáknak, ha szükség esetén nem tudnánk magunkat kétségbeesett tettekre elhatározni!

— Szegény anyám! — ismétlé Roberto meghatva a gondolat által, hogy anyjának utolsó illúzióját is elrontja.

— S most beszélj te — szólt signora Federica. — De mennénk kissé tán a friss levegőre? Megfulladok ebben a teremben.

— Azonnal mehetünk — jegyzé meg Roberto — mert ha nincs ellenedre, Lucillának írásban adom meg válaszomat.

— Hogyan? Én ne tudjak semmit?

— Rosszul fejeztem ki magam. A néhány sort itt előtted írom meg és átadom neked.

— De...

— Hidd el, anyám, legjobb lesz az így.

Roberto csöngetett és tintát, levélpapírost hozott a pinczérről.

Mikor mindent kézhez kapott, leült és írni kezdte: «Kedves Lucilla!» De a keze reszketett. Fölállt, néhányszor föl s alá járt a szobában, remélve, hogy megnyugodnak az idegei.

Signora Federica ösztönszerűleg megérezte, hogy nem megy minden az ő kedve szerint, de kiszámíthatatlan felületessége ostoba megjegyzést sugalt neki:

— Azt hiszem, lehetetlen ilyen papírra írni! — mondta.

— Moschi marchesino bizonyára finomabbakat használ — felelte Roberto, helyét újra elfoglalva. — Signora Federica felelni akart, de fia kérte, ne zavarja őt írás közben. S csakugyan írt néhány sort, de minden perczen elgondolkozott, mintha erőre lenne szüksége. Mikor elkészült, szótlánul nyújtotta a levelet signora Federicának. Arcontiné olvasni kezdte:

«Kedves Lucilla! Az ajánlat, a mit neked tettem, szerelmem és tisztelem jele volt, mert a nőnek, a kit szeretünk és tisztelünk, nem ajánlhatunk becse-

sebbet, minthogy megosztja velünk a társadalmi állást, a mit munkánk által szereztünk magunknak. A mit te ajánlsz nekem anyám által, lealacsonyít, megaláz engem. Nagyon is eltérő nézeteink vannak az érzések és kötelességek felől, a mik az életen át tartó egyesülésnek kell, hogy alapját képezzék. Zsenge korunktól fogva abban a reményben nőtünk nagyra, hogy együtt töltjük az életet, most pedig kénytelenek vagyunk a fájdalmas elválást megősmerni. Addio Lucilla! kívánom légy boldog. Én soha többé ez életben nem lehetek az! Mióta az atyám meghalt, nem szenvedtem úgy, mint e perczen. Addio! Köszönts nevében szüleidet, főleg a jóságos signora Giuliát.

Arconti Roberto.»

Signora Federica e sorok elolvasása után szabad folyást engedett érzelmeinek: csudálkozott, dühöngött, szomorkodott. S végre nem tudva többé uralkodni magán, haragtól fölhevült arczczal kijelentette, hogy ilyen levelet nem fog átadni sohasem és ketté tépte a levelet.

Roberto emberfölötti erővel iparkodott uralkodni magán, összeszedte a levél darabjait és mondá:

— Így kénytelen leszek leveletem újra leírni és azt postán küldeni el.

De fiának nyugalma még csak jobban izgatta Arcontinét.

— Ez alávalóság! — kiáltotta. — Neked nincs sem eszed, sem szived! Elrontod a jövődet, megbántod Lucillát és nyomorba döntöd az anyádat.

— Szegény anyám! Te furcsán fogod föl a dolgot... Azt hiszed, gazdagabbak lennénk, ha Dal Bono házában Lucilla hozományának kamatjaiból és ama piczi fizetésből élösködnénk, a mit signor Benedetto mint ágensének fizetne nekem?

— Signor Benedetto már nem élhet sokáig és akkor...

— Ne folytasd... az ilyen szégyenteljes számítás nem méltó hozzánk... Tudd meg, hogy ama perczenben, mikor sürgönyöd érkezett meg akartam írni neked, hogy kineveztek bányaigazgatónak a Valduriától néhány mértföldnyire eső Rignanóba. És a helyzetem annyira javult, hogy ezentúl 500 lirát küldhetek neked havonként. Ehhez tedd még hozzá hozományod kamatait s egyéb apró jövedelmet, a mi számodra megmarad. Mondd, nyomor ez?

Más perczen végtelen örömet szerzett volna signora Federicának e hír, de most annyira bele volt bolondulva a házasság eszméjébe, hogy vállat vonva felelte:

— A saját érdekemet keresem talán? Mit bánom én az anyagi előnyt! Én a külszinre adok. Egy Arconti bányász legyen, mikor egy gazdag örö-

kösnő férje lehetne és nyitva áll előtte a világ!
Nem... erre a csapásra nem voltam elkészülve...

— Pedig én sohasem beszéltem másként.

— Nem tagadom, de ki hitte volna, hogy anyyira önfejű légy? Mariano is az volt... de még sem ennyire... Az én életemnek vége... mintha fiam sem lenne...

— Akarsz ehhez az elfajult fiadhoz lakni jönni?

— Én, ilyen helyre? Parasztasszonyyá váljak?

— Igazad van, nem éreznéd jól magad és én nem kényszerítelek. De tudd meg, fiad háza mindig nyitva áll előtted, tárt karokkal fogadlak. S még eljő a nap, a mikor igazat adsz nekem.

— Soha, soha! — felelte Arcontiné és folytatá:

— Azonnal elutazom, még ezen az éjjelen, ha lehet.

— Csak holnap reggel megy a vonat... Pihe-
nésre is lesz szükséged... Menj a szobádba... Én
is ebben a fogadóban alszom és holnap az indó-
házhoz kísérlek... Igaz!... van elég pénzed haza-
utazni?

Signora Federica kinyitotta a pénztárczáját és észrevette, hogy csak néhány lírája van. Ezen csodálkozott eleintén, mert tudta, hogy elegendő pénzt vett magához, de aztán eszébe jutott, hogy a milánói indóházban, elutazása előtt egy papagályt vásárolt negyven líráért. Ez nem is pénz! A szobaleányára

bizta az állatot, a ki majd a kis szalonba állítja a madarat. Jó társ lesz, mert hiszen Federica annyira egyedül volt!

Roberto minden szomorúsága mellett mosolyogni volt kénytelen.

— De azért a papagálylyal nem fizetheted meg az utadat! Se baj! Holnap majd én váltom meg a jegyedet... És ez az utiruha mibe kerül?

— Nem tudom, nem határoztam meg előre az árát.

— Ha megkapod a számlát, küldd el nekem... az én ajándékom lesz.

— Ha azt hiszed, hogy ilyen morzsákkal kibékítesz... — felelte signora Federica, de azért már sokkal jobb kedvű lett, mióta bevallotta a papagály vásárlását.

Másnap reggel sokkal nyugodtabban kelt föl. Nem osztotta ugyan még fia nézetét, még mindig akarta házasságát Lucillával, de új eszméje támadt. Beszélni fog azonnal egy befolyásos egyénnel Milanóban és megkéri, szerezne Robertónak hasonló jövedelmű állást, mint a bányaigazgatóság. Akkor semmi kifogást nem tehet többé Roberto.

— Csak kettőt — felelte Roberto — először is öt évre szerződésem van a Sulphur Society-vel, másodszor, nem óhajtom többé Lucillát nőül venni. S mivel te nem akarod levelemet elvinni, magam fogom azt az indóháznál földadni.

— Önfejű vagy! — kiáltott újra dühösen Arcontiné. — De majd teszek róla, hogy Lucilla ne higgyen a levelednek.

— Szegény anyám! — kiáltott föl Roberto néhány óra alatt már harmadszor és ez a fölkiáltás egészen akaratlanul jött ajkaira.

Mielőtt Arcontiné fölszállt volna a vonatra, a fia fülébe súgta:

— És az ötszáz lirát már elsejétől kezdve küldöd nekem?

— Igen anyám. Csak kérlek vigyázz és ne vásárolj több papagályt.

A vonat megindult és magával vitte Arcontinét, a ki nem volt utazásának eredményével megelégedve, de azzal vigasztalta magát, hogy két vele utazó angol, főrangú hölgynek tartotta.

Roberto tekintete sokáig követte a tovarobogó vonatot, aztán szomorúan indult egy kocsni keresésére, a mivel Valduriába mehet.

Vége volt tehát mindennek? Levelével örökre eltemette multját? Búcsút kell mondania az édes álmoknak, melyek édesen kecsgették, hogy első szerelmével fogja megjárni az élet útjait?

S míg gondolatai visszatértek a multba, mindig Lucillát látta maga előtt. Lelki szemei előtt lebegett az élénk, karcsú, fekete-fürtös gyermek, nagy fekete szemei, korállpiros ajkaival; később szeszélyes, bájos

leányka lett belőle, sokkal szebb társnőinél; aztán néhány hónapig rossz színben volt, de utána annál pompásabban fölvirult.

És Robertónak eszébe jutott, mint pártfogolta a gyermeket, játszott a leánnyal és mennyi édes szót váltottak együtt. Sok ideig vőlegény s menyasszonynak tekintették egymást és egész bizalmasak voltak együtt. Hányszor értek össze ajkaik, hányszor ölelte magához Roberto Lucilla karcsú termetét!

Roberto föltárta előtte szívét, neki szentelte minden gondolatát! És az a leány most másé lesz! Bizalmas közlései meg lesznek szentségtelenítve Lucilla új szerelme által. Ez a gondolat elviselhetetlennek tetszett Roberto előtt és majdnem kételyt támasztott benne aziránt, a mi az előbb még elvitázhatatlanul állt előtte.

Miért dobta Lucillát Moschi karjai közé? Miért írt neki szárazon, visszautasítólag, kizárva minden közeledést? Miért nem keresett valami középutat? S végre miért nem leczkértette meg Milanóban egy becsületes kardvágással azt, ki az ő tulajdonát elrabolni akarja?

Szent Isten! Hová téved! Nem gyötörte-e magát ezekkel a kérdésekkel már ezerszer?

S nem fejtette-e meg kielégítőleg?

Nem győződött-e meg, hogy becsületes ember

létére csak egy utat követhet? Hogyan eshet vissza ismét régi kételyeibe?!

Azon föltevással érkezett meg Valduriába, hogy azonnal lemegy a bányába, csak öltönyt vált. Odoardo nem volt honn; Mária ellenben odahaza varrogatott.

Mint nagyon gyakran, szinteg most is nyugodt, de belsejében izgatott volt. Arcontiné megérkezése előtte is talányszerűnek tetszett és nem kételkedett, hogy annak rendkívüli magyarázata lesz. Lázás türelmetlenséggel várta Roberto megérkezését s mégis, mikor megérkezett, félt indiszkrét kérdéseket tenni. De nekibátorodva kiszólt az előszobán végigmenő Robertóhoz:

— Signor Roberto! Nem is jön köszönni nekem? Nincs szüksége semmire?

— Magamtól is bejöttem volna — felelt a mérnök, igyekezve tréfás hangon szólni — azért, hogy lássam, de nem azért, hogy szükségem volna valamire.

Mikor Mária megpillantotta Robertót, szerető szíve azonnal kitalálta, hogy tréfás hangja daczára Roberto szerencsétlen.

— Ön szenved — dadogta.

A leány arcza olyan élénk, őszinte rokonszenvet fejezett ki, hogy Roberto egész lényében megrendült. A vágy, őszintén kitárni szívét, legyőzött benne minden más érzést.

— Igen... szenvedek! — mondta, egy székre rogyva.

— Valami szerencsétlenség történt?

— Mikor Valduriába érkeztem — felelte Roberto — elbeszéltem önnek egy szerelmi történet kezdetét. Aztán elhallgattam. Ez a történet annyi fájdalmat okozott nekem! Akarja tudni a végét?

És Roberto elbeszélte Máriának a történeteket. A végén kivette zsebéből a levelet, a mit anyja kettétépett és Mária elé rakva, így szólt:

— Olvassa el és ítéljen.

— Én ítéljek?... Nem, nem — dadogta Mária fölindulva, megzavarva s alig tudta könnyeit visszafojtani, de szeme azért mohón nyelte a sorok tartalmát.

— Itéljen ön, Mária — ismétlé Roberto — ön, kinek annyi szive és mindenben oly helyes ítélete van. Elfogadhattam-e ilyen megalázó helyzetet? Szerethettem-e még a leányt, a ki semmit sem akart értem föláldozni és azt követelte, önérzetemet áldozzam föl neki?

— De miért akarja signor Roberto, hogy én ítéljek? Én is csak egy gyenge leány vagyok... helytelenséget mondanék...

— Vagyis nem akar egy másik leányt elítélni és inkább engem ítél el...

— Oh, nem! — tört ki Máriából annyi meg-

győződéssel a szó, hogy Roberto hirtelen megragadta a kezét és meghatva mondta:

— Köszönöm, jó Máriám... köszönöm.

Mária egészen megzavarodott a különböző érzésektől, benyomásoktól, a mik rohamosan lepték meg. Végtelen boldognak érezte magát és pirult, szégyelte magát, hogy ezt a boldogságot legjobb barátja szerencsétlenségének folytán érzi.

Lelki zavarában csak ezt tudta mondani:

— Bátorság! A jövő meg fogja jutalmazni jelen szenvedéseiért... Annyira megérdemli, hogy szcressék...

Érezte, hogy többet mondott, mint kellett és az arcza lángvörös lett.

Roberto figyelmen kívül hagyta az utolsó mondatot. Elbocsájtotta a leány kezét és fejét rázva halkan tagolta:

— Oh!... a jövő...

Aztán az ablakhoz ment és kezével a vidék egy távoli pontjára mutatva folytatta:

— Emlékszik arra a jegenyefára, a mit tavaly nyáron a villám sujtott? Még nem száradt ki, talán él, de nincs többé levele. Tavasszal egyetlen levél sem hajtott ki a kopár ágakon. Így lesz velem is... Engem is a villám sujtott... Megölték a szivemet... De ön iránt, Mária, örökké hálás leszek...

A hangja elhalt, hirtelen végigsimította kezével

a homlokát és elsietett. S nem is látta, hogy Mária szemei újból megteltek könnyekkel. A saját fájdalma annyira elfoglalta, hogy nem észlelte a másét.

XXVII.

A rignanói kénbánya már két hét óta át volt adva a «Sulphur Society»-nek. Rundberg Max Münchenbe utazott és Arconti Roberto átvette az éveken át hihetetlen módon elhanyagolt bánya igazgatóságát. A folyosókban alig néhány órán át dolgoztak naponkint; az ásvány kiolvasztása a legrégebbi módszer útján történt, a régi megrongált szivattyúk rosszul működtek, minek folytán a víz ellepte a folyosókat, nagy károkat és veszélyt okozva.

Roberto nagy kedvvel látott hozzá a munkához; a lázas, szakadatlan munkában feledést remélt találni. Rendkívüli tevékenysége mintha megkét-szereződött volna. A nap huszonnégy órájából alig ötöt fordított a nyugalomra. Ideiglenesen az elődje által elfoglalt szobákat lakta, de jóformán csak aludt ottan. A magány türelhetlen volt előtte és mivel az évszak megengedte, legszivesebben tartózkodott egy megrongált, dűledező házfödélű rak-tárban, a hol az ásvány ideiglenesen fölhalmozva volt és az emberek folyton ki s be jártak.

Szüksége volt folyton az ügyeire gondolni, mert ha egy perczig szünetelt, a kínos gondolatok egész raja lepte el. És nemcsak szerelmi bánata kínoztá, hanem honvágyat érzett Valduria után is, a hol barátjának házában második otthont talált. Meghatva gondolt a kis nappaliban eltöltött estékre, mialatt Odoardo pipázott és borát szürcsölte, Mária pedig varrt, vagy franczia leczkéjét tanulta. Szegény Mária! Ha Valduriába nem vitte volna magával Lucilla képét, ha egy éven át nem imádja minden hibája, közönye daczára azt a leánykát, ha ma nagy csalódása nem fosztotta volna meg attól, hogy szívét új érzéseknek megnyissa, Mária ma felesége lehetne és boldogítaná.

És Mária is boldog lenne, mert szereti őt és az iránta való szerelemből fojtotta el ébredő szerelmét Cipriano iránt s miatta tette szerencsétlenné Regolit. Szegény Mária! Roberto kénytelen volt magának bevallani, hogy Mária hiánya ürt hagy életében.

Képzeletében szépnek látta őt; ama nem mindennapi szépség, a mit a jószág és értelem ad, tette őt bájoszá. Roberto maga előtt látta, a mint házi dolgait végzi, vagy a völgyben látogatja a szegényeket, kiknek lényét öntudatlanul megfinomította, megnemesítette.

Mi volt Máriához hasonlítva Lucilla, finom

városi modorának, kaczérságának, nyelvösmereteinek és egyéb fényes előnyeinek daczára? Ah! Lucilla Roberto elébe helyez egy linfatikus, együgyű, nemes emberkét. Miért ne mutatná meg ő is Lucillának, hogy nálánál különb nők szerelmét képes megnyerni? De nem... ő képtelen szerelme tárgyát ily gyorsan változtatni és Mária nem érdemli meg, hogy csak daczból válasszák. S aztán igazat mondott neki, ő hasonló a valduriai villámsujtott jegenyefához. Az élete föl van dúlva, a szive meghalt.

S csakugyan úgy látszott, hogy az élet nem bír többé semmi becszel előtte. Veszületett bátorsága a vakmerőségig fokozódott és még a legmerészebb bányászokat is bámulatba ejtette. S miután több alkalommal a legnagyobb veszélyből épen került ki, a rusztikus, egyszerű bányász nép sérthetetlennek tartotta. Néhány sajátyszerű eset még csak jobban megerősítette ezt a hitet.

Mikor a rignanói bánya az előbbeni társulat tulajdona volt, nem lehetett veszélyesebbnek mondani a többinél, mert a régi igazgatóság a veszélyes helyeken egyszerűen beszüntette a munkát és ezáltal természetesen a bánya hanyatlását idézte elő. Arconti azonban helyre akarta hozni az elkövetett hibát és a bánya legelhanyagoltabb részeiben dolgoztatott, a mi persze sok veszélylyel járt.

Első gondja volt a régi folyosókat használha-

tóvá tenni, pedig nem volt könnyű és sok költséggel járt. A faburkolat, a mi a falakat védte, a nedvesség által elrothadt s mivel javítva nem lett, mindenütt levált a ránehezedő föld súlyától és lezuhanással fenyegetett. Ezt a faburkolatot egész újjal kellett pótolni, de még ez a munka is sok veszéllyel járt, mert helyenkénti földomlást idézett elő, a mi nagy szerencsétlenséggé nőhetne volna ki magát. Arconti mérnök sokkal elővigyázatosabb volt, ha másokról, mintha saját magáról volt szó és nagy elővigyázattal vezette a munkálatokat és a bányászokat csak oda engedte, hol nem fenyegetett többé veszély. Ha veszélyes helyre kellett előnyomulni, mindig ő maga ment.

Egy reggel saját szemeivel akarván meggyőződni az egyik folyosó mibenlétéről, a hol rövid idő óta kezdték meg csak a javításokat, egyedül hatolt előre, meghagyván a néhány őt kísérő bányásznak, várnának rá a bejáratnál. A folyosó oly keskeny és alacsony volt, hogy nem lehetett állni benne, a czölöpök, melyek a falakat két oldalt támogatták, egymás felé hajoltak és a helyett, hogy két parallel vonalat képeznének, összeértek.

A nedvesség folytán különböző dudorodások támadtak a czölöpökön, a gombaszerűek erősen a fához nőve, mások gyapjuhoz hasonlóan, az érintésre az ujjakhoz tapadtak.

A láb besüppedt az egyenetlen, sáros talajba, a falakról és a boltozatról egyhangú zajt hallatva, folyton csepegett a víz, mint eső után az ereszekről.

Arconti lámpával kezében végig ment ezen a körülbelül harmincz méter hosszú folyosón és egy boltozatos helyiségbe ért, melynek fala még a kiásott ásvány nyomait viselte. Kényelmesen lehetett itt állni és szinte megkönnyebbülve lélezett föl az ember, miután a hosszú utat idáig csúsztatta meg. Azelőtt e helyen kétségtelenül nagy mennyiségben fejtették ki az ásványt és a fiatal mérnök nagy figyelemmel vizsgálta meg a sziklát, több helyen megkopogtatva azt egy kis kalapáccsal, a mit magával hozott.

De mikor a folyosó nyilásához ért, melyen keresztül mint apró csillagok világítottak eléje a reá várakozó bányászok lámpásai, hirtelen borzasztó eszme villant meg agyában. Csak ez az egyetlen kijárás volt; ha valami véletlen földomlás által élve lenne itt eltemetve! E gondolatra minden merészsége mellett megborzongott; megragadva a lámpást, meggörnyedve belépett a keskeny folyosóba. De alig tett néhány lépést a kijárat felé, megborzadva hátrált. Egészen közelében a faburkolat levált és a gerendák nagy robajjal dültek össze; egy perczig még láthatók voltak a gerendák rései között a bányászok lámpásai és kiáltások hallatszottak:

— Meneküljön, meneküljön !

Aztán újabb robaj hangzott, a rések bezárultak, a lámpások eltűntek és az emberi hangok elnémultak.

A mint vannak álmok, a miket valónak hiszünk, úgy néha a valót álomnak véljük. Roberto első zavarodottságában a szemeit dörzsölte, mintha ébredni akarna ; összeszedte gondolatait, hogy maga elé idézhesse az utolsó félóra eseményeit és kénytelen volt belátni, hogy nem gonosz álom kínozza, hanem ő csakugyan fogva van itt s nincs kilátása menekülésre. Minden mentési kísérlet hiábavaló lesz és ő valószínűleg éhhalállal fog itt elveszni.

Elborzadt, haja ég felé állt ; kétségbeesett, dühös ordítás tört ki belőle, mi rémesen visszhangzott nedves sírjában.

Elszántan szállt szembe mindig a bánya különböző veszélyeivel, a robbanásokkal, a gázkiömléssel, a lezuhanással a roskadozó lépcsőkön ; ijedtség nélkül nézett farkasszemet a bősé elemekkel, az emberek boszújával, de ez a kínszenvedés, ez a valószínűen borzasztó vég, meghaladta képzeletét. Vagyis egy pillanatig előre látta, de akkor már késő volt és nem szökhett többé a katasztrófa elől, a mit képzelete eléje varázsolt.

Lelkiereje elhagyta és átkozta gyáva ösztönét, a

mi a lassú, borzasztó halált választotta a hirtelen halál helyett.

Mert mikor a gerendákat leomlani látta, miért nem rohant inkább előre, miért zárkózott be önkényesen a sírjába?

Nem jobb lett volna-e rögtön meghalni az omladék alatt, mint hosszú órákon elszenvedni a fájdalmas haldoklást? S talán a bányászok már halottnak is tartják és nem is kísérlik meg megmentését?

Kiabálni kezdett, de senki sem felelt; figyelmesen hallgatódzott, de csak vészes hangok ütötték meg fülét. Mintha egy folyó zúgott volna végig a folyosón; a leomláson át bizonyára betódult a víz és elöntötte a folyosót. A mentési kísérletnek ezzel újabb nehézsége támadt. De ki is kísértené meg a mentést? Ki őrizett volna meg elegendő hidegvért a szükséges kísérleteket megtenni, kinél van meg az elkerülhetetlenül szükséges kitartás vissza nem ijedni a balsikertől? Oh! ha az ő helyén egyik munkása lenne és ő lehetne odakinn a mentési munkálatokat vezetni, neki lenne hite a sikerben, érezte, semmi akadály nem tenné kishitűvé. Roberto hasonlított a kórágyon sinylő orvoshoz, a ki tudja, minő gyógyszer menthetné meg, de sem írni, sem beszélni nem tud és érzi, hogy az ágyát körülálló orvosok tévesen gyógyítják.

Bambán, odaszegezve állt helyén, kezében gépileg himbálva lámpását. Homlokán, orczáin hideg verejték gyöngyözött, tagjai reszkettek. Fölakasztotta a lámpását a falra, lehajolt, hogy fölemelje óráját, a mi első erőlködésében, hogy börtönéből meneküljön, a földre esett; aztán leült egy sziklára és keresztbefont karokkal várt. Még szemei előtt lebegett az előbb látott napsugár, a rétek zöldje, az ég pompás kékje; az élet vidám képei tánczoltak szemei előtt és ő nem tudta elhinni, hogy neki meg kell halnia.

XXVIII.

Mielőtt Roberto Valduriából távozott, így szólt Selmi Máriához:

— Egyelőre itt hagyom a könyveimet; előre látom, hogy sokáig nem lesz időm olvasni és nem is tudnám, hová tegyem azokat. Ha majd tisztességes lakásom lesz, értük jövök. Az ön gondjaira bízom s kérem, nézzen néha azok után, nehogy a molyok megrágják; természetesen tetszése szerint használhatja.

— Meg fogja koronkint ezeket a barátait látogatni? — kérdezte Mária.

— Mit ért ezek alatt?

— A könyveit.

— Oh! azoknál sokkal kedvesebbeket hagyok itt és iparkodni fogok oly gyakran viszontlátni őket, a mint csak tehetem — felelte a mérnök, Mária kezét megszorítva.

De ígérete daczára Roberto mindedig nem talált időt a látogatásra. De több ízben küldötte emberei által üdvözlétét és töméntelen teendőivel mentegette elmaradását, hogy éjjel-nappal a bányában kell lennie.

— Még akkor sem szakíthatná félbe munkáját, ha mi látogatnánk el hozzája — jegyezte meg egy napon Odoardo, miután arra gondolt, hogy fölkeresi Robertot Rignanóban.

Roberto rendkívül hiányzott Odoardonak, nemcsak mert megszokta a bánya minden ügyében véleményét kikérni, de mert már egészen családjá tagjául tekintette őt.

Oh, bárcsak valóban azzá vált volna!

Mária sokkal többet szenvedett bátyjánál, de mindent elkövetett fájdalma palástolására. Mosolygó, nyugodt arczkifejezést igyekezett magára erőltetni, de ez csak félig sikerült neki és Odoardo gyakran így sohjatott föl:

— Szegény kis hugom!

— Csitt! — felelte ilyenkor Mária tiltakozó mozdulattal — nem akarom, hogy sajnálkozzál fölöttem.

De a mikor egyedül volt, gyakran sírt. Legkedvesebb foglalkozása volt Roberto könyveivel bibe-lődni. Egyenkint letörülgette azokat s ha olyan könyvakadt eléje, a melyet gyakrabban látott Arconti kezeiben, vagy együtt olvasgatott vele, lehunyt szemmel hosszasan elábrándozott az elröppent szép napokról.

Azon reggelen, mikor Rignanóban a föntebb leírt szerencsétlenség történt, szintén e kedves foglalatosságát végezte, aztán az ablakhoz közeledve, föllebbentette a függöny egyik csücskét és kitekintett a regényes tájra; nézte az ezüst szalagként kigyózó folyót, a hegyek átlátszó, ködbe burkolt csúcsait. E hegyek között feküdt Rignano és Mária gondolatai Roberto felé repültek. Hol van ő e pillanatban? Mit csinál? Vajjon gondol-e még rá? Ősz felé járt; a szőlő már érni kezdett a tőkéken. Egy évvel annak előtte hosszú sétákat tettek ez időtájt Robertoval és Arconti, a ki még nem szokott akkor a bányaélethez, dicsőítette a természet és örültségnek mondta, ha az ember a föld alá temetkezik a kénzapot belehelni, mikor a földön rózsák illatoznak és a napsugár éltet.

Azóta ő is hozzászokott a kénzaphoz...

És Mária végig gondolta az egész év eseményeit. Az öreg Gertrude meghalt és megáldva Máriát, abban reménykedett, hogy a leány Cipriano felesége

lesz. Mária azonban megvetőleg utasította vissza szerelmesét és az fájdalmas fölhevülésében gyilkos és öngyilkos lett, most pedig öreg anyja mellett pihen a temetőben. De vajjon pihen-e? Ki tudja, pihennek-e a holtak? Nem készülnek-e titokzatos erők segélyével az életben forralt boszú-tervük kivitelére? Mária ijedten borzongott össze. Úgy tetszett előtte, Cipriano kikel sírjából és halállal fenyegeti Robertot. Elbocsájtotta a függöny csücskét és elhagyta az ablakot. A konyhába sietett, hogy az ebéd készítése után lásson, mikor Odoardo siető léptei fölhangzottak a közelében.

— Csak nem ebédelni jössz — kiáltott ki Mária a konyhából — alig tíz óra még.

— Itt vagy, Mária? — felelt vissza Odoardo izgatott hangon.

— Itt vagyok... Mi bajod?

Odoardo szerette volna elhallgatni, de nem volt képes rá.

— Semmi — felelt a konyhába lépve — vagyis...

— Szent Isten! — kiáltott föl Mária, bátyja elé szaladva — halálsápadt vagy! Valami újabb szerencsétlenség történt! Minő élet! Minő élet!

— Nyugodjál meg... Valduriában semmi sem történt.

— Hol akkor! Az Isten szerelmére Odoardo, légy könnyörületes és ne hagyj a bizonytalanságban.

Csak rád kell nézni és az ember azonnal kitalálja, nagy baj van valahol... De hol? Hol?

— Figyelj rám, Marucciám — szólt Odoardo gyöngéden és megsimogatta a leány haját — Rignanóban történt valami és Roberto...

— Roberto?

— Roberto írt nekem és kéret, küldenék neki azonnal segílyt...

— Menj magad...

— Azt akarom... és azonnal indulok legügyesebb bányászaimmal.

— Siess... De mi történt tulajdonképen? Mutasd meg Roberto levelét...

— Roberto levelét?... Nem tudom, hova tettem... azt hiszem, elvesztettem...

Keresve nyult zsebeibe, de belátta, Máriát nem képes elámítani. Mária fürkészőleg nézett bátyjára.

— Odoardo — kiáltott föl hirtelen és megragadta bátyjának mindkét kezét — Odoardo, te titkolsz előttem valamit... Ha a dolog úgy lenne, mint mondd, nem lennél annyira zavart... Valami borzasztónak kellett történnie. Roberto nem írt neked, nem küldött hozzád senkit és talán ő maga... Oh, Istenem!

Odoardo még habozott, de a leány bátyja nyakába borulva esdeklőleg, rémülten dadogta:

— Mondd meg a valót. Ő meghalt?

— Nem, Mária... legalább reménylem... lehetséges, hogy sértetlen maradt...

— Sértetlen? Hogyan? De hát akkor ki küldött hozzád? Mit tudsz?

Odoardo zavaros szavakkal elmondta a történeteket. Mária megrémült, ájulás környezte és alig tudott lábán megállni. De lelkiereje legyőzte testi gyengeségét.

— Egy percnyi veszteni való időnk sincs — mondta — menjünk.

— Te is, Mária? — kiáltott föl Odoardo meglepetve. — Mit akarsz te ott tenni?

— Segíteni a mentésben — felelt a leány fölhevülve és könnyörgőleg folytatta:

— Nem akarhatod, hogy idehaza meghaljak a nyughatatlanságtól... Menjünk!

És megindult.

— Várj kissé. Szivattyút viszünk magunkkal, idő kell, míg azt előállítják... és mit mondanak majd az emberek, hogy te, leány létedre...

— Azt fogják mondani, hogy miután egy embert a halálból kell kimenteni, én sem maradhatam tétlenül.

— Mária! Mária! Mennyire szeretted őt!

— Igen... szeretem — zokogott a leány, Odoardo vállára hajtva fejét. — De ha nem is szeretném, a segítségére sietnék.

Félig már meggyőzve, Selmi még egy utolsó megjegyzést kockáztatott:

— Gondold meg a dolgot, Mária... Én remélem, meg fogjuk menteni őt, ha azonban későn érkeznenk, elég erős lennél a csapást elviselni?

— Erős leszek, Odoardo! Te tudod, hogy erős vagyok és mindenre képes, kivéve a tétlen várakozásra itthon...

— Ha minden áron akarod, nem bánom, menjünk — felelte Odoardo, hugát homlokon csókolva.

Rövid idő múlva Odoardo és Mária tizenkét erőteljes, értelmes, ügyes bányász kíséretében elhagyták Valduriát.

Valamennyi bányász Rignanóba akart volna sietni, mert Arcontit mindnyájan tisztelték, szerették és a szerencsétlenség híre mindenkit megdöbentett. Távozás közben minden oldalról hallotta Mária kiáltozni: — Mentsék meg őt... mentsék meg! — és az emberek megrémült arczzal néztek a kis csapat után. Senki sem csodálkozott, hogy Mária elkísérte a bátyját és senki sem gondolta, hogy a leány jelenléte zavarni fogja a mentőket. Tudták, minő bátor szív ver abban a törékeny testben. Tudták azt is, hogy szereti Robertót, mert a szerelmet épen olyan nehéz titkolni, mint színlelni!

Az út, a mi Valduriából Rignanóba vezetett, meredek és kövecses volt és rendesen nem közle-

kedtek azon kocsin, bár az ásványt ökrös vagy öszvéres szekereken szállították arra. Selmi mérnök és huga az öszvérekre ültek föl; a bányászok egyrésze gyalog ment utánuk, néhányan fölültek a szivattyut szállító szekérre.

Csendesen, nagy elővigyázattal haladtak előre a meredek, göröngyös úton. Az útszélen itt-ott föl-tűnt egy bányászlak és annak lakói mind szomorodott szívvel vettek részt a rignanói szerencsétlenségben, a mi holnap már talán őket is fenyegeti.

Az asszonyok kijöttek a ház elé, kidugták fejüket az ablakon vagy a rusztikus falépcsőről nézték a menetet, áldásukat és buzdító szavakat kiáltva a szerencsés sikerért a menet után. A gyermekek tágra nyílt szemmel bámultak Máriára, de a leány idegesen ránczigálva az öszvér kantárszárát, ez alkalommal nem mosolygott rájuk.

Lent a lapályon, távol a bányától, az emberek nyugodtan, vigan foglalatoskodtak tovább. A visszhang fölhozta a hegyek közé az aratók énekét, a pásztorok hívó hangját, a mint az elszéledő nyájat terelték és fölhangzott a nyájak kolompja is.

Az út mindig meredekebben ment hegynek föl-felé és fényes fehér napsugárban fürdött. Mária szemei elkápráztak... majd megfult a napfényben és Roberto?...

XXIX.

A nyugalom, a mi Roberto lelkét az első fájdalmas, dühös kitörés után megszállta, csak pár perczig tartott. Újra fölállt és heves léptekben járt föl s alá börtönében, remélve, hogy talán mégis csak valami gonosz álom üzi vele játékát. Közeledett a lámpáshoz és óráját nézte. Az óra megállt esés közben és a mutató 7 óra 35 percet jelzett, vagyis a katasztrófa bekövetkezésének idejét. Robertót rossz sejtelem kínoztá, mintha valaki azt sugta volna neki: 7 óra 35 perczkor az idő megállt számodra és elkezdődött az örökkévalóság.

Ez iszonyú, borzasztó volt!

Bármint figyelt is, semmi nesz sem hatott hozzája, a víz sem zúgott többé, valószínűleg betöltötte már az egész folyosót és most lassankint beszivárgott tömlöczébe.

Borzadályában Roberto minden percet egy örökkévalóságnak vélt; néha azt hitte, napok óta van már odabent, csak az égő lámpa győzte meg az ellenkezőről. A lámpa még égett, világánál Roberto lerajzolódni látta árnyát a komor falakon és megszámolhatta a sziklák ereit, beláthatott a bányászok által vájt üregekbe. De lassan-lassan a lámpa pislogni kezdett, mindig gyöngébben égett s végre kialudt. Néhány másodpercig az izzó kanócz még

vöröses fényt terjesztett, aztán az is kialudt és a szegény fogoly mély sötétségben maradt. Újabb kétely kezdte gyötörni. Vajjon csakugyan a lámpa vagy az ő szemevilága aludt ki? A zsebében egy csomó gyufa volt; megpróbálta azokat egyenként de a nagy nedvesség folytán, a mi ruháit átjárta nem sikerült egyet sem meggyújtani.

De minden kísérletnél kékes sávot hagyott a gyufadobozon a kén.

Roberto meggyőződött, hogy lát még.

De mit használ az neki, mikor soha többé nem fogja látni a napvilágot? Hiába tűndökölnék a vaknak a csillagok az égen és a kit örök sötétség környez, annak mit sem használ a szemevilága.

Behuzódott egy sarokba, aludni próbált, nem akart gondolkozni, meg akarta magában ölni az életkedvet, mielőtt a halál érte jön.

Fizikailag nem nagyon szenvedett; a feje nehéz volt, a gyomra émelygett, de semmi élesebb fájdalom nem kínoztta. Oh! bár aludni tudott volna! Ha így lepné meg a halál!

Azt mondják, a keleti népek könnyen beletalálják magukat a halál gondolatába és mozdulatlanul, félelem nélkül néznek elébe. De bármint igyekezett is Roberto gondolatait megállítani, észlelő képességét megsemmisíteni, az csak annál jobban kiélekedett. Semmi sem kötötte le többé figyelmét a

külvilágban és így minden érzése önmagára összpontosult, számlálta szívének minden dobbanását...

A halál komoly gondolatai lepték el agyát.

Hamlet «To be, or not to be» mondása csengett a fülében. Elérkezett tehát ő is a határra, a mit senkisémet lép át kétszer?

Megtalálja a lét rejtélyének megoldását, a min annyi érdemes tudós törte már a fejét és a mi a halál pillanatában föltárul a legeggyűbb előtt? Még néhány óra... és mindennek vége lesz... vagy minden újból kezdődik.

Arconti Roberto hazájának és századának gyermeke volt. A vallási kérdések sohasem bántották, bár sokkal fenköltebb lelkű volt, semhogy közönyösségét a hit iránt fitogtassa.

Ő jobban hitt a tudományban, mint a vallási dogmákban... S mégis ez a tudomány nem volt képes őt sem megnyugtatni, sem betölteni, nem magyarázott meg neki mindent.

Roberto bizonyos ürt érzett a lelkében és kénytelen volt magának bevallani, hogy a tudomány nem elegendő és nem lehet mindenkié; a gyengéknek, a tudatlanoknak nem nyújt vigaszt és a világi igazságtalanságokért nem ad kárpótlást. És életének e válságos perczében szívét újra megszállta a hit és ő hitt Istenben, hitt a jövő életben.

De nyugodt lélekkel nézett a percz elé, mikor a legfőbb Itélőszék előtt fog állani.

Életében sohasem akart rosszat tenni, szerette embertársait és jó volt hozzájuk.

S nem-e a felebaráti szeretetet hirdeti elsőbben is minden hitvallás? Roberto érezte, hogy nem volna oka félni a haláltól, ha nem szeretné az életet.

De szerette. Gyűlölni vélte és mennyire csalatkozott. Szerette az életet, mert fiatal volt, mert vére forrón keringett ereiben, mert testileg, szellemileg ép volt, mert minden csalódása mellett a jövő nem vesztette el vonzóerejét előtte.

Ujabb kétségbeesési roham szállta meg. Ordított és figyelt. De semmi, semmi neszt nem hallott.

Az időt illetőleg már minden tájékozási képességét elvesztette; tudta, hogy a lámpa 2—3 óra hosszáig képes égni, de mennyi idő mult el, mióta az kialudt? Lehet, hogy senkisémm törődik vele és meg sem kísérlették a mentést? Oh! ha Selmi Odoardo itt lett volna! De Selmi nincs itt; idegen emberek veszik őt körül.

Szeretteire gondolt; az anyjára, ki minden felületessége mellett most halálos kínokat állna ki, az anyjára, a kit ha nem is nyomorban, de az ő követeléseit tekintve szükségben hagy hátra és a mi a legrosszabb ránézve, tanácstalanul marad, senkisémm fogja őt vezetni. Szegény asszony! Néhány hét

előtt még fiatalon, erőteljesen, reményekkel teli látta őt! Minő borzasztó csapás fogja szétzúzni illuzióit, fiatalságát, életkedvét!

És Lucilla? Már nem kedvese, nem vőlegénye a leánynak, de eltörülheti ez a körülmény a multat? Ha majd Lucilla hallani fogja: «Roberto meghalt!» minő emlékek fognak ébredni a szívében!... De még fiatal, alig tizenhatsz éves, szép, boldog, körül van rajongva, könnyen fog feledni!

Más leányarcz merült most föl hirtelen Roberto emlékében és szemei megteltek könnyekkel. Képzete földézett előtte egy olyan fájdalmat, a mi nem kisebb anyjának fájdalmánál, de sokkal mélyebb. Nem keres és talál vigaszt, de kihat az egész életre. Nem... senki, de senki sem szerette őt úgy, mint Mária! És meg kell halnia a nélkül, hogy elbucsuznék tőle, egy kézszorítás nélkül; meg sem mondhatja neki, hogy ha nem is volt képes szerelmét viszonzni, annyira gyöngéden, mélyen, igazán szerette őt, hogy valóban nem is tudja, minő különbség van ez érzés és a szerelem között! Oh, ha szabadulni tudna innen!

Mégegyszer fölemelkedett és botorkálni kezdett a sötétben. De nehezen mozgott, talán mert a beszivárgott víz folytán a talaj lágy és tapadó lett, talán mert a lábai elerőtlenedtek. Teste jéghideg volt, csak a feje égett, mint a tűz. Az éhség már

kínoztá, de még inkább a szomjúság. Nem birta oltani, nem birta fölfogni a vízcseppeket, a mik hosszú időközönként lecsepegtek a boltozatról és összevegyültek a sűrű, undorító sárral, a miben gázolt. Most minden perczen újabb rohamai voltak, heves idegrohamok, a mik arra ösztönözték, hogy valamit szétmarczangoljon a fogaival. A zsebkendőjét rágta és vigyázatlanságból a kezébe harapott. Ijedten rántotta vissza kezét, mert érezte, ha csak egy csepp vér kicsordulna, erőf venne rajta az ember-evők irtó ösztöne és nem tudna azon uralkodni. Most már az agyában is iszonyú zavar támadt; az esze eltévelyedett; kétségbeesett ordítások törtek ki melléből, inkább hasonlóak a fenevadak ordítózáshoz, mint az emberi hangokhoz. Zavaros gondolatai közben azonban fölmerült egy homályos eszme, kétségbeesett lelkét megszállta a vigasz, hogy csak ő tőle függ szenvedéseinek véget vetni. Nem szenvedett már eleget?

Megragadta revolverét, melyet mindig magával hordott és a halántékához illesztette. Az aczélcső hidege jól esett égő homlokának, megkönnyebbült és néhány perczig így maradt addig is, míg minden fájdalmától megszabadítja ez aczélcső.

Épen el akarta sütni fegyverét, mikor valami távoli halk moraj vontá magára figyelmét. Lehet, hogy csak érzéki csalódás volt, a haldoklást megelőző

hallucinációk egyike. Talán újabb földomlás, vagy a víz tört magának utat másfelől?

Arconti figyelt, igyekezett megnyugodni, összeszedte utolsó erejét és gondolatait. A moraj egyre folytatódott, de Roberto azért nem tudta magának megmagyarázni, mi az. Csak azt tudta, nem a víz idézi elő és mintha különböző zajból lenne összeállítva. A szegény élve eltemetett, a ki már járni sem birt, négykézláb vonszolta magát arrafelé, a honnan a zaj jött és a földre tapasztva fülét, visszafojtott lélegzettel, mozdulatlanul figyelt; egyik kezét a szívére szorította, mert úgy érezte, hogy kiugrik. Ebben a helyzetben a moraj tisztábban kivehető volt, néha közeledett, majd távozott, megremegtetve a talajt. Roberto még nem tudta e zajt kimagyarázni magának, de már nem kételkedett, hogy a megmentésén fáradoznak.

A remény új erőt öntött beléje, félig fölemelkedett és könyökeire támaszkodva, a milyen erősen csak tudott, segítségért kiáltott. Aztán kimerülve rogyott vissza. Néhány pillanatnyi ijesztő, mély csend állott be, mialatt Robertónak úgy tetszett, hogy álmodik; de a csönd nem sokáig tartott és a zaj újra kitört s most zavaros emberi hangoknak ismerte azt föl Roberto. Meghallották volna segítségkiáltásait és felelet lenne ez? Sejtik már, hogy nem egy hullát, de élő embert fognak találni? Élő em-

bert? Nem rejlik e szóban, gondolatban keserű gúny? Biztos-e abban, hogy élni fog még, mikorra megmentői rátalálnak?

A szabadulás reményének örömét mély csüggedés váltotta föl. Mit használ a hajótöröttnek, ha látja a partot és azt elérni nem tudja? A nagy erőmegfeszítés, a mit örömteljes fölhevülésében Roberto kifejtett, végkép kimerítette őt. Rövid időre megszűnt szenvedései fokozott erővel tértek vissza; zavaros agyának tiszta pillanata megszűnt és ő vissza esve előbbeni kábultságába, élettelenül terült el a földön; feje elsüppedt a sűrű, agyagos sárban. Már nem tudott gondolkozni, fájdalmas kábultságában mindinkább elvesztette öntudatát. Érezte, hogy valaki iszonyúan szenved, de nem tudta volna megmondani: ki az; valaki nehezen, hörögve lélegzett, de nem értette, kicsoda lehet. Visszaemlékezett valami nagy szerencsétlenségre, egy összeomlott folyosóra, valaki a földomlás alatt maradt...

Rövid ideig a sötét börtönt megvilágította egy lámpás, aztán az is kialudt; valaki éhezett... Eszébe jutott a megragadott és aztán eldobott revolver, a siri csöndet megtörő lávoli moraj, a pillanatnyi remény a szabaduláshoz... Mi történt azóta? Miért aludt ki ez a remény? A zaj nem szűnt meg, koronkint fölrázta őt kábultságából, de

annak jelentőségét nem fogta fel többé. Egy belső hang egyre azt sugta neki : már késő, már késő !

Már két nap óta folytatták lázasan a mentés munkálatait. Eleintén kissé vaktában dolgoztak, de mióta Selmi Odoardo állt az élére, nagyobb eréllyel és értelemmel haladtak előre. Ama gondolat, hogy barátját kínos haláltól menti meg, vagy legalább hulláját megtalálja, megélesítette Odoardo értelmességét, megszázsorozta erejét és bátorságát. Mária egy perczig sem távozott mellőle. A bányászokkal elvegyülve, feltúrt szoknyával egész térdig gázolt a vízben, szerelmén és azonkívül, a mit kötelességének nevezett, mindent elfeledett és a gyöngye testalkatú leányka a vállalat minden veszélyét és fáradsalmát megosztotta.

Érezte, hogy nem élné túl a balsikert.

De nem panaszkodott, hasztalan beszéddel nem gyengítette a többiek tetterejét. Jelenléte és erélye a legjobb buzdításul szolgált.

Ki fáradt volna el, miután Mária nem dűlt ki, ki esett volna kétségbe, miután a leány remélt? A buzgalom különben senkinél sem hiányzott. A gyarló emberi természetről el kell ösmernünk, hogy vannak perczek, mikor a legszűkkeblűbb emberben is megmozdul az önfeláldozás, önzetlenség, lemondás !

Kétféle nehézséget kellett legyőzniök.

Előbb az elöntött folyosót kellett kiszivattyúzni, aztán a néhány méterig terjedő földomlason keresztül kellett utat vájni.

Több izben már azt hitték, jó uton haladnak, aztán újra elülről kellett kezdeni a dolgot.

Az egy oldalról kiszivattyúzott víz másfelől tért vissza és mikor végre elég alacsony volt, hogy előre haladni lehetett benne, két izben újabb földomlás valamennyiüket eltemetéssel fenyegette.

Vissza kellett vonulniok és újból kezdeni a munkálatokat.

Ebben a pillanatban hangzott föl Roberto segélykiáltása a földrétegen át, a mi őt mentőitől elválasztotta.

Uj erélyt, reményt öntött ez az emberekbe. Most már nem kételkedtek a sikerben és lelkesedve kiáltottak vissza Robertsonak.

— Tudtam, hogy megmentjük őt — mondta Mária, alig lévén képes mély fölindulását uralni.

Megfeszített erővel folytatva a munkálatokat, mégis csak lassan haladtak előre; a sűrű levegőben csak homályosan világítottak a lámpások.

De a cél már közel volt. Már csak két, három méternyi földet kellett átfurni; Selmi Odoardo mérsékelte a bányászok buzgalmát, nehogy elharmarkodásuk által veszélyeztessék a sikert. Ez az improvizált folyosó igazi csudának tetszett előtte

és félt, hogy egy leheletre összeomlik. Nem lehetett áztatni magát, mert ez a folyosó csak napokig, órákig tarthatott. De mit tesz az? Csak addig tartson, míg Robertot kimentik.

Ujabb aggály kínozza most a mentőket. Miért nem kiált többé Roberto segélyért? Miért nem felel ismételt hívásaikra? Ha az a kiáltás utolsó szava lett volna?

Mária kiolvasta az emberek szemeiből ezt a rettenetes félelmet, a mit senki sem mert szavakkal kifejezni. De a leány azért nem vesztette el hitét. Kimerült lesz — vigasztalta magát — hiszen én is az vagyok.

A fáradság kezdte legyőzni őt. Az előbb már két izben leült egy földgöröngyre, feje lehanyatlott, pillái lezárultak.

Most azonban nagyon is éber volt. Elérkezett a döntő pillanat, még néhány kapavágás és minden kétely megszűnik. E várakozás kínos perczei valamennyiük szívverését meglassították.

Odoardo igyekezett hugát eltávolítani; de a leány melléje simult és suttogá: Ha távoznom kellene, belehalnék.

A hangja gyenge volt, mint a lehellet.

Ő maga is észrevette és megjegyezte:

— Az ő hangja is bizonyára ilyen, azért nem felel.

Szemei mereven néztek egy pontra, tetőtől talpig reszketett.

— Ime — kiáltott föl a két bányász, a ki a földet elhányta, míg a többiek a boltozatot erősítették.

Kis ür nyílt meg, de nem elegendő, hogy egy ember átfért volna rajta.

— Roberto, Roberto! — kiáltott Selmi előre nyomulva.

Semmi felelet, sem nyögés, sem mozgás.

Rossz előérzetek befolyása alatt csendben folytatták a munkát.

Mikor az ür kellőleg nagy lett, Odoardo közeledett és a lámpással igyekezett a sötét melléküregét megvilágítani. De annak csak kis részét világította meg a lámpás és semmi sem volt kivethető.

Most még jobban kiásták az ürt s végre beléphetett azon át Selmi és néhány bányász. Sártól bekenve, halálsápadt, beesett arczczal, felborzolt hajjal, inkább hullához mint élő emberhez hasonlóan, feküdt hanyatt Roberto.

Melléje térdelve, Selmi Odoardo hiába keresett Roberto arczában életjelt.

Egy kéz érintette könnyedén Odoardo vállát. Mária volt, senki sem merte őt belépésében meggátolni.

— Engedd, hogy én tegyek kísérletet — mondta szeliden.

Lehajolt Robertohoz és szívére tapasztotta fülét. A bányászok körülöttük gyülekeztek; lámpásaik fantasztikusan világították meg ezt a megható jelenetet.

Valaki suttogá: Meghalt!

Vadul emelte fel Mária a fejét.

— Nem halt meg! — szólt — a szíve ver még; megmentjük őt.

XXX.

Néhány óra múlva Arconti Roberto már túl volt a veszélyen; fiatalsága és erőteljes természete győztek.

Mária az ágya mellett ült, sápadt arcza túlvilági boldogságtól ragyogott, mialatt nagy elővigyázattal nyújtott Robertónak ételt s italt, nehogy a háromnapi böjtöléstől elgyengült gyomrot megerőltesse. S miként a táplálékot, úgy a világosságot is csak mértékletesen engedte a betegszobába.

Egyideig Roberto csak homályos agygyal észlelte erejének visszatértét. Gondolatai egy pontnál összezavarodtak. Visszaemlékezett első rémületére, mikor bezárva látta magát egy sírfélébe; visszaemlékezett kinszenvedésének első részére, a külön-

bőző kínokra; a többire csak zavarosan emlékezett vissza. Hogyan mentették meg, ki fektette ebbe az ágyba, nem tudta; s nem tudta azt sem, miként került Mária az ágya mellé, hogyan jelenhetett meg az előbb egy perczre Selmi Odoardo alakja a küszöbön. Mária nem akart a kérdéseire felelni; azt mondta, ez nem sietős, később majd kielégíti kíváncsiságát, egyelőre a fődolog, hogy nyugodtan feküdjék és pihenjen.

Lassan-lassan azonban úgy járt Roberto, mint az a völgyben, a ki megjelenni látja a napsugárt a ködborított hegycsúcson.

Előbb mitsem látott, mert a köd az egész hegyet eltakarta; de a köd egy ponton szétfoszlik, itt egy facsoport, amott fehér házikó lesz látható, följebb egy hó-sáv, níg lassan a köd egészen eloszlik és a kék ég háttéréből tisztán bontakoznak ki a hegynek körvonalai.

A mi zavaros, homályos volt Roberto agyában, lassan-lassan kitisztult és a visszatérő emlékezőtehetség helyes formát tudott adni neki. Most már tudta, miért vannak mellette Odoardo és Mária, tudta, hogy megmenekülését nekik köszönheti.

Mikor ezzel tisztában volt, hevesen megragadta Mária kezét és megcsókolta; s mivel a leány meglepetésében, izgatottságában vissza akarta vonni kezét, Roberto gyenge hangon így szólt: Ha nem

hagyja nekem a kezét, megszegem parancsát és beszélni fogok.

Mária nem ellenkezett többé.

Ebben a kézszorításban annyi vigasz rejtett kiállott szenvedéseieért és azért, a mit a jövőben szenvedni fog. Nemcsak Roberto miatt, végette is jobb volt, ha a fiatal ember hallgat. Mert szavai, bárminő szeretetteljesek lennének is, a valót idéznék elő... és ő álmodott. Olyan édes volt álmodni.

Ha azonban e perczen Roberto szívébe látott volna, nem féli a valót, mert az még ezerszer szebb volt álmainál. Nem meddő szájalmat, közönséges hálát érzett Roberto, de mély bámulatot a nő iránt, a ki egyszerű, keresetlen lényével annyi erényt és hősiességet egyesített; lelkifurdalást érzett, hogy ezt csak most veszi észre és égett a vágytól, hibáját mielőbb jóvátenni. Nem értette, miként helyezhette Mária elé Lucillát, miként gyakorolhatott rája ez a felületes leány akkora hatalmat, hogy nem birta őt szívéből száműzni még a lemondó levél után sem! De a bálvány már szét volt zúzva, a szerelmi láncz, mi hozzá fűzte, végre kettészakadt. Lucilla szépsége, testi előnyei hidegen hagyták, mint valami szobor, a melynek nincs lelke, ha nem öntjük beléje a miénket. Nagyon sok függ attól, minő szemekkel nézünk valamit, mikor ítéletünket hozzuk.

Arconti Roberto szabadon kezdte meg újra az életet és a szabadsága annyival drágább volt neki, mert jó hasznát tudta venni. És kinek ajánlaná ő azt, ha nem a hűséges leánykának, ki mély, diszkrét szerelmével, az első nap óta, hogy Valduriába érkezett, örködött fölötte? És Roberto azt hitte, nem szereti őt, mert a mit iránta érzett, nem volt pusztító láng, az érzések fölhevülése, a mi lángra gyújtotta őt Lucilla iránt.

De csalódott. A szerelem különböző alakot ölt és a leghevesebb nem mindig a legigazibb. A legviharosabb tengerek nem a legmélyebbek.

S mialatt Roberto kezében tartotta Mária kezét és arczába nézett a leánykának, a ki lesütötte szemét, mert félt, hogy álma elröppen, a leggyöngédebb, legbensőbb szerelem fakadt Roberto szívében Mária iránt.

Napsugár suhant a szobába és megaranyozta a padmalyt. Mária megmozdult és föl akart kelni.

— Hova megy? — kérdezte Roberto.

— Bezárom jobban az ablaktáblákat.

— Ne tegye — felelte Roberto felülve ágyában — nincs szükség rá ... Már nem vagyok olyan gyöngé... Nézhetem a napot... és higgye el, beszélhetek is. Maradjon itt. Valamit mondani szeretnék önnek.

— Nekem? — suttogá Mária a fölindulástól remegő hangon.

E perczben az ajtó megnyílt és Odoardo lépett a szobába.

— Brávó! — kiáltotta, mikor Robertot az ágyban felülve látta. — Ez már tetszik nekem. És mosolyogva tette hozzá: a doktorod megengedte?

— Csitt! ne lármázz úgy — intette őt Mária.

— Lám, lám kis doktor! Az olyan vidéken, a hol nincs orvos, az asszonyok kontárkodnak, és az én hugocskám...

— Odoardo — vágott Selmi szavába Roberto — a hugod még nem magyarázta meg nekem, hogyan kerültök ti ide és miként járultatok hozzá megmentésemhez. De azért elképzelem... Jer közelebb Odoardo... hadd csókoljalak meg, ez a csók mondjon neked köszönetet. S most — folytatá — beszéljünk egyébről...

— Várj kissé — felelt Odoardo — a levélhordó e perczben e két levelet hozta számodra.

Roberto átvette és a címiratokat nézte. Az első, a mi szeme elé akadt, az anyjától volt.

— Szegény mama! — mondta — azt hiszem, holnap írhatok neki. Remélem, addig mit sem fog megtudni... Nem merek sürgönyözni, nehogy megijeszszem...

Félretette a levelet és a másikat kezdte vizsgálni. De alig vetett egy szempillantást a címíratra, hal-
kan fölsikoltott.

— Mi az? — kiáltották Odoardo és Mária ijedten.

— Semmi — felelte Roberto hirtelen összeszedve magát. — Vagyis inkább már elmúlt. — S komoly hangon, mint a hogy fontos dologhoz illik, folytatta:

— Mielőtt ezt a levelet feltörném, kérlek, feleljek egy kérdésemre. Szólj, Odoardo, oda ígéred nekem Mária kezét és ön, Mária, akar a feleségem lenni?

— Hogy odaigérem-e Mária kezét? — kiáltott magán kívül az örömtől Odoardo — Még kérdezheted? És kérdezhetsz ilyesmit Máriától? Nem tudod, mennyire szeret?

— Csak egyet tudok — felelte Roberto szomorúan — hogy Mária mindeddig nem felelt nekem.

Mária kezeibe temetve arczát, csendesen sirt.

— Mária, Mária! — kiáltott föl megdöbbenve Odoardo. — Miért hallgatsz? Annyira szeretted őt! Már nem szeretnéd?

— Hogy szeretem-e? — szólt a leány összekulcsolt kezekkel, könnyes arczát a férfiak felé fordítva. — Hogy szeretem-e? Ki szerethetné őt annyira, mint én? Nem boldogság... a földi paradicsom lenne, ha felesége lehetnék.

— Akkor tehát? — vágott közbe Roberto, türelmetlenül lesve a leányka ajkairól a szót.

— De ő csak száanalomból venne engem nőül — folytatta a leány bátyja felé fordulva — ő mást szeret.

— Hogy mondhatasz ilyet? — kiáltott Roberto. — Hiszen jól tudod, Mária (lásd, már is tegezlek), hogy ama leány s köztem mindennek vége örökre.

Mária fölállt és Odoardo nyaka körül fonta karjait.

— Igen — szólt — ő írt annak a leánynak, visszatda a szabadságát és visszavette a magáét, de egy levél a leánytól mindent megváltoztathat. Az a levél itt van, e perczben érkezett és Roberto le akarja magát kötni, mielőtt a levelet fölbontaná, mert fél, később már nem lenne elég ereje ahhoz.

— Habozásodnak ez az oka tehát? — kiáltott föl Roberto a levelet megragadva — mialatt Odoardo nagyon érthetetlennek találta huga szavait és magában dünnyögte:

— Szándékosan kínozza magát... honnan tudhatná a hugom, kitől jó e levél?

— Máriának igaza van — folytatta Arconti — e levelet Lucilla írta... Mióta itt vagyok, első izben ir nekem, mert eddig csak az anyám leveleibe írt számomra pár sort. Nem tudhatom, mit ir nekem és nem képzeltem, hogy félremagyarázod Mária, hogy mielőtt e levelet elolvasom, tettem neked házassági ajánlatot. Nem azért tettem, hogy a vissza-

vonulás útját elzárjam magam előtt, hogy vértézve legyek gyöngeségem ellen; csak ki akartam mutatni, mennyire független az én elhatározásom a mások akaratától. Nem daczból házasodom meg, nem azért, mert az, a kit egykor szerettem, nem lehet többé a feleségem ... És te azt hiszed, Lucilla azért ír nekem, hogy bocsánatot kérjen meggondolatlan viseletéért? Meglásd egészen másról lesz szó ... De bármit is tartalmazzon e levél, az én elhatározásomon nem változtat. Ezentúl csak téged szeretlek, téged egyedül, csak téged akarlak feleségemül, élettársamul ... Még most sem vagy megelégedve?

— Oh, bátyám, ha ő megcsalna, ha később megbánná tettét, belehalnék — dadogta Mária anélkül, hogy fejét Odoardo válláról fölemelné.

— Nem értelek — szólt Selmi — Roberto már nem beszélhet világosabban ... Miért akarna megcsalni? Miért bánná meg elhatározását? Inkább örülhet, hogy megszabadult attól a kaczér leánytól.

— Odoardo! — kiáltott föl Mária szemrehányóan.

— Ej, hadd mondjam el én is kissé a véleményemet. Signorina Lucilla keczér jószág és nem irigylem azt, a ki elveszi.

— Ne kívánjunk rosszat senkinek — szólt Roberto, a ki ezalatt fölbontotta és átfutotta a levelet. — Lucilla a szakítás minden lehetőségét reám

hárítja és tudatja velem eljegyzését Moschi marchesinóval.

Ha valaki e perczben Arconti mérnök szívébe lát, ott talán némi keserűséget észlel, mert senki sem ment a hiúságtól és ha szakítani is akarunk valakivel, fáj nekünk, ha könnyű szívvel mondanak le rólunk.

De Roberto kijelentése Mária utolsó kételyeit is eloszlatta. Kibontakozott bátyja karjaiból, leborult Roberto ágya elé és kifejezően, végtelen szeretettel függesztve szemeit az ifjúra, leírhatatlan hangon mondta neki:

— Most már boldog vagyok. Most már a tied vagyok!

Roberto lehajolt hozzája és mindkét karjával átfogta a leány nyakát.

— Megmentőm! Angyalom! mennyire szeretlek!

— Hála Istennek! — kiáltott föl Odoardo.

— Ha boldog házasság létezik, úgy a tietek az lesz. Mert hidd el Roberto, Máriához hasonló leányt hiába keresnél, ha a félvilágot is bejáród.

— Tudom... tudom...

— Minő ostobaságokat beszélsz, Odoardo!

— Most még nagyobbbat fogok mondani. Ropant sajnálom, hogy a bátyád vagyok...

— De ilyet...

— Különben azonnal feleségül vennék.

— Te bolond!

— S most miután, megértettük egymást — kezdte Roberto — beszéljétek el nekem, miként értesültek balesetemről és hogyan tudátok az élve eltemetettet kimenteni?

— A visszaemlékezésre is összeborzongok — felelte Mária — beszélj te, Odoardo.

Selmi elmondta a mentés történetét, a mit a szíves olvasó már tud.

XXXI.

Még mielőtt két hónap letelt, Roberto és Mária egybekeltek Valduriában. Signora Federica nem volt jelen.

Mikor ama levelére, melyben megtört szívvvel jelentette Lucilla eljegyzését a merchesinóval, Roberto azzal felelt, hogy saját eljegyzését tudatta Selmi Máriával, Arcontiné végtelen dühbe jött. Még az sem volt képes lecsillapítani, mikor értesült, minő veszélyben forgott Roberto és életét részben Máriának köszönheti.

Signora Federica úgy vélte, Mária szándékosan csalta Robertot a veszélybe, csakhogy kimenthesse. Haragos, értelmetlen levelet írt a fiának, telve megvetéssel Mária iránt és erősen hangoztatva abbéli

félelmét, hogy Roberto mint házas ember nem adhat neki annyi havipénzt, mint eddig.

Roberto nem mutatta meg ezt a levelet Máriának, de sietett anyját megnyugtadni, hogy sorsán az ő házassága mitsem fog változtatni. Most még kevéssel beérik Máriával és ha idővel többre lesz szükségük, remélhetőleg jövedelme is emelkedni fog. Azonfelül Mária nevében is szívesen meghívta az anyját, jöjjön hozzájuk lakni, ha kedve tartja.

Roberto tudta, hogy anyja e meghívást nem fogadja el és nem is örült volna az ellenkezőjén, de e szívélyes meghívás és még több szeretetteljes levél a fiától megnyugtatta Arcontinét és ha még nem is békült meg annyira, hogy a lakodalomban részt vegyen, nászajándéku értékes, de Máriának egész fölösleges apróságokat küldött.

A nászlakomát a valduriai vendéglőben tartották meg. A helység notabilitásai és a valduriai és rignanói bányák hivatalnokai is mind hivatalosak voltak.

A sok felköszöntőre végre Roberto is köszönőleg emelt poharat és szép toasztját körülbelül így végezte :

— Érdemül tudják be nekem, mert a jólétben születve, bele tudtam szokni a fáradtságos, nélkülözésekkel teli életbe. Az igaz, néhány év előtt nem hittem volna, hogy egy bányában fogom végezni

napjaimat. Gazdag, elegáns voltam és szerettem az élvezeteket. Szívemben azonban mindig visszhangzott atyám mondása:

«Az életnek csak a küzdelem ad értéket».

Apám önmaga küzdte föl magát és jó példával járt előttem, azért előbb-utóbb bele kellett volna vegyülnöm nekem is a küzdelembe. A sors csapásai hamarabb kényszerítettek arra, mint gondoltam volna. Nem panaszkodom. Szembeszállni az elemekkel, azokat kihasználni, megfékezni, épen annyi nehézséget igényel, mint spekulációkba bocsátkozni, vagy a politika terén próbálni szerencsét. És a jellem e mellett romlatlanabb marad, a győzelem nem kerül lelkifurdalásba, a legyőztetés nem szégyen. Én tehát boldog vagyok, hogy veletek harcolhatok az elemek ellen és szembeszállhatok a mindennapi veszéllyel. A dicsőséggel nem törődöm, csak azt óhajtom, hogy ebben a völgyben, ezek között a hegyek között, melyeknek mélyében mi kutatunk, egy napon, ha már nem leszek és megemlékeznek rólam, azt mondják: «Bátor, tevékeny és becsületes volt, a munka és kötelesség hitvallására saját példájával tanította meg az embereket».

Óriási tapsviharral fogadták a mérnök szavait. Mária azonban, miután Roberto leült, a fülébe sugta: «Te rossz! az életnek tehát csak a küzdelem ad értéket?»

Roberto mosolygott: — Nem, Mária, a szerelem is szép... Akarod, hogy hangosan ismételjem?

— Oh! nem. Elég, ha te gondolod.

Máriának soha sem volt oka kételkedni Roberto utóbbi szavaiban. A fiatalok nagyon boldogan élnek egy csinos házban, a mi egy magasabb dombra épülve pompás kilátást nyújt a halmos táj fölött. Ellátni onnan a völgyekbe, azokon túl a lapályra s ha az idő tiszta, egészen az Adriai-tengerig, hol látcső segítségével kivehetők a nagy hajók vitorláí és a kémények füstje. Nyugat felé az Appeninek komoly, magas hegyei merednek.

A bányász élete mindig veszélylyel jár. Az elemek sokszor háborognak, a bányász ember nyers és heves, gyorsan hevül, könnyen sért. De Arconti mérnök nyugodt értelmiségével, kitűnő modorával tudja uralni az elemeket és az embereket. Mária Rignanóban is az, a mi Valduriában volt: a szegények, szenvedők védangyala. Szavával megfékezi a szenvedélyeket, mosolyával balzsamot önt a sebekre.

Ha egyedül van, neki is megvannak szomorú perczei; szomorú emlékek, rossz sejtelmek kínozzák. De ha Roberto megérkezik, minden feledve van s ha együtt ülnek kedélyes, csinnal berendezett lakosztályukban, egy királynővel sem cserélne. Mialatt ő kézimunkával babrál, a férje előolvas neki és az idő hihetetlenül gyorsan repül.

— Pedig ezek nem a küzdelem órái — jegyzi meg ilyenkor gyakran hamiskásan Mária.

— Ezek a nyugalom órái — felelte Roberto. — Azt hiszed, élveznénk annyira e perczeket, ha napközben ki nem fáradtunk volna?

— Persze... neked mindig igazad van — mondja Mária mosolyogva és halkan kérdi:

— És ő is bányász legyen?

Ki az az ő? Ő egy titokzatos egyéniség, a kiről nagyon sokat beszélnek egy idő óta. Utas, kinek érkezését várva várják és kit Marianónak fognak hívni. Ha azonban leány érkezne? Ej! akkor Mária lesz a neve és a kis Marianóra tovább várnak.

— Nem okvetlenül szükséges, hogy ő is bányász legyen — feleli komolyan Roberto — de úgy neveljük, hogy ne féljen az élet küzdelmeitől.

— Ő is küzdjön?

— Ő is.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincs István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

A XI. kötet tartalma :

Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia.

Irta *Nagy János*.

Mindeme könyvek megrendelhetők a

Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában

(*Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28b. sz.*)

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Irta <i>Wiseman Miklós</i> . Angol eredeti után fordította <i>Haudek Ágoston</i> . Steinle Ede lovag által rajzolt képekkel. 4-rét kiadás. Füzve kor. 4.80, kötve ...	Kor. 7.—
Ugyanaz, egyszerűbb kiadásban, nyolczadrét alak. Füzve kor. 2.40, kötve ...	3.60
A megszabadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i> Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet. Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80, aranymetszéssel ...	7.60
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei. Füzve kor. —.60, kötve ...	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta <i>May Károly</i> . Német eredeti után ford. <i>Szekrényi Lajos</i> . Kötve ...	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> . Díszes vászonkötésben ...	3.—
Művészettörténeti korrajzok. Bevezetésül a képzőművészetek egyetemes történetébe. Irta <i>Divald Kornél</i> . I. kötet. 86 képpel. Ára füzve kor. 2.—, kötve kor. 2.40. — II. kötet. 75 képpel. Füzve kor. 2.40, kötve ...	2.80
Áhítat szárnyain. Himnuszok és vallásos költemények. Akantisz V. rajzaival. Irta <i>Bán Aladár</i> . Színes borítékba füzve ...	3.—
Az Úr Jézus szülőföldjén. Paur Géza 38 rajzával. Irta <i>Huber Lipót</i> . Színes borítékba füzve ...	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-István-Társulat. Kötve ...	2.40
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság számára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt. ...	2.—
Szent Imre herczeg élete. Élet- és jellemrajz. Irta <i>dr. Karácson Imre</i> . Kötve ...	1.20

